

VILNIAUS UNIVERSITETAS
TEISĖS FAKULTETAS
BAUDŽIAMOSIOS TEISĖS KATEDRA

Dieninės studijų formos
V kurso baudžiamosios justicijos
specializacijos studentės Eglės Karalienės

Magistro darbas

**NUŽUDYMĄ KVALIFIKUOJANTYS POŽYMAI PAGAL LIETUVOS
RESPUBLIKOS IR KITŲ ŠALIŲ ĮSTATYMUS**

QUALIFYING CIRCUMSTANCES OF MURDER ACCORDING TO THE
CRIMINAL LAW OF LITHUANIA AND FOREIGN COUNTRIES

Vadovė: lekt.dr. Rita Aliukonienė
Recenzentas: doc.dr. Jonas Prapiestis

Vilnius
2009

TURINYS

IŽANGA.....	3
1. NUŽUDYMO SAMPRATA IR RŪŠYS PAGAL LIETUVOS IR UŽSIENIO ŠALIŲ ĮSTATYMUS	6
2. NUŽUDYMĄ KVALIFIKUOJANČIŲJŲ POŽYMIŲ SAMPRATOS ISTORINĖ RAIDĄ PAGAL LIETUVOS BAUDŽIAMUOSIUS ĮSTATYMUS	17
3. NUŽUDYMO SUDĖTIS PAGAL LIETUVOS RESPUBLIKOS IR UŽSIENIO ŠALIŲ BAUDŽIAMUOSIUS ĮSTATYMUS	25
3.1 Objektyvieji požymiai	25
3.2 Subjektyvieji požymiai	31
4. NUŽUDYMĄ KVALIFIKUOJANČIŲ POŽYMIŲ ANALIZĖ PAGAL LIETUVOS RESPUBLIKOS BAUDŽIAMĄJĮ KODEKSĄ IR UŽSIENIO ŠALIŲ BAUDŽIAMUOSIUS ĮSTATYMUS	37
4.1 Nužudymą kvalifikuojantys požymiai, susiję su nukentėjusiuoju	38
4.1.1 Mažamečio nužudymas	38
4.1.2 Bejėgiškos būklės žmogaus nužudymas.....	40
4.1.3 Savo artimojo giminaičio ar šeimos nario nužudymas.....	43
4.1.4 Nėščios moters nužudymas	44
4.1.5 Dviejų ar daugiau žmonių nužudymas	46
4.2 Nužudymą kvalifikuojantys požymiai, susiję su nužudymo objektyviaja puse.....	49
4.2.1 Nužudymas kankinant ar kitaip itin žiauriai.....	49
4.2.2 Nužudymas kitų žmonių gyvybei pavojingu būdu.....	52
4.3 Nužudymą kvalifikuojantys požymiai, susiję su nužudymo subjektyviaja puse.....	55
4.3.1 Nužudymas dėl chuliganiškų paskatų.....	55
4.3.2 Nužudymas dėl savanaudiškų paskatų	56
4.3.3 Nužudymas dėl nukentėjusio asmens tarnybos ar piliečio pareigų vykdymo	59
4.3.4 Nužudymas siekiant nuslėpti kitą nusikaltimą	62
4.3.5 Nužudymas siekiant įgyti nukentėjusio asmens organą, audinį ar ląsteles	63
IŠVADOS.....	66
SANTRAUKA	69
SUMMARY	70
LITERATŪRA	71

IŽANGA.

Žmogaus gyvybė – unikali vertybė ir yra visų kitų vertybių sąlyga. Asmens teisė į gyvybę – svarbiausia ir absoliuti prigimtinė žmogaus teisė, kuri įtvirtina ne tik kiekvienos šalies vidaus įstatymuose, bet ir tarptautiniuose teisės aktuose. Visų pirma paminėtina Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija,¹ kurios 2 straipsnyje įtvirtinta įstatyminė teisė į gyvybę apsauga ir nurodoma, jog negalima tyčia atimti niekieno gyvybės. Taip pat svarbus tarptautinis teisės aktas - Visuotinė žmogaus teisių deklaracija,² kurios 3 straipsnyje nurodoma, kad kiekvienas žmogus turi teisę į gyvybę, laisvę ir asmens neliečiamybę. Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto³ 6 straipsnyje įtvirtinta nuostata, kad kiekvienas žmogus turi teisę į gyvybę, kurią saugo įstatymas.

Žmogaus gyvybę saugo ir pagrindinis Lietuvos Respublikos įstatymas – Lietuvos Respublikos Konstitucija,⁴ kurios 19 straipsnyje skelbiama, kad žmogaus teisę į gyvybę saugo įstatymas. Valstybė privalo užtikrinti asmens konstitucinę bei visuotinai pripažintą teisę į gyvybę, ir vienas iš tokio užtikrinimo būdų yra baudžiamosios atsakomybės už gyvybės atėmimą nustatymas Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse. Pažymėtina, kad ne tik Lietuvos, bet ir užsienio valstybių baudžiamieji įstatymai nusikaltimams žmogaus gyvybei teikia prioritetą, nes tai parodo jų vieta specialiosios dalies sistemoje bei santykinis sankcijų griežtumas, lyginant su kitomis nusikalstamomis veikomis.

Temos aktualumas. Magistro darbo autorės nuomone, pasirinkta tema yra aktuali dėl to, kad joje aptariama visapusiškos žmogaus teisės į gyvybę apsaugos, įtvirtintos Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse, užtikrinimo problematika. Klausimai, susiję su nusikaltimais žmogaus gyvybei, o ypač nužudymą kvalifikuojančių požymių turinio samprata, visada baudžiamosios teisės teoretikams bei praktikams buvo ir tebėra aktualūs, tačiau Lietuvoje iki šiol nėra išsamiai išnagrinėti. Nevisapusiškas ir neišsamus nužudymą kvalifikuojančių požymių ištyrimas neigiamai įtakoja teisingą nusikalstamų veikų kvalifikavimą, o teisingas veikos kvalifikavimas ir teisingos bausmės paskyrimas yra viena svarbiausių teisėtumo ir teisingumo įgyvendinimo garantijų, užtikrinant prigimtinę žmogaus teisę į gyvybę.

¹ Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija// *Valstybės žinios*, 1995, Nr. 40-987.

² Visuotinė žmogaus teisių deklaracija// *Valstybės žinios*, 1991, Nr. 9-244.

³ Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas// *Valstybės žinios*, 1992, Nr. 33-1014.

⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucija// *Valstybės žinios*, 1992, Nr. 33-1014 (*Valstybės žinios*, 1996, Nr. 64-1501; *Valstybės žinios*, 1996, Nr.122-2863; *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 65-2629; *Valstybės žinios*, 2003, Nr. 14-540; *Valstybės žinios*, 2003, Nr. 32-1315; *Valstybės žinios*, 2003, Nr. 32-1316; *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 111-4123; *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 111-4124; *Valstybės žinios*, 2006, Nr. 48-1701)

Darbo tikslas. Šiame darbe keliamas tikslas - išanalizuoti nužudymą kvalifikuojančius požymius, atskleisti jų sampratą ir esminius bruožus, išanalizuoti pakeitimus, padarytus naujajame Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse, atsakyti į klausimą, kaip naujieji pakeitimai įtakos nužudymo kvalifikavimą pagal Baudžiamojo kodekso 129 straipsnio 2 dalį, taip pat lyginamuoju aspektu išanalizuoti nužudymą kvalifikuojančius požymius, įvirtintus Vokietijos, Prancūzijos ir Ukrainos baudžiamuosiuose įstatymuose.

Tyrimo objektas. Pagrindinis tyrimo objektas yra nužudymą kvalifikuojantys požymiai, didinantys šios veikos pavojingumą, numatyti Lietuvos bei kitų užsienio šalių baudžiamuosiuose įstatymuose. Atsižvelgiant į tai, kad nebūtų įmanoma pateikti išsamios nužudymą kvalifikuojančių požymių analizės, prieš tai neišnagrinėjus pagrindinės nužudymo sudėties, įtvirtintos Lietuvos Respublikos Baudžiamojo Kodekso 129 straipsnio 1 dalyje, atskirame darbo skyriuje atskleidžiama paprasto nužudymo sąvoka, objektyvieji bei subjektyvieji požymiai. Taip pat darbe apžvelgiama nužudymo ir kvalifikuojančių požymių sampratos istorinė raida Lietuvos Respublikoje galiojusiuose įstatymuose ir kituose teisės aktuose, atliktas lyginamasis Vokietijos, Ukrainos ir Prancūzijos baudžiamųjų įstatymų tyrimas.

Temos naujumas ir originalumas. Šia tema parašytas ne vienas mokslinis darbas ir ne viename vadovėlyje ji analizuota, tačiau dauguma iš jų parašyta iki naujojo Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso įsigaliojimo. Pažymėtina, kad darbe analizuojamų kai kurių nužudymą kvalifikuojančių požymių turinys yra pakitęs ir suformuluotas naujai ryšium su Lietuvos Respublikos įstatymo leidėjo padarytais Baudžiamojo kodekso pakeitimais, kurie analizuojami atliekant pasirinktos temos tyrimą.

Tyrimo šaltiniai. Pagrindiniai magistro darbo tyrimo šaltiniai yra Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas ir kiti įstatymai bei teisės aktai, Europos Sąjungos teisės aktai, Lietuvos ir užsienio valstybių baudžiamosios teisės literatūra, susijusi su nagrinėjama tematika. Darbe pasinaudota Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimais, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutarimais, kurie liečia analizuojamą temą. Taip pat naudotasi Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės, tarpukario, sovietinio laikotarpio teisės aktais ir specialiąja literatūra. Nusikaltimų žmogaus gyvybei reglamentavimo klausimus Lietuvoje yra nagrinėję J. Nocius, A. Pėstininkas, K. Jovaišas, A. Klimka, V. Piesliakas, R. Aliukonienė ir kt., tačiau dauguma šių mokslininkų darbų išleista dar neįsigaliojus naujam Lietuvos Respublikos Baudžiamajam Kodeksui. Pažymėtina, kad analizuojamos temos klausimus išsamiai nagrinėjo užsienio baudžiamosios teisės mokslininkai: A. Schönke, H. Schröder, S. Borodinas, A. Žalinskis, S. Jacenka ir kt.

Tyrimo metodai. Rašant darbą ir siekiant nustatyti analizuojamų teisės normų žodinę prasmę, atskleisti nužudymo sąvokos esmę, apibūdinti nužudymo sudėties elementus bei atlikti išsamią nužudymą kvalifikuojančių požymių analizę, buvo naudojami gramatinis, istorinis, lyginamasis, sisteminis ir loginis - analitinis aiškinimo metodai. Analizuojant Lietuvos ir užsienio šalių baudžiamuosiuose kodeksuose nurodytus nužudymą kvalifikuojančius požymius bei, siekiant palyginti Lietuvos ir kitų užsienio valstybių baudžiamosios teisės doktrinese vartojamas sąvokas, naudojamas lyginamasis metodas, o apžvelgiant įstatymų, reglamentavusių nužudymus, raidą – istorinis. Baudžiamųjų įstatymų ir kitų teisės aktų rūšys nulėmė būtinybę taikyti sisteminį metodą. Atskleidžiant magistro darbe keliamus tikslus, analizuojant nužudymą kvalifikuojančių požymių turinį, darant apibendrinimus bei išvadas, taikomas loginis – analitinis metodas.

1. NUŽUDYMO SAMPRATA IR RŪŠYS PAGAL LIETUVOS IR UŽSIENIO ŠALIŲ ĮSTATYMUS.

Vienas iš pagrindinių baudžiamųjų įstatymų, baudžiamosios teisės uždavinių yra žmogaus, jo esminių vertybių apsauga nuo nusikalstamų kėsinių. Nekyla abejonių, kad žmogaus gyvybė yra unikali vertybė, reikalaujanti ypatingos apsaugos, todėl nužudymas, lyginant su kitais nusikaltimais žmogaus gyvybei, pagal savo prigimtį laikomas didžiausią grėsmę visuomenei keliančiu nusikaltimu. Atsižvelgiant į tai, kad nužudymas yra vienas iš sunkiausių nusikaltimų, jam skiriamas ypatingas dėmesys Lietuvos ir užsienio šalių baudžiamosios teisės teorijoje bei baudžiamuosiuose įstatymuose. Atsižvelgiant į nužudymo sukeltus padarinius ir padaromą nepataisomą žalą, itin svarbu tinkamai kvalifikuoti šią nusikalstamą veiką ir skirti tinkamą bausmę. Norint įgyvendinti minėtus tikslus, visų pirma, reikia žinoti, kokia nusikalstama veika yra pripažįstama nužudymu. Taigi šioje darbo dalyje bus bandoma visapusiškai atskleisti nužudymo sampratą ir trumpai apžvelgti šios nusikalstamos veikos rūšis.

Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (toliau - LR BK) nužudymo sąvokos nepateikia, todėl, visų pirma, paminėtinas Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau - LAT) senato 2004 m. birželio 18 d. nutarimas Nr. 46 „Dėl teismų praktikos nusikaltimų žmogaus gyvybei bylose“, kuriame nužudymas apibrėžiamas kaip „tyčinis neteisėtas kito žmogaus gyvybės atėmimas“⁵. Panaši nužudymo sąvoka pateikiama ir daugelio Lietuvos baudžiamosios teisės teoretikų, o konkrečiai - J. Nociaus⁶, K. Jovaišo⁷, A. Pėstininko⁸ darbuose. A. Klimka nužudymo sąvokoje vietoj termino „neteisėtas“ vartojo terminą „priešingas teisei“⁹, o J. Nociaus nuomone, nužudymą reiktų apibrėžti kaip „baudžiamojo kodekso specialiosios dalies straipsnyje numatytą tyčinę veiką, kuria yra kėsiniama į kito žmogaus gyvybę sukeliant jo mirtį“¹⁰. Esminis pateiktų apibrėžimų skirtumas yra tas, kad vieni autoriai akcentuoja veikos neteisėtumą, priešingumą teisei, o kiti sąmoningai nenaudoja žodžio „neteisėtas“, nes ir taip savaime suvokiama, kad teisėto gyvybės atėmimo negali būti – tai prieštarautų moralei ir visiems žmogiškumo ir dorovės principams.

Darbo autorė visiškai sutiktų su pastarąja nuomone, jei nebūtų taisyklės išimties, kuri, tiesa ne Lietuvoje, bet pasaulyje yra pakankamai toleruotina ir priimtina, tai – „teisėti“ gyvybės atėmimo būdai (eutanazija, mirties bausmė ir pan.). Už teisėtus kito žmogaus gyvybės

⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2004 m. birželio 18 d. nutarimas „Dėl teismų praktikos nusikaltimų žmogaus gyvybei bylose“, *Teismų praktika*, Nr. 46

⁶ NOCIUS, J. Nusikaltimai žmogui: *mokomoji priemonė*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 1998, p. 8.

⁷ JOVAIŠAS, K. Nusikaltimai asmens gyvybei, sveikatai, laisvei ir orumui. *Teisės problemos*, 1997, Nr. 2, p. 18.

⁸ PĖSTININKAS, A. *Nusikaltimai asmeniui*. Vilnius: Mintis, 1984, p. 8.

⁹ KLIMKA, A. *Baudžiamoji atsakomybė už nusikaltimus gyvybei ir sveikatai*. Vilnius: Leidykla „Mintis“, 1964, p. 5.

¹⁰ Paminėtina, kad šiai nuomonei pritaria ir ABRAMAVIČIUS, A. Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis: paskaitų medžiaga. Vilniaus Universitetas Teisės fakultetas, 2007.

atėmimo būdus kitam žmogui nebaudžiama, todėl, autorės nuomone, norint išvengti neaiškumo, „nužudymo“ sąvokoje visgi turėtų būti žodis „neteisėtas“. Abejonių nekyla ir dėl šios nusikalstamos veikos pavojingumo. Baudžiamosios teisės teorijoje nusikalstamų veikų pavojingumas apibūdinamas dviem terminais: „pavojingumo pobūdis“ ir „pavojingumo laipsnis“. Terminas „pavojingumo pobūdis“ paprastai naudojamas skirtingų rūšių nusikalstamoms veikoms apibūdinti bei palyginti, pavojingumo pobūdis dažniausiai apibūdina kėsینimosi objekto vertingumą. Tuo tarpu kelios vienarūšės nusikalstamos veikos skiriasi pavojingumo laipsniu.

Kalbant apie „teisėtus“ gyvybės atėmimo būdus, būtina pažymėti, kad ne visada mirties sukėlimas kitam žmogui yra laikomas nusikalstama veika. Atsižvelgiant į tai, visų pirma, reikėtų trumpai apžvelgti *būtinąją gintį*. EŽTK 2 straipsnio 2 dalies a punkte nustatyta, kad gyvybės atėmimas negali būti laikomas prieštaraujančiu nuostatai, jog kiekvieno žmogaus teisė gyventi turi būti saugoma įstatymo, jeigu tai įvyko neviršijant tokio jėgos panaudojimo, kai tai buvo neišvengiamai būtina ginant kiekvieną asmenį nuo neteisėto smurto. LR BK 28 straipsnyje taip pat numatyta žmogaus teisė į būtinąją gintį. Būtiniosios ginties sąvoką pateikia V. Pavilonis ir R. Merkevičius, teigdami, jog „būtinoji gintis – tai baudžiamajame ar kitų teisės šakų įstatymuose numatyta ir formaliai atitinkanti baudžiamajame įstatyme numatytos veikos požymius, visuomenei naudinga (socialiai vertinga) ir teisėta veika, kuria asmuo, gindamas save, kitą asmenį, nuosavybę, būsto neliečiamybę, kitas teises, visuomenės ar valstybės interesus nuo pradėto ar tiesiogiai gresiančio pavojingo kėsینimosi, padaro užpuolikui žalos ir kuri tokiu būdu šalina tokios veikos pavojingumą ir priešingumą teisei bei suponuoja teisinės atsakomybės už tokią veiką nykimą“¹¹. Šiek tiek siauresnė sąvoka pateikta ir LR BK komentare, kuriame būtinoji gintis apibrėžiama kaip „situacija kai baudžiamojo įstatymo ginamiems interesams žala padaroma ginant save, kitą asmenį, nuosavybę, būsto neliečiamybę, kitas teises, visuomenės ar valstybės interesus nuo pradėto ar tiesiogiai gresiančio pavojingo kėsینimosi, jei tuo nebuvo peržengtos būtiniosios ginties ribos“¹². Analizuojant teismų praktiką¹³ pastebėta, kad neretai kaltininkai, siekdami išvengti baudžiamosios atsakomybės už padarytą nusikaltimą, nurodo, kad jie veikė

¹¹ PAVILONIS, V.; MERKEVIČIUS, R. *Būtinoji gintis: mokomoji priemonė*. Vilnius: Justitia, 1999, P. 39-40.

¹² PRAPIESTIS, J.; et al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis (1-98 straipsniai)*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004, P. 181.

¹³ LAT baudžiamosios bylos Nr. 2K-24/2008 nutartyje nurodyta, kad: „[įstatymas leidžia ginti tik įstatymo ar kitais norminiais aktais saugomas asmens teises, visuomenės ar valstybės interesus ir tik nuo tokio kėsینimosi, kuris atitinka baudžiamojo įstatymo numatytos veikos požymius (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 1997 m. birželio 13 d. nutarimo „Dėl teismų praktikos taikant įstatymus dėl būtiniosios ginties ir jos ribų peržengimo“ 4 punktą). Byloje nustatyta, kad nukentėjusieji, tarp jų ir M. K., beldė į bendrabučio langą, prašė per langą įleisti juos į vidų, dėl to kilo konfliktas. Beldimas į bendrabučio langą, siekiant per jį patekti į bendrabutį, t. y. patekti į bendrabutį pažeidžiant nustatytą tvarką, pažeidžia bendrabučio vidaus tvarkos taisyklės, tačiau nesudaro kokios nors baudžiamajame įstatyme numatytos veikos požymių. Taigi nukentėjusieji nedarė nusikalstamos veikos, todėl teismų išvada, kad nebuvo susiformavusi būtiniosios ginties situacija ir M. B. nereikėjo gintis ar ginti kitus asmenis yra teisinga“.

esant būtinosios ginties situacijai. Pavyzdžiui, Vilniaus apygardos teismo baudžiamosios bylos Nr. 1-231/2008 nuosprendyje nurodoma, *„kad A.A. realiai į kaltinamojo gyvybę nesikėsino, būtinosios ginties situacijos neišprovokavo, todėl ginantis panaudoti ginklą nebuvo būtina. Kadangi byloje neįrodyta, jog kaltinamasis gynėsi nuo nukentėjusiojo užpuolimo su rankose laikytu užvestu benzininiu pjūkle ir grasinimų susidoroti, todėl pripažinti būtinosios ginties situacijos, nėra pagrindo“*¹⁴.

Atkreiptinas dėmesys, kad kiekvieno asmens teisė į būtinąją gintį yra numatyta ir kitų užsienio šalių baudžiamuosiuose įstatymuose. Pavyzdžiui, pagal Prancūzijos BK 122 – 5 straipsnį¹⁵ būtinoji gintis traktuojama taip pat kaip ir Lietuvoje, kadangi asmuo atleidžiamas nuo baudžiamosios atsakomybės jei neteisėta veika buvo atlikta ginantis ar ginant kitą asmenį, nuosavybę, būsto neliečiamybę, kitas teises, visuomenės ar valstybės interesus nuo pradėto ar tiesiogiai gresiančio pavojingo kėsینimosi neperžengiant būtinosios ginties ribų. Prancūzijos BK įtvirtinta būtinosios ginties samprata apima visas nusikalstamas veikas esant būtinajai ginčiai, išskyrus nužudymą, atsižvelgiant į ginties būtinumą ir neišvengiamumą, tuo tarpu pagal LR BK būtinosios ginties ribų peržengimu laikoma situacija, kai tiesiogine tyčia nužudoma arba sunkiai sutrikdoma sveikata, jeigu gynyba aiškiai neatitiko kėsینimosi pobūdžio ir pavojingumo.

Aptariant teisėtus žmogaus gyvybės atėmimo būdus, būtina pažymėti, kad istorija žino, jog ilgus šimtmečius daugelyje valstybių už nužudymą buvo skiriama mirties bausmė. Taigi dar vienas teisėto gyvybės atėmimo pavyzdys yra *mirties bausmė* – bausmės rūšis, pasireiškianti prievartiniu gyvybės atėmimu nusikaltėliui, kuri gali būti paskirta tik teismo nuosprendžiu ir tik baudžiamojo įstatymo numatytais atvejais¹⁶.

Tokia nuostata buvo įtvirtinta ir EŽTK 1 straipsnyje, kuris skelbė, kad niekam negalima tyčia atimti gyvybės, išskyrus vykdant teismo nuosprendį už nusikaltimą, už kurį tokia bausmė numatyta įstatymo. Tačiau 1983 m. balandžio 28 d. priimtas EŽTK Šeštasis protokolas¹⁷ nustatė, jog mirties bausmė panaikinama ir niekas negali būti nei nuteistas mirties bausme, nei nubaustas. Vis dėlto, Protokolas numatė vieną išlygą – valstybė turi teisę savo įstatymuose numatyti mirties bausmę už veiksmus, padarytus karo ar neišvengiamo pavojaus kilti karui metu, tačiau tokia bausmė gali būti taikoma tik įstatymų numatytais atvejais ir pagal jų nuostatas, be to,

¹⁴ Vilniaus apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-231/2008

¹⁵ Prancūzijos BK [interaktyvus] [žiūrėta 2009 01 22]. Prieiga per internetą <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>

¹⁶ DRAKŠAS, R. *Mirties bausmė: situacija ir perspektyvos*. Monografija. Vilnius: EUGRIMAS, 2002, P. 24.

¹⁷ EŽTK Šeštasis protokolas // *Valstybės žinios*, 1999, Nr. 61 – 1978.

toji valstybė privalo pranešti Europos Tarybos generaliniam sekretoriui minėtų įstatymų dėl mirties bausmės nuostatas¹⁸. Taigi Europos Taryba pasisakė už mirties bausmės panaikinimą.

Lietuvoje mirties bausmės buvo atsisakyta 1998 metais, kai Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 1998 m. gruodžio 9 d. nutarimu „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 105 straipsnio sankcijoje numatytos mirties bausmės atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“¹⁹ pripažino, kad minėta bausmė prieštarauja Konstitucijai, o Lietuvos Respublikos Seimas, atsižvelgdamas į minėtą nutarimą, 1998 m. gruodžio 21 d. priėmė atitinkamą įstatymą²⁰, kuriuo išbraukė mirties bausmę iš LR BK nustatyto bausmių sąrašo ir pakeitė ją laisvės atėmimu iki gyvos galvos.

Pažymėtina, kad mirties bausmė teisiškai yra panaikinta daugelyje Europos valstybių (Lenkijoje, Vokietijoje, Prancūzijoje, Latvijoje, Estijoje ir t.t.), bet daugelyje JAV valstijų, beveik visose Afrikos, Azijos ir islamo šalyse mirties bausmė yra nepanaikinta ir tebevykdoma.²¹

Kalbant apie teisėtus gyvybės atėmimo atvejus, reikėtų paminėti ir eutanaziją. *Eutanazija* - tai savanoriškas gyvybės nutraukimas padedant kitam asmeniui, todėl būtinas paciento ar jo atstovo pagal įstatymą prašymas. Įvairių šalių BK skirtingai reglamentuojama baudžiamoji atsakomybė už eutanaziją. Ji yra kvalifikuojama, pirma, kaip tyčinis gyvybės atėmimas (Rusijoje, Latvijoje, Prancūzijoje), antra, kaip tyčinis gyvybės atėmimas nukentėjusiojo prašymu (Vokietijoje), trečia, kaip tyčinis gyvybės atėmimas nukentėjusiojo prašymu ir iš gailesčio (Lenkijoje, Ispanijoje), ketvirta, eutanazija pripažįstama teisėtu aktu (Olandijoje, Belgijoje)²².

Vokietijos BK 216 straipsnyje įtvirtintas klasikinis tyčinio gyvybės atėmimo nukentėjusiojo prašymu pavyzdys. Pagal šį straipsnį atsakys tik toks asmuo, kurio buvo „aiškiai ir rimtai paprašyta“ atimti nukentėjusiam gyvybę, tuo tarpu atėmęs gyvybę aukos sutikimu, o ne prašymu, kaltininkas bus baudžiamas už paprastą arba kvalifikuotą nužudymą²³.

LR BK nenumato specialios baudžiamosios atsakomybės už nužudymą nukentėjusiojo prašymu ar iš gailesčio jam, tokia veika Lietuvoje kvalifikuojama kaip paprastas

¹⁸ PAVILONIS, V. Lietuvos Respublikos konstitucijos II skirsnio „Žmogus ir valstybė“ komentaras. 19 str. Žmogaus teisę į gyvybę saugo įstatymas// *Teisės problemos*, 1999, Nr. 1-2, P. 19.

¹⁹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. gruodžio 9 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 105 straipsnio sankcijoje numatytos mirties bausmės atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // *Valstybės žinios*, 1998, Nr. 109-3004.

²⁰ *Valstybės žinios*, 1998, Nr. 115-3238.

²¹ PRAPIESTIS, J.; et al. *Namų advokatas*. Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2002, P. 511.

²² LIESIS, M. Baudžiamosios atsakomybės už aktyviąją eutanaziją ir padėjimą nusižudyti reglamentavimas Lietuvos, Vokietijos ir Olandijos baudžiamuosiuose kodeksuose. *Teisė*, 2005, Nr. 54., P. 28.

²³ Vokietijos baudžiamasis kodeksas, [interaktyvus] [žiūrėta 2009 01 22]. Prieiga per internetą <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>

arba kvalifikuotas (jei teismas pripažintų, kad nukentėjusysis dėl savo ligos buvo bejėgiškos būklės) nužudymas. Nužudymą nukentėjusiojo prašymu būtų galima sąlyginai prilyginti LR BK 134 straipsniui nustatytančiam baudžiamąją atsakomybę už padėjamą nusižudyti. Pagrindinis įstatymo leidėjo tikslas, inkorporuojant šią normą į baudžiamąjį įstatymą, buvo siekis sušvelninti baudžiamąją atsakomybę tais atvejais, kai kaltininko veikoje yra eutanazijos požymių. Autorės nuomone, formuluotė „tyčinis gyvybės atėmimas nukentėjusiojo prašymu“ tokioje situacijoje tiktų labiau, nei „padėjimas nusižudyti“. Tokios nuomonės susiformavimą įtakojo Vokietijos BK, kuriame „žmogžudžiu“ laikomas asmuo, sukėlęs nukentėjusiojo mirtį, turėdamas blogų kėslių ar iš pykčio, suvokdamas, kad daro nepataisomą žalą, o eutanazijos atveju, gyvybė atimama iš gailesčio, norint padėti asmeniui išsivaduoti iš fizinių ar dvasinių kančių.

Apibendrinant nurodytus teisėtus gyvybės atėmimo būdus, galima teigti, jog formuluotė, kad yra baudžiama tik už „neteisėtą“ gyvybės atėmimą yra teisinga ir pagrįsta, kadangi net moralės akivaizdoje tam tikrais atvejais gyvybės atėmimas turėtų būti laikomas teisėtu.

Pagal Lietuvos baudžiamosios teisės doktriną, nužudymas – tai ne tik *neteisėta*, bet ir *kalta*, *tyčinė* veika. Tais atvejais kai gyvybė atimama be kaltės – nėra nei tyčios, nei neatsargumo (asmuo nenumatė savo veikos padarinių ir neprivalėjo arba šioje konkrečioje situacijoje negalėjo jų numatyti), nėra ir nusikaltimo, o tokie atvejai vadinami kazusu arba nelaimingu atsitikimu. Tokia pat nuomonė vyrauja tarp daugumos Lietuvos baudžiamosios teisės specialistų. Pavyzdžiui, J. Nocius, atskirdamas nužudymą nuo neatsargaus gyvybės atėmimo, teigia: „Tyčinio ir neatsargaus gyvybės atėmimo motyvacija ir pavojingumo laipsnis yra labai skirtingi. Be to, ir įstatyme nemažai neatsargių gyvybės atėmimo atvejų įvardijami ne nužudymu, o taisyklių pažeidimu“²⁴.

Analizuojant teismų praktiką, pastebėta, kad tyčinio ir neatsargaus gyvybės atėmimo atribojimo klausimas yra ypač svarbus kvalifikuojant padarytą kaltininko veiką. Pavyzdžiui, baudžiamojoje byloje Nr. 1A-198/2007 „Teisėjų kolegijos nuomone, kad A. P. kelis kartus laikydamas užspaudęs nukentėjusiajai kvėpavimo takus ir neleisdamas kvėpuoti, negalėjo nesuprasti, kad šie jo veiksmai pavojingi A. L. gyvybei, kad jie gali sukelti moters mirtį. Todėl šiuo atveju atimant nukentėjusiajai gyvybę neatsargi kaltė dėl nusikalstamo nerūpestingumo negalima, nes A. P. suvokė, kad kvėpavimo takų užspaudimas ir laikymas, neleidžiant nukentėjusiajai kvėpuoti yra pavojingas žmogaus gyvybei. A. P. kelis kartus panaudodamas fizinę jėgą užspaudęs laikė nukentėjusiajai burną ir šnerves, kad nesigirdėtų, kaip ji dejuoja ir nešauktų,

²⁴ NOCIUS, J. Nusikaltimai žmogui: *mokomoji priemonė*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 1998, P. 11

suprato, kad šitaip neleidžia jai kvėpuoti ir sukelia pavojų jos gyvybei, numatė, jog nukentėjusioji gali dėl to mirti. Byloje iš tikrųjų nėra duomenų, leidžiančių teigti, kad A. P. norėjo, siekė A. L. mirties, todėl konstatuotina, jog nuteistasis nenorėjo nukentėjusiosios mirties, tačiau buvo abejingas šios galimoms pasekmėms. Toks psichinis santykis su daroma veika, priežastinio ryšio eiga bei galimais padariniais atitinka netiesioginės tyčios kaltės turinį. Apygardos teismas nuosprendyje teisingai nustatė, jog A. P. nužudydamas A. L. veikė netiesiogine tyčia. Neatsargiam gyvybės atėmimui dėl nusikalstamo pasitikėjimo taip pat yra būdinga tai, kad kaltininkas nenori žmogaus mirties. Tačiau skirtingai nuo netiesioginės tyčios, nusikalstamam pasitikėjimui būdinga tai, kad asmuo ne tik nenori mirties, bet ir lengvabūdiškai tikisi išvengti šių padarinių. Toks tikėjimas yra paremtas objektyvaus pobūdžio aplinkybėmis, kurios, kaltininko manymu, turi užkirsti kelią kito žmogaus gyvybės atėmimui. Byloje nėra jokių duomenų, rodančių, kad A. P., elgdamasis pavojingai dėl A. L. gyvybės, būtų tikėjęsis išvengti moters mirties ir šis tikėjimas būtų paremtas objektyviomis aplinkybėmis, galinčiomis pašalinti mirties atsiradimo galimybę. Atsižvelgiant į tai A. P. veiksmus dėl A. L. gyvybės atėmimo apygardos teismas, kvalifikuodamas kaip nužudymą netiesiogine tyčia, vertino teisingai.²⁵

Atkreiptinas dėmesys, kad senajame LR BK, galiojusiam iki 2003 m. gegužės 1 d., neatsargus gyvybės atėmimas buvo laikomas nužudymo rūšimi²⁶. Kai kuriose Europos Sąjungos valstybėse tokios pozicijos laikomasi iki šiol (Italijos BK²⁷ 589 straipsnis ir Portugalijos BK²⁸ 137° straipsnis – „Nužudymas dėl neatsargumo“).

Magistro darbo autorės nuomone, nužudymas gali būti padaromas tik esant kaltės formai – tyčiai, kadangi labai skiriasi nužudymo ir neatsargaus gyvybės atėmimo pavojingumo laipsniai bei kaltininko vidinis psichinis santykis su padaryta veika bei atsiradusiomis pasekmėmis, todėl dabar galiojančio LR BK nuostata, pagal kurią neatsargus gyvybės atėmimas nelaikomas nužudymu, nusipelno palankaus vertinimo.

Būtina atkreipti dėmesį į tai, kad baudžiamoji atsakomybė už nužudymą iškyla tik tada, kai kėsinamasi į kito žmogaus gyvybę, nes kėsinimasis į savo gyvybę nėra baudžiamas tiek Lietuvos, tiek kitų užsienio šalių, kadangi baudžiamieji įstatymai nužudymą apibrėžia kaip gyvybės atėmimą kitam žmogui. Pavyzdžiui, Ukrainos BK 115 straipsnyje įtvirtinančiame nužudymo sąvoką, nurodoma, kad nužudymas - tyčinis neteisėtas gyvybės atėmimas kitam

²⁵ Lietuvos Apeliacinio Teismo baudžiamoji byla Nr. 1A-198/2007

²⁶ Senojo BK 109 straipsnyje neatsargus gyvybės atėmimas buvo vadinamas „Nužudymu dėl neatsargumo“.

²⁷ Italijos Respublikos baudžiamasis kodeksas [interaktyvus]. [Žiūrėta 2009-02-22]. Prieiga per internetą <http://www.studiocelentano.it/codici/cp/>.

²⁸ Portugalijos Respublikos baudžiamasis kodeksas [interaktyvus]. [Žiūrėta 2009-02-22]. Prieiga per internetą <http://www.giea.net/legislacao.net/>.

žmogui²⁹, Prancūzijos BK 221 – 1 straipsnyje įtvirtinta, kad tyčinis mirties sukėlimas kitam žmogui yra žmogžudystė³⁰. Vokietijos BK³¹ baudžiamoji atsakomybė už tyčinį gyvybės atėmimą yra numatyta 212 straipsnyje. Veika yra apibūdinama terminu „kas nužudo žmogų, nebūdamas žmogžudžiu“. Reikia paminėti, kad žmogžudžiu apibūdinamas asmuo, atėmęs gyvybę dėl troškimo žudyti, siekdamas patenkinti savo seksualinius poreikius, dėl savanaudiškų ar kitų žemų paskatų, klastingai, žiauriai ar panaudojant visuotinai pavojingas priemones, norėdamas palengvinti kito nusikaltimo padarymą ar jį nusišalinti. Taigi žmogžudžiu yra laikomas asmuo, padaręs kvalifikuotą nužudymą (žmogžudystę). Minėtas BK nužudymo sąvokos nepateikia, todėl šią spragą tenka užpildyti pasitelkus doktrininį aiškinimą. Vokietijos baudžiamosios teisės atstovai analizuojamą veiką apibūdina kaip tyčinį gyvybės atėmimą kitam asmeniui³². Pažymėtina, kad Rusijos Federacijoje nužudymo sąvoka pirmą kartą apibrėžta naujajame Baudžiamajame kodekse, nurodant, kad nužudymas - tai priešingas teisei, tyčinis gyvybės atėmimas kitam žmogui nepriklausomai nuo jo amžiaus ir sveikatos būklės³³.

Taigi, išanalizavus baudžiamuosius įstatymus, numatančius atsakomybę už nužudymą bei susipažinus su teisės teoretikų darbais, galima daryti išvadą, kad tiek Lietuvos, tiek užsienio šalių (Ukrainos, Prancūzijos, Vokietijos ir kt) baudžiamojoje teisėje išskiriami tokie nužudymo sąvoką apibūdinantys požymiai: neteisėtas gyvybės atėmimas, tyčinis gyvybės atėmimas, kito žmogaus gyvybės atėmimas.

Atsižvelgiant į magistro darbo temą, autorės nuomone, būtina trumpai apžvelgti nužudymų rūšis. Taigi nužudymai, atsižvelgiant į pavojingumo laipsnį, klasifikuojami į:

- 1) paprastus nužudymus;
- 2) privilegijuotus nužudymus;
- 3) kvalifikuotus nužudymus.

Paprastas nužudymas – tai pagrindinė nusikalstamos veikos sudėtis, numatyta LR BK 129 str. 1 d. Pagrindinėje sudėtyje pateikiamas minimalus kiekis požymių, apibūdinančių

²⁹ ЯЦЕНКО, С.С. et.al. *Уголовный кодекс Украины. Научно-практический комментарий*. Киев, «А.С.К.» 2004, P. 260

³⁰ Prancūzijos baudžiamasis kodeksas, [interaktyvus]. [Žiūrėta 2009-01-22]. Prieiga per internetą <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>

³¹ Vokietijos baudžiamasis kodeksas [interaktyvus]. [Žiūrėta 2009-01-22] Prieiga per internetą <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>

³² RUDOLPH, H. J.; HORN, E.; SAMSON, E. *Systematischer Kommentar zum Strafgesetzbuch: Band 2. Besonderer Teil*. Berlin: Neuwid, 1994, P. 28., SCHÖNKE, A., SCHRÖDER, H., *Strafgesetzbuch. Kommentar*. 26 Auflage. München: Verlag C. H. Beck, 2001, P.1689

³³ РАДЧЕНКО, В.И.; МИХЛИН, А.С. *Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации*. Спарк, Москва, 2001, P. 212

veiką kaip nusikalstamą³⁴. Baudžiamosios teisės literatūroje paprastu nužudymu vadinamas nužudymas be kvalifikuojamųjų ir privilegijuojamųjų požymių. Pažymėtina, kad kai kurių šalių įstatymo leidėjas paprastą nužudymą išskiria į atskirą straipsnį (pvz., Vokietijos BK 211 straipsnis)³⁵.

Privilegijuotas nužudymas – tai nužudymo rūšis, kurios sudėtis yra formuluojama įtraukiant į pagrindinę sudėtį papildomus požymius, mažinančius veikos pavojingumą. Pažymėtina, kad kai kurių šalių baudžiamieji kodeksai (pvz., Prancūzijos BK³⁶) tokių nužudymų nenumato.

LR BK yra įtvirtintos dvi privilegijuoto nužudymo sudėtys: nužudymas labai susijaudinus³⁷ (130 straipsnis) bei naujagimio nužudymas (131 straipsnis). Nusikalstama veika kvalifikuojama pagal LR BK 130 str. tada, kai nukentėjusiajam gyvybė atimama kaltininkui esant fiziologinio afekto būsenos, kurią sukėlė neteisėtas ar itin įžeidžiantis jį ar jo artimą asmenį nukentėjusiojo poelgis. Dabartinės Lietuvių kalbos žodynas³⁸ „afekto“ reikšmę apibūdina kaip „stiprų susijaudinimą, susierzinimą, valios nevaldomą jausmo protrūkį, jaudulį“. Ši būsena nustatoma pagal faktines bylos aplinkybes, prireikus gaunama specialisto išvada arba skiriama teismo psichologinė, teismo psichologinė-psichiatrinė ar kitokia ekspertizė. Teismų praktikoje neteisėtu asmens poelgiu laikomas bet koks prieš kaltininką ar jo artimą asmenį nukreiptas priešingas teisei nukentėjusiojo elgesys, kuris gali reikšti kėsinimusi į asmens gyvybę, sveikatą, turtą (tyčia ar dėl neatsargumo), smūgių sudavimu, kankinimu, laisvės atėmimu ir pan., taip pat psichiniu poveikiu – grasinimu panaudoti smurtą, tyčiojimusi, šantažu ir kt. Teismai, sprenddami, ar nukentėjusiojo poelgis yra itin įžeidžiantis, atsižvelgia į tai, kiek nukentėjusiojo tyčiniai veiksmai esmingai prieštarauja moralės bei dorovės principams, pažeidžia žmogaus garbę ir orumą ir kaip tai paveikia kaltininką, atsižvelgiant į jo individualias asmenines savybes. Kvalifikuojant nusikalstamą veiką pagal minėtąjį straipsnį, vienas iš esminių elementų yra laikas. Jei nuo nukentėjusiojo poelgio iki nužudymo praėjo ilgesnis laiko tarpas ar kaltininkas atliko kokius nors pasiruošimo tam veiksmus, toks nužudymas paprastai negali būti kvalifikuojamas kaip padarytas staiga labai susijaudinus, nes šios aplinkybės rodo, kad staigaus

³⁴ PIESLIAKAS, V. *Mokymas apie nusikaltimą ir nusikaltimo sudėtį*: mokymo leidinys. Vilnius: Atviros Lietuvos fondas, 1996, P. 187

³⁵ Paprasto nužudymo sudėties analizei skiriama 2 magistro darbo dalis.

³⁶ Prancūzijos baudžiamasis kodeksas [interaktyvus] [žiūrėta 2009-01-22]. Prieiga per internetą <http://www.legifrance.gouv.fr/>

³⁷ Anksčiau galiojusiame LR BK šio straipsnio formuluotė skambėjo taip: „tyčinis nužudymas, afekto būsenoje (susijaudinus). Tyčinis nužudymas, staiga stipriai susijaudinus dėl nukentėjusio pavartoto priešingo įstatymams smurto ar sunkaus įžeidimo, - baudžiamas laisvės atėmimu iki penkerių metų arba pataisos darbais iki dviejų metų“. Galiojančiame LR BK numatyta bausmė yra laisvės atėmimas iki šešerių metų. (Aut.pastaba)

³⁸ Dabartinės Lietuvių kalbos žodynas. [interaktyvus] [žiūrėta 2009 01 22]. Prieiga per internetą <http://www.autoinfo.lt/webdic/>

didelio susijaudinimo būseną daugeliu atvejų jam jau buvo praėjusi. Pagal LR BK 131 straipsnį veika kvalifikuojama tada, kai motina nužudo savo naujagimį dėl gimdymo nulemtos psichinės būsenos. Moters psichinės būsenos, kurią sukėlė gimdymas, ypatybės taip pat nustatomos remiantis specialisto išvada, o prireikus gali būti skiriama teismo psichologinė, psichologinė–psichiatrinė ar kitokia ekspertizė. Atkreiptinas dėmesys, kad šio nusikaltimo subjektu gali būti tik naujagimio motina. LR BK 131 straipsnis nereglamentuoja laikotarpio tarp gimdymo ir nužudymo trukmės, todėl, kvalifikuojant veiką, medicininiai naujagimio sąvokos kriterijai neturi reikšmės, tačiau kvalifikuojant nusikalstamą veiką pagal šį straipsnį, itin svarbus yra laikas, t.y. kada kilo sumanymas nužudyti naujagimį, nes jei sumanymas nužudyti savo naujagimį motinai kilo iš anksto, dar iki gimdymo, tada nepriklausomai nuo gimdymo sukeltos būsenos ypatybių, motinos veika būtų kvalifikuojama pagal LR BK 129 straipsnio 2 dalies atitinkamus punktus, t.y. veika jau būtų laikoma ne privilegijuota, o kvalifikuotu nužudymu.

Kaip jau buvo minėta, Prancūzijos BK privilegijuotų nužudymų nenumato, tačiau šios normos Prancūzijoje buvo atsisakyta tik 1993 metais, įtvirtinant baudžiamosios teisės teoretikų poziciją „jog naujagimio nužudymą apima mažamečio nužudymas (kaip kvalifikuotas), nes naujagimio gyvybė nėra specifinis teisinis gėris lyginant su vyresniųjų mažamečių gyvybe“³⁹.

Vokietijos BK 213 straipsnyje taip pat įtvirtintas nužudymas labai susijaudinus bei nužudymas „kitais mažiau pavojingais atvejais“, taigi teismui paliekama prerogatyva kiekvienu konkrečiu atveju vertinti, kokios situacijos galėtų patekti į pastarąją formuluotę⁴⁰. Ukrainos BK 116, 117 ir 118 straipsniuose numatyti privilegijuoti nužudymai, tai – nužudymas labai susijaudinus, naujagimio nužudymas ir nužudymas būtiniosios ginties atveju ar bandant sulaikyti nusikaltėlį.

Kvalifikuotas nužudymas - tai nužudymo rūšis, į kurios sudėtį yra įtraukiami papildomi, palyginti su pagrindine sudėtimi, požymiai, didinantys nusikalstamos veikos pavojingumą. Bent vieno požymio buvimas leidžia nusikaltimą pripažinti kvalifikuotu. Kvalifikuoto nužudymo sudėtis yra įtvirtinta LR BK 129 straipsnio 2 dalyje. Pasakytina, kad kai kuriose valstybėse skirtumas tarp paprasto ir kvalifikuoto nužudymo yra toks ryškus, jog, pabrėžiant pastarojo pavojingumą, jam apibrėžti vartojamas kitas terminas. Pavyzdžiui, Vokietijos BK 211 straipsnyje vartojamas terminas „žmogžudystė“ apibūdinant kvalifikuotą nužudymą, o minėto BK 212 straipsnyje – „nužudymas“ apibūdinant paprastą. Pažymėtina, jog kai kurių šalių

³⁹ RASSAT, M.L. *Droit penal special. Infraction des et contre les particulier. 4 -e edition*. Paris, 2003, P. 283

⁴⁰ Prie „kitų mažiau pavojingų atvejų“ galima priskirti ir Vokietijos BK 216 straipsnyje įtvirtintą klasikinį tyčinio gyvybės atėmimo nukentėjusiojo prašymu pavyzdį. Pagal šį straipsnį atsakys tik toks asmuo, kurio buvo „aiškiai ir rimtai paprašyta“ atimti nukentėjusiam gyvybę, tuo tarpu atėmęs gyvybę aukos sutikimu, o ne prašymu, kaltininkas bus baudžiamas už paprastą arba kvalifikuotą nužudymą.

baudžiamieji įstatymai (pvz., Latvijos BK⁴¹) šalia nužudymą kvalifikuojančių požymių numato ir visą eilę itin kvalifikuojančių.

Kaip jau minėta, Vokietijos BK paprastą ir kvalifikuotą nužudymus apibrėžia skirtingais terminais „nužudymas“ bei „žmogžudystė“, pabrėžiant pastarojo pavojingumą. Pagal Vokietijos BK 211 straipsnio 2 dalį nužudymą kvalifikuoja kaltininko troškimas žudyti, siekis patenkinti seksualinius poreikius, godumas ar kitokie niekingi motyvai. Kvalifikuotu taip pat laikomas klastingas nužudymas, nužudymas žiauriu ar visuomenei pavojingu būdu arba siekiant paslėpti kitą nusikaltimą ar palengvinti jo įvykdymą. Vokietijos BK įtvirtintas kvalifikuojančių aplinkybių sąrašas yra žymiai trumpesnis, lyginant su LR BK, ir abstraktus, kalbant apie tokius požymius kaip „troškimas žudyti“ bei „kitokie niekingi motyvai“. Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad Vokietijos BK 212 straipsnio, reglamentuojančio baudžiamąją atsakomybę už paprastą nužudymą, 2 dalyje numatyta atsakomybė už ypatingai sunkų paprastą nužudymą, kuris nėra tapatus kvalifikuotam, nors jų sankcijos ir yra analogiškos. Ypatingai sunkus paprastas nužudymas apibrėžiamas kaip „itin rimti nužudymo atvejai“. Kas yra „itin rimti atvejai“, įstatymų leidėjas nekonkretizuoja, taigi kiekvienu konkrečiu atveju prerogatyva spręsti paliekama teismui⁴².

Pagal Prancūzijos BK (221 – 2str.) kvalifikuotu nužudymu laikomas bet kuris pakartotinis nužudymas, taip pat nužudymas, padarytas darant kitą sunkų nusikaltimą. Prancūzijos BK kvalifikuotas nusikalstamas veikas nuo paprastų ar privilegijuotų galima atskirti pagal bausmės dydį, konkrečiai nužudymų atveju, už kvalifikuotą nužudymą skiriama laisvės atėmimo bausmė iki gyvos galvos, o tuo tarpu už paprastą nužudymą skiriama 30 metų laisvės atėmimo bausmė. Įkalinimas iki gyvos galvos skiriamas už nužudymus, kurie padaryti turint tikslą pasirošti ar palengvinti tam tikro nusikaltimo padarymui, siekiant pabėgti ar kitaip išvengti baudžiamosios atsakomybės, taip pat už bendrininkų padarytą nužudymą. Iš anksto apgalvotas nužudymas prilyginamas teroro aktui ir baudžiamas laisvės atėmimu iki gyvos galvos (221 – 3str.). Verta paminėti, kad nužudymas, panaudojant nuodingąsias medžiagas, išskirtas į atskirą Prancūzijos BK straipsnį, tačiau tokia veika nepriskiriama kvalifikuotiems nužudymams, nes už nuvuodijimą skiriama 30 metų laisvės atėmimo bausmė, kaip ir už paprastą nužudymą.

Ukrainos BK 115 str. 2 dalyje yra numatyta 13 nužudymą kvalifikuojančių aplinkybių. Kai kurios aplinkybės, lyginant su Lietuvos BK, yra labai panašios savo

⁴¹ Latvijos Respublikos baudžiamasis kodeksas 118 straipsnis [interaktyvus]. [Žiūrėta 2009-03-02]. Prieiga per internetą <http://www.ttc.lv/New/lv/tulko-jurni/E0032.doc>

⁴² СЕРЕБРЕННИКОВА, А. В. Преступные деяния против жизни по УК ФРГ. *Вестник Московского Университета. Серия 11. Право*, 1997, Nr. 3, P. 57-63, P. 58.

formuluotėmis, tačiau yra nužudymą kvalifikuojančių požymių, kurie LR BK nėra numatyti, o būtent: įkaito nužudymas, nužudymas, susijęs su išprievartavimu ar seksualiniu priekabiavimu, nužudymas, padarytas pagal užsakymą, bendrininkų grupėje ar padarytas asmens, anksčiau padariusio tyčinį nužudymą, išskyrus nužudymus, numatytus Ukrainos BK 116, 118 straipsniuose.

Atsižvelgiant į tai, kad išsamus nužudymą kvalifikuojančiųjų požymių tyrimas yra pagrindinis šio magistro darbo tikslas, požymiai, kvalifikuojantys nužudymą, išsamiai bus analizuojami 4 šio darbo skyriuje.

2. NUŽUDYMĄ KVALIFIKUOJANČIŲJŲ POŽYMIŲ SAMPRATOS ISTORINĖ RAIDA PAGAL LIETUVOS BAUDŽIAMUOSIUS ĮSTATYMUS.

Lietuvos ir kitų užsienio šalių įstatymuose nužudymas nuo seniausių laikų laikomas ypatingai sunkiu nusikaltimu. Baudžiamosios teisės teorijoje nužudymas, su šio nusikaltimo pavojingumą didinančiais požymiais, yra įvardijamas kvalifikuotu nužudymu. Skirtingais istoriniais laikotarpiais Lietuvos ir kitų valstybių baudžiamuosiuose įstatymuose nužudymą kvalifikuojančių požymių formuluotės buvo ne vieną kartą keičiamos. Kvalifikuojamųjų požymių sampratos bei jų turinio pokyčius nulėmė atskirų valstybių papročiai, istorijos vystimosi dėsningumai bei baudžiamųjų įstatymų kaita. Siekiant išsamiai atskleisti pasirinktą magistro darbo temą, šioje darbo dalyje bus apžvelgiama nužudymą kvalifikuojančiųjų požymių samprata bei istorinė raida pagal Lietuvos baudžiamuosius įstatymus.

Rašytinių įstatymų, kuriuose buvo numatyta baudžiamoji atsakomybė už padarytus nusikaltimus aptinkama jau nuo XIV amžiaus. Ankstyvuojų Lietuvos valstybės vystimosi laikotarpiu sukurtuose įstatymuose baudžiamosios teisės normos, paremtos papročiais bei tradicijomis, buvo pakankamai pažangios. Tačiau Lietuvos valstybės žlugimas, jos daugkartinė aneksija ir okupacija bei nepriklausomybės atstatymas turėjo įtakos tiek valstybės vystimuisi, tiek jos įstatymų leidybai. Todėl Lietuvoje dažniausiai būdavo taikomos šalį aneksavusios valstybės baudžiamuosiuose įstatymuose įtvirtintos teisės normos. Taigi Lietuvos baudžiamosios teisės raida gali būti suskirstyta į šiuos etapus:

- 1) ikistatutinė baudžiamoji teisė;
- 2) baudžiamosios teisės normos, numatytos Lietuvos Statutuose (1529-1840);
- 3) carinės Rusijos Baudžiamųjų statutų galiojimas Lietuvoje (1840-1917);
- 4) baudžiamieji įstatymai, galioję Nepriklausomos Lietuvos valstybėje (1918-1940);
- 5) sovietinės okupacijos metu galioję baudžiamieji įstatymai (1940-1990);
- 6) baudžiamųjų įstatymų reforma Nepriklausomoje Lietuvoje (nuo 1990 m.).
- 7) naujasis Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (2000 m; rugsėjo 26 d.)⁴³

Baudžiamosios teisės raidos periodas Lietuvoje iki XVIa. 3-ojo dešimtmečio vidurio paprastai vadinamas ikistatutiniu. Pagrindinis to meto LDK teisės šaltinis buvo vietos papročiai⁴⁴,

⁴³ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas // *Valstybės žinios*, 2000, Nr. [89-2741](#) (*Valstybės žinios*, 2002, Nr. 112-4973; *Valstybės žinios*, 2003, Nr. 39; *Valstybės žinios*, 2003, Nr. 76; *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 25-760; *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 54-1835; *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 72-2492; *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 108-4030; *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 166-6061; *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 171-6318; *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 188-6995; *Valstybės žinios*, 2005, Nr. 81-2945; *Valstybės žinios*, 2006, Nr. 17-605; *Valstybės žinios*, 2006, Nr. 77-2961; *Valstybės žinios*, 2006, Nr. 141-5401; *Valstybės žinios*, 2007, Nr. 81-3309; *Valstybės žinios*, 2008, Nr. 15-516; *Valstybės žinios*, 2008, Nr. 59-2200; 2008, Nr. 73-2796).

tačiau jau tuo laikotarpiu valstybė, siekdama apsaugoti savo gyventojų interesus, turėjo ir kitų aktų, kurie numatė baudžiamąją atsakomybę už nusikalstamas veikas. ačiau iš rašytinių dokumentų, be Magdeburgo teisių, kurias turėjo kai kurie Lietuvos miestai, iki šių dienų išliko plačiai aptarti tik du aktai: **Prūsų (Pamedės) Teisynas** (1340) ir **Kazimiero Teisynas** (1468).

Kodifikuota paprotinė prūsų teisė 1340 m. buvo priimta Pamedės prūsų susirinkime. Iš čia ir kilęs Pamedės teisyno⁴⁵ (toliau – Teisynas) pavadinimas. Ankstyvoji Teisyno redakcija, susidedanti iš 86 straipsnių, yra datuojama 1340 metais, o vėlyvoji, turinti 129 straipsnius - 1433 metais⁴⁶. Minėtas Teisynas laikytinas šio laikotarpio vienu iš svarbių, nors ir netiesioginių, Lietuvos teisės šaltinių⁴⁷.

Teisyne buvo numatyti šie nusikaltimai: valstybiniai, turtiniai ir nusikaltimai asmeniui. Nusikaltimai asmeniui pagal kėsimosi objektą skirstomi į penkias grupes. Tai nusikaltimai gyvybei, nusikaltimai sveikatai, lytiniai nusikaltimai, nusikaltimai žmogaus orumui ir namų ramybės ardymas. Teisynas numatė paprastą nužudymą, tyčinį nužudymą ir kvalifikuotą nužudymą. Paprastas nužudymas suprantamas kaip nužudymas, neturint piktos valios, t.y. kai jis įvyko dėl neatsargumo, susikivirčijus, susikovus, muštinėse. Bausmė už šiuos nusikaltimus yra lygi nukentėjusio vertei pagal turtinę ir socialinę padėtį. Apie tyčią, kuri yra svarbi atsakomybės atžvilgiu, kalbama tik viename straipsnyje. Teisme įrodžius, kad veiksmai buvo tyčinio pobūdžio, piktos valios, teisiamasis turėjo išsipirkti savo kaklą. Atsakomybė už nusikaltimus asmeniui Teisyne grindžiama nukentėjusiojo verte. Kvalifikuojančiomis nužudymą aplinkybėmis buvo skydo ar ginklų panaudojimas, moters nužudymas, taip pat kai nužudymu buvo paliesti valstybės saugomi interesai. Teisynas atskirai vardija nužudymus, kuriuos šiais laikais pavadintume buitinais: „jei moteris užmuša ... vyrą“, „jei du susipyksta“, „jei žmogus užmušamas“. Pavojingiausiu laikomas nužudymas panaudojant skydą ar ginklus, moters nužudymas.

Teisyno straipsniuose, skirtuose nužudymams, įtvirtintos tokios kvalifikavimo ir bausmės skyrimo taisyklės, kaip antai, kad nužudžius dvynius, baudžiama už kiekvieną atskirai (84str.), už brolio nužudymą atsakoma kaip už svetimą (13str.), keletas asmenų, prisipažinę nužudę vieną, baudžiami kiekvienas atskirai tokia bausme, kiek vertas nukentėjusysis (79str.). užmušus nėščią moterį, vaisiaus žuvimas vertinamas puse vyro (91str.).

Teisyne buvo numatytos trys bausmių rūšys: piniginė išpirka, kūno žalojimas ir mirties bausmė.

⁴⁴ MACHOVENKO, J. *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės teisės šaltiniai: mokomoji priemonė*. Vilnius: Justitia, 2000, P. 9.

⁴⁵ ANDRIULIS V. Pamedės Teisyno baudžiamoji teisė ir procesas // *Socialistinė teisė*. 1978. Nr. 1. P. 49-55

⁴⁶ ABRAMAVIČIUS A.; et al. *Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis*: vadovėlis. Trečias pataisytas ir papildytas leidimas. Vilnius: EUGRIMAS, 2003; , P. 71.

⁴⁷ ANDRIULIS, V., MAKSIMAITIS, M., *Lietuvos teisės istorija*. Vilnius, 2002, P. 30

Pirmuoju Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės teisės kodifikacijos bandymu laikomas **Kazimiero Teisynas** (1468 m.) (toliau – Teisynas), susidėjęs iš 25 straipsnių. Teisynas buvo skiriamas žemvaldžiams feodalams, įgijusiems imunitetą, kurie turėjo teisti savo valdinius – bajorus ir valstiečius⁴⁸. Tai nuostatai, kokias bausmes jie gali skirti ir kaip jas nustatyti.⁴⁹ Teisynas apėmė baudžiamąją, civilinę, administracinę teises ir teismą. Tiesiogiai analizuojamas šaltinis nereglementavo nužudymo, tačiau Teisyno 21 straipsnyje buvo įtvirtinta specifinė norma – turto atiminėjimas užpuolant. Tai nebuvo, dabartiniu supratimu, turto užvaldymas plėšiant. Ši norma turėjo kitą paskirtį: sutramdyti feodalų savivalę, užkirsti kelią spręsti turtinius ginčus jėga, apeinant nustatytą tvarką. Užpuolimo turinys buvo platus, apėmė sveikatos sutrikdymą, net gyvybės atėmimą.

Ypatingą vietą tarp Lietuvos teises paminklų užima Lietuvos Statutai, kurių buvo trys redakcijos: 1529, 1566 ir 1588 metų. Kiekviena Statuto redakcija literatūroje dažnai vadinama **Pirmuoju, Antruoju ir Trečiuoju Lietuvos Statutais**.

Baudžiamosios teisės požiūriu Statutai atspindėjo naują raidos etapą, kuriame išryškėjo valstybės požiūris į nusikaltimą ir bausmę kaip viešosios teisės institutus.

Pirmasis Lietuvos Statutas baudžiamosios teisės požiūriu artimas kompozicijos sistemos kodeksams. Nusikaltimo sąvoka čia atitinka „krivdos“ sąvoką. Pirmąjį Lietuvos Statutą (toliau Pirmasis Statutas) sudarė 13 skyrių. Septintame Pirmojo Statuto skyriuje buvo nustatyta atsakomybė už bajorų nužudymą, sumušimą, prievartavimą, o vienuoliktame skyriuje – už bajorų priklausomų žmonių nužudymą. Antrasis Lietuvos Statutas (toliau Antrasis Statutas) bei Trečiasis Lietuvos Statutas (toliau Trečiasis Statutas) susidėjo iš 14 skyrių, atsakomybė už bajorų nužudymą buvo nustatyta vienuoliktame skyriuje, už bajorų pavaldinių nužudymą – dvyliktame.

Pirmajame Statute nusikaltimu buvo laikoma skriauda nukentėjusiajam (*krivda*), o nusikaltėlis – žalos darytoju (*škodnik*). Nusikaltimas pirmiausiai paliesdavo nukentėjusįjį, todėl pastarasis pats ieškodavo savo skriaudėjo, duodavo skundą teismui, dalyvaudavo teismo procese. Tik išimtiniais atvejais šalia termino *krivda* vartojamas terminas *vystupok*, kuriuo daroma žala visuomenės tvarkai ir ramybei.⁵⁰ Antrajame Statute nusikaltimas pereina į viešosios teisės sritį ir pripažįstamas pavojingu visuomenei (pabrėžiama nusikalstamais veiksmais daroma žala valstybei). Nusikaltėliai tampa viešai persekiojami. Tuo tarpu Trečiajame Statute pirmiausiai pabrėžtas nusikalstamos veikos pavojingumas visuomenei, padidėja valstybinių nusikaltimų ir

⁴⁸ JANULAITIS, A.; JURGINIS, J. *Kazimiero teisynas* (1468 m.). Vilnius: Mintis, 1967, P. 16.

⁴⁹ JANULAITIS, A. *Kazimiero teisynas 1468 metais//Iš Lietuvos teisės ir valstybės istorijos*. Straipsnių ir mokslinių darbų ištraukos. Vilnius: Lietuvos Teisės Universitetas, 2001, P. 53.

⁵⁰ VANSEVIČIUS, S. *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valstybiniai – teisiniai institutai: pagal 1529, 1566, 1588 m. Lietuvos Statutus*. Vilnius: Mintis, 1981., P. 79-80.

nusikaltimų valdymo tvarkai rūšių skaičius. Taip pat įsakmiai nurodoma, kad nusikaltėlis būtinai turi būti nubaustas⁵¹.

Jau Pirmajame Statute buvo atkreipiamas dėmesys į nusikaltimo subjekto kaltės laipsnį bei formą. Nekaltumas arba nepakaltinamumas dažnai pašalindavo atsakomybę. Minėtame Statute visi nusikaltimai, tarp jų ir nužudymai, buvo skirstomi į tyčinius ir netyčinius. Tyčia apimdavo sąmoningą norą padaryti nusikaltimą. Vienu atveju tyčine buvo laikoma sąmoninga veika, kitu – norima, o kartais buvo nurodomas ir sąmoningumas, ir noras. Nužudymas buvo suprantamas kaip gyvybės atėmimas, neatsižvelgiant į tai, kokiomis priemonėmis buvo nužudyta. Didžiulę reikšmę turėjo kaltininko ir nukentėjusiojo luominė priklausomybė (atsakomybė už bajoro ir paprasto žmogaus nužudymą buvo reglamentuojama atskiruose Pirmojo Statuto skyriuose). Bausmės labai skyrėsi priklausomai nuo to, kas ką nužudė: paprastas žmogus – bajorą, bajoras – bajorą, bajoras – paprastą žmogų, paprastas žmogus – paprastą žmogų. Taigi ir nužudymų pavojingumo laipsnis, priklausydavo nuo nukentėjusiojo bei nusikaltimo subjekto specialiųjų požymių (t.y. kaltininko ir nukentėjusiojo priklausymo tam tikram luomui). Tokių nužudymo sudėties požymių išskyrimą galima traktuoti kaip kvalifikuotos nužudymo sudėties užuomazgas.

Dar labiau pažengė Antrasis ir Trečiasis Statutai. Statutuose buvo numatyta baudžiamoji atsakomybė ir už nusikaltimus gyvybei, sveikatai. Pavojingesniu, t.y. kvalifikuotu, buvo laikomas vyro, žmonos, tėvo, motinos ar giminaičio nužudymas. Pirmieji konkretūs nužudymą kvalifikuojantys požymiai buvo numatyti Antrajame Statute. Kvalifikuotu nužudymu buvo laikomi: 1) tėvų; 2) vyro arba žmonos; 3) savo pono nužudymas; 4) nužudymas iš keršto arba pykčio; 5) iš pasalų, klastingai; 6) dvaro užpuolimo atveju; 7) nužudymas vyro, kada tai padaro žmonos pagrobėjas ar suviliotojas. Už kvalifikuotą nužudymą buvo skiriama didesnė bausmė – atimama garbė arba taikoma mirties bausmė (pvz., tarną už pono nužudymą baudė mirties bausme ir ją įvykdydavo ketvirčiavimo būdu⁵²).

Antrasis Statutas numatė ir privilegijuotus nužudymus, o būtent: 1) savo vaiko; 2) nesantuokinio vaiko nužudymą; 3) nužudymą dvikovoje; 4) susiginčijus; 5) nužudymą, padarytą psichiškai nesveiko asmens; 6) kankinant vagį; 7) viršijant būtinąsias ginties ribas; 8) atsitiktinį nužudymą. Vienais atvejais reikėjo sumokėti galvinę baudą, kitais nereikėjo, tačiau žudikas

⁵¹ ANDRIULIS, V.; MAKSIMAITIS, M.; PAKALNIŠKIS V.; et al. *Lietuvos teisės istorija*. Vilnius: Justitia, 2002, P. 224

⁵² VANSEVIČIUS, S. *Lietuvos valstybės ir teisės istorija nuo XVI amžiaus antrosios pusės iki XVIII amžiaus pabaigos*. Vilnius: Vilniaus V. Kapsuko universiteto Leidybinis skyrius, 1974, P. 88.

visada buvo baudžiamas asmenine bausme. Kartais buvo skiriama ir mirties bausmė (pvz., už nužudymą dvikovoje).

Trečiajame Statute nei nužudymo samprata, nei jį kvalifikuojantys ar privilegijuojantys požymiai iš esmės nepasikeitė.

Trečiasis Lietuvos Statutas kurį laiką galiojo Lietuvos teritorijoje ir po trečiojo Lietuvos padalinimo, kai 1795 m. ji neteko savo valstybingumo. Jo galiojimas buvo panaikintas ir nuo 1840 m. įvedami Rusijos imperijos įstatymai, nors faktiškai Rusijos baudžiamieji įstatymai teismuose buvo pradėti taikyti anksčiau, po 1830-1831 m. sukilimo.

1881 m. buvo pradėti rengti nauji Rusijos baudžiamieji įstatymai. Jiems rengti buvo suburti žymiausi to meto Rusijos teisininkai, kurie remdamiesi Vakarų Europos valstybių patirtimi parengė gana aukšto teorinio lygio Baudžiamuosius nuostatus, kurie buvo patvirtinti 1903 m. Šiuos Nuostatus buvo numatyta įvesti palaipsniui visoje Rusijos teritorijoje.

1918 metais Lietuva atgavo nepriklausomybę. Lietuvos valdžia negalėjo iš karto pakeisti per 80 metų susiklėsčiusių teisinių santykių ir tuojau pat parengti naujų kodeksų. Todėl buvo nutarta palikti galioti Rusijos imperijos įstatymus, kiek jie neprieštaravo Lietuvos Konstitucijai ir visuomenės interesams. 1919 m. sausio 16 d. valstybės Tarybos Prezidiumas nutarė Baudžiamuoju kodeksu laikyti Rusijos imperijos 1903 metų Baudžiamąjį statutą (toliau – Baudžiamasis Statutas).⁵³

Įvedant Baudžiamąjį statutą nepriklausomoje Lietuvoje, Laikinasis Lietuvos teismų ir jų darbo sutvarkymo įstatymas kai kurias jo vietas, taip pat visa, kas prieštaravo Laikinajai Lietuvos Respublikos Konstitucijai, pripažino negaliojančiais, kiek pakeitė jame numatytą bausmių sistemą, padarė kai kurių smulkių, bet būtinų redakcinių pakeitimų: žodžiai „Rusija“, „Rusijos valdinys“ pakeisti žodžiais „Lietuva“, „Lietuvos pilietis“.⁵⁴

Per Nepriklausomybės laikotarpį išleista per 30 įstatymų, specialiai skirtų pakeisti ir papildyti kai kuriuos Baudžiamojo statuto straipsnius, keletas Baudžiamojo Statuto straipsnių panaikinta. Lietuvoje galiojęs Baudžiamasis statutas susidėjo iš 37 skyrių, 687 straipsnių. Daug dėmesio buvo skirta nusikaltimams asmeniui. Tarp šios grupės nusikaltimų Baudžiamajame Statute numatyta atsakomybė už nusikaltimus asmens gyvybei ir sveikatai, asmens laisvei, dorovei, garbei.⁵⁵ Baudžiamasis Statutas nusikaltimą apibrėžė kaip kiekvieną žmogaus veiką,

⁵³ VANSEVIČIUS S.. Lietuvos baudžiamosios teisės šaltiniai 1919 – 1940 metais. // *Teisė*.1993, Nr. 27

⁵⁴ ANDRIULIS,V., MAKSIMAITIS, M. *Lietuvos teisės istorija*. Vilnius, 2002, P. 41

⁵⁵ Ten pat.

kuri ją darant buvo draudžiama baudžiamuoju įstatymu ir už kurią nustatyta bausmė.⁵⁶ Baudžiamoji atsakomybė už asmens gyvybės atėmimą buvo nustatyta Baudžiamojo Statuto 22 skyriuje, kuris vadinosi „Gyvybės atėmimas“. Visi nusikaltimai žmogaus gyvybei, numatyti Statute, buvo skirstomi į: 1) Nužudymą - paprastą, kvalifikuotą ar privilegijuotą (453-461 straipsniai); 2) Neatsargų gyvybės atėmimą (464 straipsnis); 3) Padėjimą bei sukurstimą nusižudyti (462-463 straipsniai); 4) Gyvybės atėmimą gemalui (465- 466 straipsniai).

Baudžiamojo Statuto 453 straipsnyje, apibūdinant nužudymą, vartojamas terminas „kas nusikalto ką nužudęs“. Nužudymu buvo laikomas tyčinis gyvybės atėmimas kitam žmogui, t.y. atvejai, kai kaltininkas ne tik žinojo, kad dėl jo veiksmų kas mirs arba gali mirti, bet ir norėjo, kad tai įvyktų arba abejingai žiūrėjo į to įvykį.⁵⁷

Baudžiamojo Statuto 454 - 456 straipsniuose buvo nustatyta baudžiamoji atsakomybė už kvalifikuotus nužudymus. Antai, Baudžiamojo Statuto 454 straipsnis numatė atsakomybę už motinos ar tėvo nužudymą, 456 straipsnis – už vyriausiąją svetimos vyriausybės galvos nužudymą, o 455 straipsnyje buvo įtvirtinta visa eilė šių veikų kvalifikuojančių požymių: 1) brolio ar sesers; 2) aukštutinio ar žemutinio giminaičio; 3) žmonos ar vyro; 4) karinės sargybos sargybinio; 5) laikančio mišias kunigo; 6) einančio pareigas valdininko; 7) padarytas gaujos; 8) padarytas daugeliui žmonių pavojingu būdu; 9) nunuodijimas; 10) padarytas iš pasalų; 11) ir kt.

Taigi nužudymai buvo kvalifikuojami pagal ypatingus kaltininko ir nukentėjusiojo santykius, pagal tam tikras ypatingas nukentėjusiųjų būsenas, pagal nužudymo būdą ir tikslą.

Nuo 1940 m. gruodžio 1d. Lietuvoje įsigaliojo 1926 m. Rusijos Tarybų Federacinės Socialistinės Respublikos baudžiamasis kodeksas (toliau – RTFSR BK). Po 1959 m. RTFSR BK pakeitimų ir papildymų, jame buvo įtvirtintos šios tyčinių nužudymų sunkinančios aplinkybės⁵⁸: 1) savanaudiškos paskatos, kerštas, chuliganizmas; 2) tikslas nusižudyti kitą nusikaltimą; 3) pakartotinumumas arba asmens, bausto už sunkų kūno sužalojimą, įvykdytas keleto asmenų nužudymas vienu metu; 4) kaltininko pareiga specialiai rūpintis nukentėjusiuoju arba pasinaudojimas bejėgiška nukentėjusiojo padėtimi; 5) nužudymas žiauriai kankinant arba daugelio žmonių gyvybei pavojingu būdu.

1958 metais buvo priimti TSRS ir sąjunginių respublikų baudžiamųjų įstatymų pagrindai. 1961 metais šio įstatymo pagrindu buvo priimtas LTSR baudžiamasis kodeksas⁵⁹ (toliau 1961 m. BK). Nusikaltimai gyvybei buvo reglamentuojami trečiame 1961 m. BK skirsnyje pavadinimu

⁵⁶ KAVOLIS, M.; BIELIACKINAS, S. *Baudžiamasis Statutas su papildomais baudžiamaisiais įstatymais ir komentarais, sudarytas iš Rusijos Senato ir Lietuvos Vyriausiojo Tribunolo sprendimų bei kitų aiškinimų*. Kaunas: D. Gurmano knygynas, 1934 P. 407.

⁵⁷ Ten pat, P. 371.

⁵⁸ MAKSIMAITIS, M.; VANSEVIČIUS, S. *Lietuvos valstybės ir teisės istorija*. Vilnius: Justitia, 1997, P.278.

⁵⁹ *Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos baudžiamasis kodeksas*. Vilnius: Lietuvos TSR AT prezidiumas, 1961.

„Nusikaltimai asmens gyvybei, sveikatai, laisvei ir orumui“. Nužudymu buvo laikomas neteisėtas gyvybės atėmimas kitam žmogui tyčia ir dėl neatsargumo.⁶⁰ 1961 m. BK 104 straipsnyje buvo numatyta baudžiamoji atsakomybė už tyčinį nužudymą, o 109 straipsnyje – už nužudymą dėl neatsargumo. Tokia nužudymo sąvoka buvo kritikuojama Lietuvos baudžiamosios teisės teoretikų. Pavyzdžiui J. Nocius rašė: „tyčinio ir neatsargaus gyvybės atėmimo motyvacija ir pavojingumo laipsnis yra labai skirtingi. Be to, ir įstatyme nemažai neatsargių gyvybės atėmimo atvejų įvardijami ne nužudymu, o taisyklių pažeidimu.“⁶¹

Lietuvos baudžiamasis kodeksas LTSR Aukščiausiosios Tarybos buvo priimtas 1961 m. birželio 26 d. ir įsigaliojo nuo tų pačių metų rugsėjo 1 d. Nusikaltimai gyvybei buvo reglamentuojami trečiame 1961 m. Baudžiamojo Kodekso skirsnyje pavadinimu „Nusikaltimai asmens gyvybei, sveikatai, laisvei ir orumui“. Nužudymu buvo laikomas neteisėtas gyvybės atėmimas kitam žmogui tyčia ir dėl neatsargumo.⁶² 1961 m. BK. 104 straipsnyje buvo numatyta baudžiamoji atsakomybė už tyčinį nužudymą, o 109 straipsnyje – už nužudymą dėl neatsargumo.

1961 m. BK 105 straipsnyje pavadinimu „Tyčinis nužudymas sunkinančiomis aplinkybėmis“ įstatymų leidėjas įtvirtino nužudymą kvalifikuojančius požymius: 1) dėl savanaudiškų paskatų; 2) dėl chuliganiškų paskatų; 3) ryšium su nukentėjusiojo vykdymu tarnybinių ar visuomeninių pareigų; 4) dviejų ar daugiau asmenų; 5) kaltininkui žinomai nėščios moters; 6) ypatingai žiauriai arba pavojingu daugelio žmonių gyvybei būdu; 7) turint tikslą paslėpti kitą nusikaltimą arba palengvinti jį padaryti, taip pat ryšium su išžaginimu; 8) jeigu tai padarė itin pavojingas recidyvistas arba asmuo, pirmiau nusikaltęs tyčiniu nužudymu.

1991 m. gruodžio 3 d. 1961 m. BK 105 straipsnis buvo išdėstytas nauja redakcija⁶³, numatančia tokius nužudymą kvalifikuojančius požymius: 1) savo motinos arba tėvo; 2) dviejų ar daugiau asmenų; 3) nėščios moters; 4) pavojingu daugelio žmonių gyvybei būdu; 5) itin žiauriai; 6) darant kitą sunkų nusikaltimą; 7) turint tikslą paslėpti kitą sunkų nusikaltimą; 8) dėl savanaudiškų paskatų; 9) dėl chuliganiškų paskatų; 10) ryšium su nukentėjusiojo vykdymu savo valstybinės ar pilietinės pareigos; 11) jeigu tai (išskyrus 106, 107 ir 108 straipsnius) padarė itin pavojingas recidyvistas; 12) jeigu tai padarė asmuo, anksčiau nusikaltęs tyčiniu nužudymu, numatytu šio kodekso 104 arba 105 straipsniuose. 1997 metais į kvalifikuojančių aplinkybių sąrašą papildomai buvo įtrauktas mažamečio ir bejėgiškos būklės asmens nužudymas⁶⁴.

⁶⁰BIELIŪNAS, E.; et al. *Lietuvos TSR baudžiamojo kodekso komentaras*. Vilnius: „Mintis“, 1989, P. 191

⁶¹NOCIUS, J. *Nusikaltimai žmogui: mokomoji priemonė*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 1998, P. 11

⁶²Ten pat.

⁶³LTSR Baudžiamojo kodekso 105 straipsnio pakeitimo ir papildymo įstatymas // *Valstybės žinios*, 1991, Nr. 36-975.

⁶⁴Baudžiamojo kodekso 105, 111 ir 112 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas // *Valstybės žinios*, 1997, Nr. 41-993

LR BK, įsigaliojusiame 2003 m. gegužės 1 d., visos nusikalstamos veikos, kuriomis kėsiniama į vieną iš svarbiausių teisinių gėrių – žmogaus gyvybę, išskirtos į atskirą skyrių „Nusikaltimai žmogaus gyvybei“ (XVII skyrius). LR BK numatyta baudžiamoji atsakomybė už neatsargų gyvybės atėmimą (ankstesnėje redakcijoje tai buvo vadinama „neatsargiu nužudymu“) kitam asmeniui ir tyčinį - t.y. nužudymą.

Naujajame LR BK nužudymą kvalifikuojantys požymiai, lyginant su 1961 m. LTSR BK, pakito nežymiai. Lietuvos įstatymų leidėjas atsisakė senojo BK 105 straipsnio 11 ir 12 punktų, t.y. jei nužudymą padarė (išskyrus 106 ir 107 straipsnius) itin pavojingas recydivistas ir jeigu nužudymą padarė asmuo, anksčiau nusikaltęs tyčiniu nužudymu, numatytu BK 104 arba 105 straipsniuose. Be to, naujojo BK 129 straipsnio 2 dalies 12 punkte įtvirtintas naujas kvalifikuojantis požymis, susijęs su subjektyviąja puse, t.y. apibūdinantis nusikaltimo tikslą – nužudymas siekiant įgyti nukentėjusiojo asmens organą ar audinį transplantacijai.

2008 m. viduryje buvo padaryti dar keli LR BK 129 str. 2 d. pakeitimai, o konkrečiai, 129 str. 2 d. 3⁶⁵ ir 12⁶⁶ punktų pakeitimai. Priėmus minėtus BK pakeitimus, veika pagal trečiąjį punktą kvalifikuojama ne tik tada, kai kaltininkas nužudo savo motiną, tėvą ar vaiką, bet ir artimąjį giminaitį ar šeimos narį. Artimaisiais šeimos nariais laikomi sutuoktinis, brolis, sesuo, įvaikis, tėvis, seneliai bei kiti artimi giminaičiai. Tokia formuluotė išplečia galimų nukentėjusiųjų ratą, taip ištaisydama buvusią įstatymo spragą. BK 129 str. 2d. 12 punktas pakeistas atsižvelgiant į Lietuvos Respublikos žmogaus audinių, ląstelių ir organų donorystės ir transplantacijos įstatymo⁶⁷ 2 straipsnyje įtvirtintas sąvokas, kadangi šiame įstatyme numatyta, kad transplantuoti galima ne tik žmogaus organus ar audinius, bet ir ląsteles. Šis baudžiamojo įstatymo pakeitimas įtvirtino asmens veikos, susijusios su ląstelių neteisėtu paėmimu, baudžiamumą. Įstatymo leidėjas naujoje šio požymio formuluotėje įtvirtino nuostatą, kad minėta veika gali būti padaryta ne tik transplantacijos, bet ir kitais tikslais.

Taigi, apžvelgus teisės aktų, galiojusių Lietuvoje įvairiais istoriniais laikotarpiais, raidą, darytina išvada, jog žmogaus gyvybė buvo saugoma jau pačiuose pirmiausiuose teisės šaltiniuose. Visi darbe išnagrinėti šaltiniai aiškiai skyrė tyčinį gyvybės atėmimą nuo neatsargaus, numatė nužudymą kvalifikuojančius bei privilegijuojančius požymius, diferencijavo bausmę atsižvelgiant į padaryto nužudymo sunkumo laipsnį.

⁶⁵ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 42, 67, 129, 135, 138 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei kodekso papildymo 72(1), 72(2) straipsniais įstatymas // *Valstybės žinios* Nr. [X-1597](#), 2008-06-12, *Valstybės žinios*, 2008, Nr. 73-2796 (2008-06-27)

⁶⁶ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 129, 135, 138 straipsnių ir priedo pakeitimo įstatymas // *Valstybės žinios* Nr. [X-1527](#), 2008-05-08, *Valstybės žinios*, 2008, Nr. 59-2200

⁶⁷ Lietuvos Respublikos žmogaus audinių, ląstelių ir organų donorystės ir transplantacijos įstatymas // *Valstybės žinios*, 2004, Nr.55-1886. (*Valstybės žinios*, 2000, Nr.1-2; *Valstybės žinios*, 2000, Nr.89-2749; *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 55-1886; *Valstybės žinios*, 2006, Nr. 119-4545);

3. NUŽUDYMO SUDĖTIS PAGAL LIETUVOS RESPUBLIKOS IR UŽSIENIO ŠALIŲ BAUDŽIAMUOSIUS ĮSTATYMUS.

Konkrečių nužudymą kvalifikuojančių požymių tyrimas yra neįmanomas be išsamesnės nužudymo sudėties analizės, kadangi tam tikros nužudymo objektyviosios ar subjektyviosios dalies ypatybės, apibūdinančios nukentėjusįjį, subjektą, nusikaltimo padarymo būdą, motyvą, tikslus ir pan., leidžia daryti teisingas išvadas, yra kaltininko tyčia ar jos nėra padaryti kvalifikuotą nužudymą.

Nusikalstamos veikos sudėtis – tai baudžiamajame įstatyme numatytų objektyvių ir subjektyvių požymių visuma, lemianti vienos ar kitos pavojingos veikos pripažinimą nusikaltimu. Kiti nusikalstamos veikos sudėties struktūriniai vienetai yra elementai, kuriuos apibūdina tam tikri požymiai. Taigi nusikalstamos veikos sudėtis susideda iš objektyvių požymių, kurie apibūdina objektą, dalyką ir objektyviąją pusę, bei subjektyvių požymių, kurie savo ruožtu apibrėžia subjektą ir subjektyviąją pusę.

3.1 Objektyvieji požymiai.

Objektas, bendriausia prasme, yra tai, į ką kėsinamasi nusikalstama veika. Pagrindinis tiesioginis nužudymo objektas yra kito žmogaus gyvybė. Tai individo – *homo sapiens* biologinė būklė, nepriklausoma nuo individualių jo savybių. Jokios reikšmės neturi žmogaus individualios savybės – amžius, sveikatos būklė, jo fiziologinės, psichinės, intelektinės savybės, lytis, rasė, pilietybė, tautybė, socialinė padėtis ir t.t. Kai kurie baudžiamosios teisės mokslininkai (K. Jovaišas⁶⁸, S. V. Borodinas⁶⁹) laikosi pozicijos, kad šalia žmogaus gyvybės kaip tiesioginį nužudymo objektą reikia išskirti ir visuomeninius santykius, saugančius žmogaus gyvybę kaip jo egzistencijos pagrindą. Tokia nuomonė grindžiama visuomenine žmogaus gyvybės prigimtimi – teigiama, jog būtų neteisinga žmogaus gyvybę sieti tik su biologiniais procesais, nes žmogus visų pirma yra visuomeninių santykių dalyvis ir apskritai visuomenės dalis. Manytina, kad visuomeninių santykių priskyrimas tiesioginiam nužudymo objektui yra nepagrįstas, kadangi nėra tokios nusikalstamos veikos, kuri nedarytų vienokios ar kitokios įtakos visuomeniniams santykiams ar viešiesiems interesams. Viena vertus, bet kuri nusikalstama veika yra grėsmė visuomeniniams santykiams, normaliam jų egzistavimui, kuri įgyja objektyvią išraišką padarius teisę priešingą, t.y. nusikalstamą veiką, kita vertus, autorės nuomone, negalima nepritarti teisės

⁶⁸ JOVAIŠAS, K. Nusikaltimai asmens gyvybei, sveikatai, laisvei ir orumui. *Teisės problemos*, 1997, Nr.2, P. 18.

⁶⁹ БОРОДИН, С. В.; et al. *Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации*. Москва: Юристъ, 1997, P. 18.

mokslininkams, teigiantiems, kad gyvybės ar sveikatos vertė yra nepalyginamai didesnė nei visuomeninių santykių, į kuriuos yra kėsiniama nusikaltimu.

Kaip jau buvo minėta anksčiau, nužudymas – tai veika, kuria atimama gyvybė kitam žmogui. Tais atvejais, kai kaltininkas atima gyvybę sau, t.y. nusižudo, jo veiksmai nėra laikomi nusikaltimu. Be abejo, savižudybė prieštarauja dorovės ir moralės principams bei yra smerkiama krikščioniškosios religijos, vis dėlto reikėtų pripažinti, kad tiek tarptautinės, tiek nacionalinės teisės kontekste įtvirtinta žmogaus teisė į gyvybę nesuponuoja pareigos gyventi. Todėl nužudymo objektas yra tik kito žmogaus gyvybė. Tokia traktuotė vyrauja daugumos valstybių baudžiamuosiuose įstatymuose.

Nusikalstamos veikos sudėties **dalykas** – tai konkretūs materialaus pasaulio daiktai, kuriuos veikiant daroma žala teisiniams gėriams ar keliama tokios žalos grėsmė⁷⁰. Nužudymo dalykas yra žmogus, jo kūnas. Atsižvelgiant į nužudymo sudėties specifiką ir į tai, kad nužudymo atveju nusikalstama veika yra nukreipta į žmogų, nukentėjusiojo asmens negalima tapatinti su daiktu, todėl paprastai šiuo atveju vartojama ne dalyko, o **nukentėjusiojo** sąvoka. Žmogaus gyvybės teisinei apsaugai neturi reikšmės jo fizinė, psichinė būklė, amžius bei kitos individualios savybės. Tačiau kiekvienu konkrečiu atveju, siekiant teisingai kvalifikuoti nusikalstamą veiką, tinkamai įvertinti jos pavojingumo laipsnį bei paskirti proporcingą bausmę, būtina nustatyti kiek įmanoma išsamesnius duomenis apie nukentėjusįjį, ypač tuomet, kai su nukentėjusiuoju susiję požymiai baudžiamajame įstatyme numatyti kaip nužudymą kvalifikuojančios aplinkybės (pvz., mažamečio, bejėgiškos būklės asmens ar nėščios moters nužudymas ir pan.). Kaip jau buvo minėta, nukentėjusiuoju gali būti tik gyvas žmogus, t.y. jau gimęs ir dar nemiręs, todėl visais atvejais svarbu yra teisingai nustatyti žmogaus gimimo ir mirties momentus. Norint teisingai kvalifikuoti nužudymą ir atskirti jį nuo kitų nusikalstamų veikų (pvz., neteisėto aborto), svarbu yra tinkamai nustatyti žmogaus gimimo ir mirties momentus. Žmogaus gyvybė biologiniu požiūriu - nuolatinis, nenutrūkstamas medžiagų apykaitos procesas, kuriam pasibaigus, baigiasi ir žmogaus gyvybė. Šie du klausimai, ypač gimimo momento nustatymas, sukelia tam tikrų keblumų, o medicinos ir teisės literatūroje tebėra ginčo dalykas.

Egzistuoja nemažai teorijų, kurios skirtingai sprendžia klausimą apie tai, koks gi momentas laikytinas žmogaus gyvybės pradžia. „Gimdymo pradžios“ teorijos šalininkai (J. Nocius⁷¹, A. Pėstininkas⁷², A. Klimka⁷³, A. Schöнке ir H. Schröder⁷⁴) žmogaus gyvybės

⁷⁰ ABRAMAVIČIUS, A. et.al. *Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis*. vadovėlis. Trečias pataisytas ir papildytas leidimas. Vilnius: EUGRIMAS, 2003, P. 166

⁷¹ NOCIUS, J. *Nusikaltimai žmogui: mokomoji priemonė*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 1998, P. 9

⁷² PĖSTININKAS, A. *Nusikaltimai asmeniui*. Vilnius: Mintis, 1984, P. 6

⁷³ KLIMKA, A. *Baudžiamoji atsakomybė už nusikaltimus gyvybei ir sveikatai*. Vilnius: Leidykla „Mintis“, 1964, P. 5

pradžios momentu laiko gimdymo pradžią. Jų teigimu, prasidėjus fiziologiniam gimdymo procesui, nors naujagimis dar nėra išėjęs iš iščių, jis jau yra žmogus. S. B. Lukičev laikosi tos pozicijos, kad žmogaus gyvybės baudžiamoji teisinė gynyba prasideda nuo to momento, kai gimdymo metu pasirodo bet kuri kūdikio kūno dalis iš motinos iščių. Jo nuomone, jeigu kūdikis netenka gyvybės ne motinos iščiose, tai laikytina nužudymu, jeigu motinos iščiose – abortu⁷⁵. V. N. Kudriavcevas ir S. V. Borodinas⁷⁶ žmogaus gimimo pradžia pripažįsta momentą, kuomet visas gyvybingas kūdikio kūnelis atsiskiria nuo motinos kūno („Pasirodymo iš motinos iščių“ teorija). Tokią nuomonę palaiko ir kai kurie Prancūzijos baudžiamosios teisės teoretikai, teigiantys, kad „nėra abejonės, jog kūdikis gimė gyvas tada, kai jis buvo sėkmingai atskirtas nuo motinos organizmo“⁷⁷. Tuo tarpu „Pirmojo savarankiško įkvėpimo“ teorijos šalininkai (K. Jovaišas⁷⁸, N. G. Kadnikovas⁷⁹, A. Marek⁸⁰ ir kiti) mano, kad žmogaus gimimo momentas – tai pirmo savarankiško oro įkvėpimo momentas. Darbe pateiktas žmogaus gyvybės pradžios momento teorijų sąrašas nėra baigtinis, yra nuomonių, kad gyvybės pradžią reikėtų sieti su žmogaus smegenų funkcionavimo pradžia, apvaisinimu, embrioninė gemalo būkle, pirmuoju įkvėpimu ar judėsiu motinos iščiose ir pan⁸¹.

Lietuvoje žmogaus gyvybės pradžios momentas yra reglamentuojamas dvejuose pagrindiniuose įstatymuose: Lietuvos Respublikos Civiliniame kodekse⁸² (toliau LR CK) bei 2002 m. balandžio 4 d. Vaiko gimimo momento nustatymo įstatyme⁸³. Šie du teisės aktai pateikia skirtingus fizinio asmens gimimo momento apibrėžimus, todėl remiantis vien tik pastaraisiais aktais, nustatyti gimimo momentą problematiška. LR CK 2.3 straipsnio 1 dalis nustato, kad žmogaus gimimo momentu pripažįstamas pirmas savarankiškas naujagimio įkvėpimas. Tuo tarpu Vaiko gimimo momento nustatymo įstatymo 2 straipsnyje nurodyta, jog vaiko gimimas – gyvo vaisiaus išstūmimas ar ištraukimas iš moters organizmo, o vaiko gyvybingumo požymiai – savarankiškas kvėpavimas ar širdies plakimas. Magistro darbo autorės nuomone, baudžiamosios teisės nagrinėjimo aspektu gyvybės pradžia turėtų būti laikoma gyvybingo vaisiaus pasirodymas iš

⁷⁴ SCHÖNKE, A.; SCHRÖDER, H. *Strafgesetzbuch. Kommentar*. 26 Auflage. München: Verlag C. H. Beck, 2001, P. 1672.

⁷⁵ ЛУКИЧЕВ, О.В., *Детоеубийство: уголовно-правовая и криминологическая характеристика* СПб., 2000, P. 32

⁷⁶ БОРОДИН, С. В. *Ответственность за убийство: квалификация и наказание по российскому праву*. Москва: Юристъ, 1994

⁷⁷ MAYAUD, Y. *Code penal*. 103 – e edition. Dallaz, Paris, 2006, P. 293

⁷⁸ JOVAIŠAS, K. Nusikaltimai asmens gyvybei, sveikatai, laisvei ir orumui. *Teisės problemos*, 1997, Nr.2, P. 18

⁷⁹ АРЕНДАРЕНКО А. В.; et al. *Комментарий к уголовному кодексу Российской Федерации (постатейный)*. Москва: Книжный мир, 2004. P. 251

⁸⁰ MAREK., A. *Kodeks karny. Komentarz*. Wydanie II. Warszawa: ABC Dom Wydawniczy, 2005, P. 382

⁸¹ ДОСКА, Р. Nuo aborto iki žmogžudystės. *Justitia*, Nr. 3, 1999, P. 16-19.

⁸² Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: // Valstybės žinios 2000, Nr. 74 – 2262; (Valstybės žinios, 2004, Nr. 72-2495; Valstybės žinios, 2004, Nr. 171-6319; Valstybės žinios, 2006, Nr. 77-2974; Valstybės žinios, 2006, Nr. 116-4403; Valstybės žinios, 2008, Nr. 68-2568; Valstybės žinios, 2008, Nr. 149-5997);

⁸³ Vaiko gimimo momento nustatymo įstatymas.// Valstybės žinios, 2002, Nr. 43-1602.

moters organizmo, kadangi pasitaiko atvejų, kai tam, kad naujagimis pradėtų savarankiškai kvėpuoti, reikia atlikti tam tikrus veiksmus, tarkim, nestipriai jam suduoti. Todėl remiantis savarankiško įkvėpimo teorija, susidurtume su teisės spraga: tam tikras vaisiaus egzistavimo momentas liktų nereglamentuotas - atėmus gyvybę naujagimiui nuo jo pasirodymo iš moters kūno iki pirmo savarankiško įkvėpimo, būtų išvengta baudžiamosios atsakomybės. Kaip jau buvo minėta, užsienio šalių įstatymuose žmogaus gyvybės pradžios momentas irgi traktuojamas nevienareikšmiškai. Šio darbo autorei priimtinausia Prancūzijos baudžiamosios teisės doktrina, pagal kurią vaiko gimimo momentą nulemia bet kokių gyvybingumo požymių pasireiškimas gimdymo metu ar tuoj po jo⁸⁴. Kitas labai reikšmingas klausimas yra žmogaus gyvybės pabaiga. Pažymėtina, kad žmogaus gyvybės pabaigos momento nustatymas nėra toks problematiškas kaip gyvybės pradžios momento nustatymas. Tiek Lietuvoje, tiek ir daugelyje užsienio valstybių žmogaus gyvybės pabaiga ilgą laiką buvo laikoma klinikinė mirtis, t.y. kai nustoja funkcionuoti širdis ir kvėpavimas, tačiau esant dabartiniam mokslo lygiui, žmogus ištiktas klinikinės mirties gali būti atgaivintas, gyvybė jam gali būti palaikoma dirbtinai. Lietuvoje žmogaus gyvybės pabaigos momentas reglamentuojamas LR CK bei Lietuvos Respublikos žmogaus mirties nustatymo ir kritinių būklių įstatyme⁸⁵. Pagal LR CK 2.3 straipsnio 2 dalį, fizinio asmens mirties momentu pripažįstamas jo kraujotakos ir kvėpavimo negrįžtamas nutrūkimas arba jo smegenų visų funkcijų visiškas ir negrįžtamas nutrūkimas. Lietuvos Respublikos žmogaus mirties ir kritinių būklių įstatymo 5 straipsnyje nurodoma, kad mirties faktas nustatomas negrįžtamai nutrūkus žmogaus kraujotakai ir kvėpavimui arba nustačius žmogaus smegenų mirtį. Taigi gyvybė pasibaigia, kai žmogų ištinka biologinė mirtis. Apibendrinant aptartus gyvybės pradžios ir pabaigos klausimus, galima teigti, kad žmogaus gyvybės pabaigos riba yra aiškiai įtvirtinta Lietuvos įstatymuose, tačiau gyvybės pradžios samprata yra nevienareikšmiška, kelianti probleminių klausimų tiek teisės teoretikams, tiek ir praktikams.

Objektyvioji nusikaltimo pusė – tai išorinė pavoingo kėsینimosi, kuriuo pažeidžiami įstatymo saugomi teisiniai gėriai. Būtinieji nužudymo objektyviosios pusės požymiai yra kaltininko veika, nusikalstamos pasekmės bei priežastinis ryšys tarp veikos ir atsiradusių pasekmių.

Veika. Nužudymas gali pasireikšti ir aktyviais veiksmais, ir neveikimu. Veikimas baudžiamosios teisės literatūroje apibūdinamas kaip sąmoningas ir valingas žmogaus kūno

⁸⁴ RASSAT, M. L. *Droit penal special. Infraction des et centre les particuliers. 4 – e edition*. Paris, 2003, P. 132

⁸⁵ Lietuvos Respublikos žmogaus mirties nustatymo ir kritinių būklių įstatymas.// *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 43-1601.

judesys, tuo tarpu neveikimas – kaip pasyvus žmogaus elgesys, sukeliantis ar galintis sukelti išoriniame pasaulyje tam tikrus pakitimus.

Dažniausiai nužudoma aktyviai veikiant. Gali būti bet koks poveikis žmogui: cheminis, psichinis, mechaninis, fizinis. Dažniausiai nužudoma suduodant smūgius, panaudojant šaunamuosius ginklus, kitus duriančius, pjaunančius daiktus, nuodingąsias ar sprogstamąsias medžiagas ir pan. Pasitaiko atveju, kai pasinaudojama asmeniu, kuris nesuvokia, kad dalyvauja nužudyje, tai pastarasis yra vertinamas kaip nužudymo padarymo įrankis, o asmuo, panaudojęs tokį žmogų, atsako kaip nužudymo vykdytojas. Analogiška situacija susiklosto ir tuo atveju, kai kaltininkas sukursto nusižudyti ar priveda prie savižudybės arba padeda nusižudyti neveiksniam asmeniui (mažamečiui ar psichikos ligoniui), kuris dėl savo amžiaus ar psichinių trūkumų nesugeba suvokti savo veiksmų esmės ar jų kontroliuoti. Veika, pasireiškusi neveikimu ir sukėlus mirtį, kvalifikuojama kaip nužudymas tik tada, kai nustatyta, kad kaltininkas turėjo teisinę pareigą rūpintis nukentėjusiuoju ir kad jis galėjo atlikti tam tikrus veiksmus, kuriais būtų išvengta pastarojo mirties⁸⁶. Atkreiptinas dėmesys, kad pareigos vykdymas turi būti susijęs su atitinkamomis įpareigotojo asmens galimybėmis. Pavyzdžiui, *Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos nuosprendžiu N. D. pripažinta kalta pagal 1961m. BK 105 straipsnio 1 ir 13 punktus tyčia nužudžiusi buvusią bejėgiškos būklės savo motiną G. S. Kolegija nustatė, kad nuteistoji žinodama, kad jos motina G. S. serga psichine liga ir dėl to yra bejėgiškos būklės, neatsižvelgdama į gydytojų rekomendacijas pasiėmė ją iš ligoninės ir parsivežė į savo butą, kur, turėdama pareigą ir galimybes tinkamai prižiūrėti ir maitinti savo motiną ir taip išvengti jos mirties, 18 dienų nedavė jai maisto, neprižiūrėjo. Dėl tokio ilgalaikio badavimo išseko nukentėjusiosios organizmas ir ji mirė.*⁸⁷ Taigi baudžiamoji atsakomybė už neveikimu padarytą nužudymą kaltininkui iškyla tik tada, kai nustatoma, kad jis turėjo teisinę pareigą rūpintis nukentėjusiuoju, turėjo galimybę tinkamai elgtis ir taip išvengti nukentėjusiojo mirties, tačiau sąmoningai tos pareigos nevykdė arba susilaikė nuo tam tikrų veiksmų atlikimo.

Nusikalstamos veikos padariniai – tai žala, kuri atsiranda kėsinantis į baudžiamąjo įstatymo saugomus teisinius gėrius. Nužudymo sudėtis yra materialinė, t.y. nužudymas yra laikomas baigtu nusikaltimu nuo padarinių atsiradimo momento, todėl nukentėjusiojo mirtis yra būtinas nužudymo objektyviosios pusės požymis. Pažymėtina, kad nužudymu sukeliamas ne tik nukentėjusiojo mirtis, bet padaroma didelė moralinė, o kartais ir materialinė žala jo artimiesiems,

⁸⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2004 m. birželio 18 d. nutarimas Dėl teismų praktikos nusikaltimų žmogaus gyvybei bylose, *Teismų praktika* Nr. 46

⁸⁷ Vilniaus apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-107/2003.

tačiau būtent nukentėjusiojo mirtis yra vienintelė negatyvi pasekmė, padaroma nužudymo objektui, todėl tik ji laikytina būtinuoju nužudymo sudėties požymiu. Tais atvejais, kai nukentėjusysis nemirė dėl priežasčių, nepriklausančių nuo kaltininko valios, arba mirė, bet dėl kitų priežasčių (pvz., gydymo metu buvo užkrėstas kraujas), veika kvalifikuojama kaip pasikėsinimas nužudyti. Pasikėsinimas įmanomas tik veikiant tiesiogine tyčia, siekiant konkretaus nusikalstamo rezultato, t.y. žmogaus mirties. Nusikalstamos veikos padariniai turi itin didelę reikšmę veikos kvalifikavimui tuomet, kai kaltininkas veikia neapibrėžta (nekonkretizuota) tyčia padarinių atžvilgiu. Pavyzdžiui, jei kaltininkas smurtaudamas įvairių savo veikos padarinių galimybę (fizinio skausmo sukėlimą, įvairaus laipsnio kūno sužalojimus ir net nukentėjusiojo mirtį) numato bendrai, tų padarinių nedetalizuoja ir vienodai nori bet kurio iš jų atsiradimo, tuomet veikos negalima kvalifikuoti kaip pasikėsinimo nužudyti. Šiuo atveju baudžiamoji atsakomybė kaltininkui kyla už faktiškai padarytą žalą, t.y. veika kvalifikuojama pagal atsiradusius padarinius, taigi ir pagal atitinkamus LR BK straipsnius.

Atsakomybė už žmogaus gyvybės atėmimą kyla tada, kai tarp kaltininko padarytos veikos ir atsiradusių padarinių (mirties) yra **priežastinis ryšys**. Baudžiamosios teisės teorijoje priežastinis ryšys apibūdinamas kaip toks santykis tarp veikos ir nusikalstamų pasekmių, kuriam esant veika sukelia ir nulemia nusikalstamas pasekmes.

Taigi būtinoji baudžiamosios atsakomybės sąlyga – būtinojo priežastinio ryšio egzistavimas tarp kaltininko veikos ir atsiradusių padarinių, todėl nukentėjusiojo mirtis turi būti dėsningas, o ne atsitiktinis kaltininko veikos padarinys - kaltininko veika turi būti būtina sąlyga padariniams atsirasti. Jei nukentėjusiojo mirties priežastis buvo kaltininko padarytas sveikatos sutrikdymas, tai atsakomybė už žmogaus gyvybės atėmimą atsiranda nepriklausomai nuo to, ar nukentėjusysis mirė tuoj po padarytos veikos, ar praėjus kuriam laikui, taip pat nepriklausomai nuo to, ar jis buvo netinkamai gydomas, ar netinkamai diagnozuoti jo sužalojimai, ir kad, nesant šių aplinkybių, mirties galbūt buvo galima išvengti.

Tais atvejais, kai dėl kaltininko veikos buvo sunkiai sutrikdyta nukentėjusiojo sveikata, tačiau mirtį sukėlė kita aplinkybė (pvz., dėl to, kad gydymo metu buvo užkrėstas kraujas, per klaidą buvo pavartoti ne tie vaistai ir pan.), veika, atsižvelgiant į tyčios rūšį, kvalifikuojama kaip pasikėsinimas nužudyti pagal BK 22 ir 129 straipsnių atitinkamas dalis arba kaip sunkus sveikatos sutrikdymas pagal BK 135 straipsnio atitinkamas dalis.

Paprastai mirties priežastis nustatoma remiantis teismo medicinos specialisto ar eksperto išvadomis. Pavyzdžiui, LAT nutartyje baudžiamojoje byloje Nr. 2K- 174/ 2007 teigiama, kad: „*teismo medicinos instituto Kauno ekspertinio skyriaus 2004 m. liepos 7 d. specialisto išvadoje Nr. M.843/04(02) nurodyta, kad R. L. mirė nuo galvos smegenų sumušimų, kurie padaryti kietais*

bukais daiktais ne mažiau kaip dvylika trauminių poveikių į galvą ir tai buvo tiesioginė R. L. mirties priežastis. Tai reiškia, jog visi smūgiai į galvą turėjo reikšmės bendram galvos sumušimui ir jų visuma lėmė R. L. mirtį“⁸⁸. Taigi kalbėti apie priežastinio ryšio buvimą galima tik tuo atveju, kai kaltinamojo neteisėti veiksmai neišvengiamai sukėlė nukentėjusiojo mirtį, t.y. buvo pagrindinė jo mirties priežastimi. Tokia pozicija vyrauja tiek baudžiamosios teisės teorijoje, tiek ir praktikoje. Pavyzdžiui, LAT baudžiamosios bylos Nr. 2K – 431/2005 nutartyje nurodoma, kad „konstatuojant priežastinį ryšį tarp kaltininko veikos ir kilusių pasekmių, būtina nustatyti, jog kaltininko veika buvo atsiradusių pasekmių sąlyga ir priežastis“⁸⁹.

3.2 Subjektyvieji požymiai.

Vienas iš būtinųjų nusikalstamos veikos sudėties elementų yra subjektas, kadangi jokia veika nėra įmanoma be asmens, kuris ją padaro. Teisinėje literatūroje nusikalstamos veikos subjektas apibūdinamas kaip asmuo, padaręs nusikalstamą veiką ir remiantis įstatymu galintis būti patrauktas baudžiamojon atsakomybėn.

Nužudymo subjektu pripažįstamas fizinis pakaltinamas ar ribotai pakaltinamas asmuo, sulaukęs baudžiamojo įstatymo nustatyto amžiaus. Taigi būtinieji subjektą apibūdinantys subjektyvieji požymiai: amžius ir pakaltinamumas⁹⁰.

LR BK 13 straipsnyje subjekto amžius diferencijuojamas priklausomai nuo nužudymo rūšies. Už paprastą bei kvalifikuotą nužudymą, numatytą LR BK 129 straipsnyje, baudžiamojon atsakomybėn traukiamas fizinis asmuo, kuriam iki nusikaltimo padarymo buvo suėję 14 metų. Baudžiamosios atsakomybės nuo 14 metų įtvirtinimą lemia du pagrindiniai kriterijai: pirma, įstatymo leidėjo požiūriu asmuo, sulaukęs 14 metų, jau geba suvokti nužudymo pavojingumą bei galinčių už tai atsirasti baudžiamojo pobūdžio suvaržymų reikšmę; ir antra, nužudymas priskiriamas labai sunkių nusikaltimų grupei. Už privilegijuotus nužudymus, numatytus LR BK 130 ir 131 straipsniuose (t.y. už nužudymą labai susijaudinus ir naujagimio nužudymą), asmuo atsako nuo 16 metų amžiaus.

Skirtingose šalyse amžiaus minimumas nėra vienodas, jis svyruoja nuo 8 iki 21 metų. Pagal Vokietijos BK asmens, galinčio atsakyti baudžiamąja tvarka amžius yra 14 metų, t.y. atsakomybės už nužudymą riba tokia pati kaip ir Lietuvoje, tačiau atkreiptinas dėmesys, kad

⁸⁸ LAT nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K- 174/ 2007

⁸⁹ LAT nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K- 431/ 2005

⁹⁰ PIESLIAKAS, V. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga. Baudžiamasis įstatymas ir baudžiamosios atsakomybės pagrindai*. Vilnius: Justitia, 2006, P. 181.

Vokietijoje 14 metų amžiaus riba nustatyta neatsitiktinai, nes mažametystė siejama su „amžiaus nepakaltinamumo“ kategorija, įtvirtinta Vokietijos BK 19 straipsnyje⁹¹.

Ukrainos BK 22 straipsnio antrojoje dalyje imperatyviai nurodyta, kad asmuo, esantis 14 – 16 metų, gali būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn tik už konkrečias nusikalstamas veikas, t.y. pateiktas baigtinis sąrašas, į kurį įeina ir nužudymas⁹².

Prancūzijos BK numatyta, kad baudžiamojon atsakomybėn už nužudymą gali būti traukiamas asmuo, sulaukęs 13 metų (122 – 8str.). Taigi Prancūzijoje amžiaus riba yra dar žemesnė negu Lietuvoje.

Kaip jau buvo minėta, vienas iš būtinųjų nusikalstamos veikos subjekto požymių yra pakaltinamumas, be kurio jis negali būti pripažįstamas kaltu padaręs nusikalstamą veiką. Lietuvoje pakaltinamu laikomas asmuo, kuris darydamas nusikalstamą veiką suvokė savo veiksmų pavojingumą ir galėjo juos valdyti. Tik iš pakaltinamų asmenų galima reikalauti daryti tam tikrus veiksmus arba nuo jų susilaikyti. Gebėjimas vadovauti savo veiksmams rodo, kad asmuo turi tam tikrus veiklos tikslus ir siekia juos įgyvendinti, arba, atvirkščiai, savo valios pastangomis susilaiko nuo tam tikrų veiksmų, neapgalvotų poelgių, kad nepakenktų sau ir galėtų įgyvendinti savo siekius⁹³. Tuo tarpu, ribotai pakaltinamu pagal LR BK 18 straipsnį laikomas toks asmuo, kuris darydamas nusikalstamą veiką dėl psichikos sutrikimo, kuris nėra pakankamas pagrindas pripažinti jį nepakaltinamu, negalėjo visiškai suvokti pavojingo tokios veikos pobūdžio ar valdyti savo veiksmų. Pagal Prancūzijos BK 221 – 1str. asmuo laikomas nepakaltinamu, jei nusikalstamos veikos atlikimo metu turėjo psichinių ar neuropsichinių sutrikimų, kurių pasekoje asmuo negalėjo suvokti ar kontroliuoti savo veiksmų. Tačiau jei nusikalstamos veikos metu turėdamas tam tikrų psichinių ar neuropsichinių sutrikimų, kurie tik sumažino gebėjimą suvokti savo veiksmų sunkumą ar tik sumažino gebėjimą valdyti veiksmus, asmuo išlieka pakaltinamu, bet teismas turėtų atsižvelgti į asmens būklę skirdamas bausmę. Panašiai pakaltinamumo klausimai sprendžiami ir užsienio šalių baudžiamuosiuose įstatymuose. Pavyzdžiui, Vokietijos BK 20 paragrafe pirmiausia pabrėžiama asmens kaltė. Jame nustatyta: „be kaltės veikia tas, kuris veikos padarymo metu dėl liguisto psichikos sutrikimo, dėl esminio sąmonės sutrikimo arba dėl silpnaprotystės, arba dėl kitos sunkios psichinės anomalijos yra nepajėgus suvokti savo veiksmų

⁹¹ WESSELS, J. *Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Baudžiamoji veika ir jos struktūra*. Vilnius: EUGRIMAS, 2003, P. 228

⁹² Ukrainos BK 22 straipsnio 2dalis [interaktyvus] [žiūrėta 2009-01-24]. Prieiga per internetą <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>

⁹³ DRAKŠIENĖ, A. Pakaltinamumas kaip nepilnamečių baudžiamosios atsakomybės prielaida. *Teisė*, 2006, Nr.58, P. 55

neteisėtumo arba pagal šį suvokimą veikti⁹⁴“. Vokietijos teisės doktrinos atstovų nuomone, kiekvienas asmuo atsako ne apskritai už padaryta nusikalstamą veiką, bet kaltai padarytą veiką. J.Wessels rašo: „Kaltės ir atsakomybės principo pagrindas – tai žmogaus sugebėjimas laisvai ir teisingai nuspresti, kas yra teisė ir kas yra neteisėtumas. Tik tuo atveju, jei egzistuoja ši sprendimo laisvė, kaltininko pareiškimas kaltininkui turi prasmę⁹⁵“.

Analizuojant teismų praktiką pastebėta, kad dažniausiai bylose dėl nužudymų skiriamos ekspertizės, siekiant nustatyti, ar asmuo nusikaltimo padarymo momentu nebuvo nepakaltinamumo būsenoje. Pavyzdžiui, Vilniaus apygardos teismo baudžiamojoje byloje Nr. 1 – 58 / 2009 esančiame teismo *psichiatrijos, teismo psichologijos ekspertizės akte nurodoma, kad duomenų, jog kaltinamasis A. R. praeityje sirgo lėtiniu psichikos sutrikimu, nėra. Jam inkriminuojamų nusikalstamų veikų padarymo metu lėtiniu psichikos sutrikimu nesirgo ir nebuvo laikino psichikos veiklos sutrikimo būsenoje, dėl psichikos būklės jis galėjo visiškai suvokti pavojingą nusikalstamos veikos pobūdį (savo veiksmų esmę) ir valdyti savo veiksmus, galėjo teisingai suvokti aplinkybes, turinčias reikšmės bylai ir duoti apie jas teisingus parodymus. A. R. šiuo metu lėtiniu psichikos sutrikimu neserga ir nėra laikino psichikos veiklos sutrikimo būsenoje, dėl psichikos būklės, jis gali būti apklausiamas, dalyvauti teismo posėdžiuose. A. R. nebūdingos tokios individualios psichologinės ypatybės, kurios trukdytų jam teisingai suvokti reikšmingas bylai aplinkybes bei duoti apie tai teisingus parodymus. Tyrimo metu nenustatyta, kad A. R. būdingas polinkis žiaurumui bei prievartai. Jam dėl psichikos būklės nereikia taikyti priverčiamųjų medicinos priemonių⁹⁶*.

Taigi iš pateikto pavyzdžio matyti, kad asmuo, padaręs nusikaltimą, nebuvo ekspertų pripažintas nepakaltinamu, todėl buvo patrauktas baudžiamojon atsakomybėn, nes tik iš pakaltinamo ar ribotai pakaltinamo asmens baudžiamasis įstatymas gali reikalauti daryti tam tikrus veiksmus arba nuo jų susilaikyti ir už šio reikalavimo nevykdymą grasinti fiziniam asmeniui kriminaline bausme.

Subjektyviają nusikalstamos veikos pusę sudaro kaltė, nusikalstamos veikos padarymo motyvas ir tikslas. Kaltė reiškia asmens psichinį santykį su jo daroma nusikalstama veika bei pasekmėmis. Ji gali pasireikšti dviem formomis – tyčia ir neatsargumu. Nužudymai gali būti padaromi tik tiesiogine ar netiesiogine tyčia. Tyčia – tai tokia kaltės forma, kuomet asmuo suvokia savo veikos pavojingumą, numato šios veikos pavojingas pasekmes ir šių pasekmių siekia arba sąmoningai leidžia joms kilti. Tiesiogine tyčia yra tuomet, kai kaltininkas suvokia savo

⁹⁴ *Strafgesetzbuch mit neuem Betaubungsmittel*. Munchen, 1983.

⁹⁵ WESSELS, J. *Baudžiamoji teisė*: bendroji dalis: baudžiamoji veika ir jos struktūra. Vilnius, 2003. P. 127

⁹⁶ Vilniaus apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1 – 58 / 2009

pavojingą veikos pobūdį, numato, kad gali mirti žmogus ir šios mirties nori. Tiesioginė tyčia savo ruožtu gali būti apibrėžta ir neapibrėžta. Apibrėžtos tyčios atveju kaltininkas konkrečiai siekia atimti kitam žmogui gyvybę, tuo tarpu esant neapibrėžtai tyčiai, jis savo sąmonėje nedetalizuoja galimų pasekmių, o numato jas bendrai – t.y. jam nesvarbu, ar kitam žmogui bus padarytas kūno sužalojimas, ar jam bus atimta gyvybė. Šių tyčios rūšių nustatymas turi itin didelę reikšmę norint teisingai kvalifikuoti nusikalstamą veiką ir tinkamai pritaikyti baudžiamąjį įstatymą, šiuo atveju – norint atriboti pasikėsinimą nužudyti nuo tyčinio sveikatos sutrikdymo kaip panaudoto smurto padarinių. Teismų praktikoje nagrinėjant bylas visada stengiamasi nustatyti nusikaltimo padarymo tikslą, pavyzdžiui, Vilniaus apygardos teismo baudžiamosios bylos Nr. 1-58/2009 nuosprendyje teigiama, kad: *Aptariamo įvykio metu nukentėjusiajai A. B. buvo sunkiai sutrikdyta jos sveikata, tačiau, kolegijai įvertinus kaltinamųjų A. R. ir A. R. tyčią - kaip tiesioginę apibrėžtą tyčią ją nužudyti, jų veiksmai vertintini ne pagal sukeltas pasekmes, o kaip pasikėsinimas ją nužudyti, juolab, kad smurtiniais veiksmais, panaudojant įrankius, jai buvo suduoti smūgiai į galvą – itin pavojingą gyvybei vietą*⁹⁷.

Minėtoje baudžiamojoje byloje tiems patiems kaltinamiesiems buvo inkriminuotas ir kitas pasikėsinimas nužudyti: *Nukentėjusiajam T. M. aptariamo įvykio metu sveikata buvo sutrikdyta nežymiai, tačiau, kolegijai įvertinus kaltinamųjų A. R. ir A. R. tyčią kaip tiesioginę apibrėžtą tyčią nužudyti T. M., jų veiksmai vertintini ne pagal sukeltas pasekmes, o kaip pasikėsinimas nužudyti jį, juolab, kad tokį tikslą patvirtina ir kaltinamojo A. R. veiksmų prieš šį nukentėjusįjį pobūdis: jis kirvio ašmenimis kirto jam į nugarą, vijosi jį ir dar kėsinosi tuo pačiu kirviu suduoti 3 kartus, tame tarpe jam į galvą - itin pavojingą gyvybei vietą, tačiau T. M., bėgusiam nuo jo, pavyko išsisukti nuo rimtesnio sužalojimo.*

Netiesioginė tyčia yra tada, kai kaltininkas supranta, kad savo veika kėsinasi į kito žmogaus gyvybę, numato, kad gali atimti gyvybę kitam žmogui, ir nors nenori kitam žmogui atimti gyvybės, tačiau sąmoningai leidžia šiems padariniams atsirasti.

Ukrainos BK (24 straipsnis) taip pat numato tiesioginę ir netiesioginę tyčią. Akcentuojamas tik pasekmių siekimo skirtumas – tiesioginės tyčios atveju troško numatytų padarinių, o netiesioginės – ne.

⁹⁷ Vilniaus apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-58/2009

Vokietijos BK⁹⁸ baudžiamoji atsakomybė už tyčinį gyvybės atėmimą yra numatyta 212 straipsnyje. Veika yra apibūdinama terminu „kas nužudo žmogų, nebūdamas žmogžudžiu“⁹⁹. Minėtas BK nužudymo sąvokos nepateikia¹⁰⁰, todėl šią spragą tenka užpildyti pasitelkus doktrininį aiškinimą. Vokietijos baudžiamosios teisės atstovai analizuojamą veiką apibūdina kaip tyčinį gyvybės atėmimą kitam asmeniui¹⁰¹. Prancūzijos BK taip pat vartojamos tyčios sąvokos, tačiau jų turinys pačiame BK neatskleistas. Nusikaltimų žmogaus gyvybei pirmame skyriuje 221.1 – 221.5 naudojama tik tyčios sąvoka (nekonkretizuojama, ar tai tiesioginė, ar ne) ir skyrius vadinasi „tyčiniai nusikaltimai asmens gyvybei“. Nusikaltimų žmogaus gyvybei antrame skyriuje 221.6 – 221.7 įtvirtinti „netyčiniai“ nužudymai, kurie atitinka LR BK reglamentuojamą neatsargų gyvybės atėmimą.

Nusikalstamos veikos padarymo motyvas – tai subjektyvi veikos priežastis, nulėmusi asmens pasiryžimą padaryti nusikalstamą veiką, tuo tarpu tikslas – tai asmens įsivaizduojami objektyvios tikrovės pasikeitimai, kurie turi atsirasti dėl nusikalstamos veikos padarymo. Nužudymo motyvas ar motyvai turi reikšmės kvalifikuojant nusikalstamą veiką bei skiriant bausmę.

Baudžiamosios teisės teorijoje pagal veikos motyvą visi nužudymai skirstomi į kelias gana skirtingo pavojingumo laipsnio kategorijas:

1) nužudymai, padaryti esant negatyvioms kaltininko paskatoms (pvz., muštynių, šeimyninių ar kitokių buitinių konfliktų metu, iš keršto, pavyduliavimo, pavydo);

2) nužudymai, padaryti esant neutralioms kaltininko paskatoms (pvz., peržengiant būtinąsias ginties ribas, sulaikant nusikalstamą veiką padariusį asmenį, darant mokslinį eksperimentą);

3) nužudymai iš altruistinių paskatų (pvz., iš pasigailėjimo, nukentėjusiojo prašymu). Paprastai kaltininko nusikalstamą elgesį paskatina ne vienas, bet keletas motyvų, iš kurių, teisiškai vertinant nusikaltimą, reikia nustatyti pagrindinį (lemiamą). Nužudymo motyvas turi reikšmės kvalifikuojant nusikalstamą veiką bei skiriant bausmę.

⁹⁸Vokietijos baudžiamasis kodeksas [interaktyvus] [žiūrėta 2007-01-22]. Prieiga per internetą <<http://www.iuscomp.org/gla/statutes/StGB.htm#AIIIipropf>>.

⁹⁹ Vokietijos BK 211 straipsnio 2 dalyje žmogžudžiu (vok. *Mörder*) apibūdinamas asmuo, atėmęs gyvybę dėl troškimo (malonumo) žudyti (vok. *Mordlust*), siekdamas patenkinti savo seksualinius poreikius, dėl savanaudiškų ar kitų žemų paskatų, klastingai, žiauriai ar panaudojant visuotinai pavojingas priemones, norėdamas palengvinti kito nusikaltimo padarymą ar jį nusišalinti. T.y. žmogžudžiu yra laikomas asmuo, padaręs kvalifikuotą nužudymą (žmogžudystę) (vok. *Mord*).

¹⁰⁰ SCHÖNKE, Adolf; SCHRÖDER, Horst. *Strafgesetzbuch. Kommentar*. 26 Auflage. München: Verlag C. H. Beck, 2001, P.1689

¹⁰¹ RUDOLPHI, H. J.; HORN, E.; SAMSON, E. *Systematischer Kommentar zum Strafgesetzbuch: Band 2. Besonderer Teil*. Berlin: Neuwid, 1994, P. 28.

Nusikalstamos veikos tikslas – tai asmens įsivaizduojami objektyvios tikrovės pasikeitimai, kurie turi atsirasti dėl nusikalstamos veikos padarymo. Nužudymo tikslas kiekvienu konkrečiu atveju yra skirtingas. Kartais jis turi didelės reikšmės kvalifikuojant nusikalstamą veiką bei skiriant bausmę. Pavyzdžiui, siekis nusišalinti kitą nusikaltimą arba įgyti nukentėjusio asmens organą, audinį ar ląsteles pagal LR BK laikomi nužudymą kvalifikuojančiais požymiais.

4. NUŽUDYMĄ KVALIFIKUOJANČIŲ POŽYMIŲ ANALIZĖ PAGAL LIETUVOS RESPUBLIKOS BAUDŽIAMĄJĮ KODEKSĄ IR UŽSIENIO ŠALIŲ BAUDŽIAMUOSIUS ĮSTATYMUS.

Aptariant nužudymų rūšis buvo minėta, kad nužudymą kvalifikuojantys požymiai – tai papildomi požymiai, palyginti su pagrindine sudėtimi, kurie didina nusikalstamos veikos pavojingumą. Nužudymas, turintis nors vieną jį kvalifikuojantį požymį laikomas kvalifikuotu ir pavojingumo visuomenei skalėje, palyginus su kitomis veikomis, kuriomis kėsinamasi į žmogaus gyvybę, yra aukščiausiai¹⁰².

Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 129 straipsnio 2 dalyje numatytas baigtinis nužudymą kvalifikuojančių požymių sąrašas: 1) mažamečio nužudymas; 2) bejėgiškos būklės žmogaus nužudymas; 3) savo motinos, tėvo ar vaiko nužudymas; 4) nėščios moters nužudymas; 5) dviejų ar daugiau žmonių nužudymas; 6) nužudymas kankinant ar kitaip itin žiauriai; 7) nužudymas kitų žmonių gyvybei pavojingu būdu; 8) nužudymas dėl chuliganiškų paskatų; 9) nužudymas dėl savanaudiškų paskatų; 10) nužudymas dėl nukentėjusiojo tarnybos ar piliečio pareigų vykdymo; 11) nužudymas siekiant nuslėpti kitą nusikaltimą; 12) nužudymas siekiant įgyti nukentėjusiojo organą ar audinį ar ląsteles.

Atkreiptinas dėmesys, kad kiekvienas nužudymą kvalifikuojantis požymis yra savarankiškas ir turi atitinkamą reikšmę kvalifikuojant veiką, tačiau praktikoje būna situacijų, kai nužudymas turi net kelis tokius požymius (pvz., bejėgiškos būklės mažametis nužudomas dėl savanaudiškų paskatų). Tokiais atvejais veika turi būti kvalifikuojama pagal kiekvieną punktą, įtvirtinantį atitinkamą požymį, nes tik taip įmanoma objektyviai įvertinti nusikaltimo pavojingumo laipsnį bei paskirti teisingą bausmę.

Pažymėtina, kad baudžiamosios teisės teorijoje nužudymą kvalifikuojantys požymiai sistemaiškai klasifikuojami atsižvelgiant į nusikaltimo sudėties elementus:

1. požymiai, susiję su nukentėjusiuoju – LR BK 129 straipsnio 2 dalies 1, 2, 3, 4, 5 punktai;
2. požymiai, susiję su nužudymo objektyviaja puse – LR BK 129 straipsnio 2 dalies 6, 7 punktai;
3. požymiai, susiję su nužudymo subjektyviaja puse – LR BK 129 straipsnio 2 dalies 8, 9, 10, 11, 12 punktai.

¹⁰² MILINIS, A. Nužudymo samprata Europos Sąjungos valstybių narių baudžiamojoje teisėje. *Teisė*, 2006, Nr. 59. P. 57-71

Atsižvelgiant į nurodytą klasifikaciją, toliau magistro darbe bus išsamiai analizuojami visi nužudymą kvalifikuojantys požymiai.

4.1 Nužudymą kvalifikuojantys požymiai, susiję su nukentėjusiuoju.

4.1.1 Mažamečio nužudymas.

Analizuojant mažametystę, kaip nužudymą kvalifikuojantį požymį, būtina aptarti tarptautinius ir Lietuvos teisės aktus, kurie įtvirtina vaikų teisę į gyvybę, bei pabrėžia mažamečių pažeidžiamumą ir būtinybę pritaikyti teisės aktus mažamečių vaikų apsaugai reglamentuoti. Visų pirma, paminėtinas Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas, kurio 24 straipsnio 1 dalis skelbia: „Kiekvienas vaikas be jokios diskriminacijos dėl rasės, odos spalvos, lyties, kalbos, religijos, tautinės ar socialinės kilmės, turtinės padėties ar jo gimimo turi teisę į tokias apsaugos priemones, kurių reikia jam, kaip nepilnamečiui, ir kurias turi teikti šeima, visuomenė, valstybė“¹⁰³. Ypatingos vaiko apsaugos būtinybė pripažinta ir kituose nacionaliniuose ir tarptautiniuose teisės aktuose (Visuotinėje žmogaus teisių deklaracijoje¹⁰⁴, Tarptautiniame ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių pakte¹⁰⁵, Lietuvos Respublikos Vaiko teisių apsaugos pagrindė¹⁰⁶ ir t.t.). Bene svarbiausias tarptautinis dokumentas šiuo atžvilgiu yra 1989 m. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija¹⁰⁷, kurios 6 straipsnyje įtvirtinama kiekvieno vaiko neatimama teisė į gyvybę bei įsipareigojama užtikrinti didžiausią galimybę vaikui gyventi ir sveikai vystytis. Atkreiptinas dėmesys, kad minėtoje konvencijoje yra įtvirtinta mažamečio asmens sąvoka ir 1 straipsnyje apibrėžiama tik vaiko sąvoka, t.y. vaiku laikomas kiekvienas žmogus, neturintis 18 metų amžiaus, jei pagal taikomą įstatymą jo pilnametystė nepripažįstama anksčiau. Autorės nuomone, sąvokos „vaikas“ ir „mažametis“ nėra tapačios, todėl galima tik apgailestauti, kad Lietuvos įstatymų leidėjas neapibrėžė „mažametystės“ sąvokos naujajame LR BK.

Pažymėtina, kad nukentėjusiojo mažametystė, kaip nužudymą kvalifikuojantis požymis, į LR BK įtrauktas 1997 metais ir numatytas kartu su bejėgiškos būklės asmens nužudymu, neišskiriant mažametystės į atskirą punktą (1961 m. BK 105 straipsnio 13 punktas). Tuo metu vyravo pozicija, kad mažametystės, kaip atskiro savarankiško kvalifikuojančio

¹⁰³ 1966 m. Jungtinių Tautų Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių paktas // *Valstybės žinios*, 1992, Nr. 33-1014

¹⁰⁴ Visuotinė žmogaus teisių deklaracija // *Valstybės žinios*, 1991, Nr. 9-244

¹⁰⁵ Tarptautinis ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių paktas [interaktyvus] [žiūrėta 2009-02-09]. Prieiga per internetą http://www.hrmi.lt/downloads/structure//Tarptautinis_ekonominiu,_socialiniu_%20ir_kulturiniu_teisiu_paktas.pdf.

¹⁰⁶ Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas // *Valstybės žinios*, 1996, Nr. 33-807

¹⁰⁷ 1989 m. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija // *Valstybės žinios*, 1995, Nr. 60-1501. (*Valstybės žinios*, 2002, Nr.13-479)

požymio, išskyrimas neturėjo prasmės, kadangi pagal galiojusio įstatymo formuluotę kiekvienas asmuo, jaunesnis nei 14 metų, t.y. mažametis, buvo pripažįstamas bejėgiškos būklės¹⁰⁸. Dabar galiojančiame BK mažametystė nėra tapatinama su bejėgiška būkle. Atsižvelgiant į Lietuvos baudžiamosios teisės doktriną bei teismų praktiką, Lietuvoje mažamečiu yra laikomas asmuo, jaunesnis nei keturiolikos metų amžiaus, kadangi mažamečiai, dėl savo fizinių, psichinių, psichologinių savybių nesugeba savęs apginti nuo neteisėtų veiksmų, ypač fizinio smurto, priskiriami itin pažeidžiamai visuomenės grupei, kuriai reikalinga ypatinga teisinė apsauga. Taigi nusikalstama veika kvalifikuojama pagal LR BK 129 straipsnio 2 dalies 1 punktą, kai nužudomas asmuo, nesulaukęs keturiolikos metų. Pažymėtina, kad inkriminuojant kaltininkui BK 129 straipsnio 2 dalies 1 punktą, ypač svarbus subjektyvusis kriterijus, t.y. ar kaltininkas žinojo, ar pagal veikos aplinkybes turėjo ir galėjo suvokti, kad nukentėjusysis dar neturėjo 14 metų. Tais atvejais, kai nustatoma, kad kaltininkas sąžiningai klydo dėl nukentėjusiojo amžiaus (pvz., nukentėjusysis pagal savo išvaizdą atrodė žymiai vyresnis negu 14 metų), veika negali būti kvalifikuojama pagal LR BK 129 str. 2 d. 1 p. Analizuojant teismų praktiką pastebėta, kad dažniausiai kartu su mažametystės požymiu inkriminuojamas ir nukentėjusiojo bejėgiškos būklės požymis, tačiau kartais šio požymio inkriminavimo atsisakoma, pavyzdžiui, Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. vasario 29 d. nuosprendžiu, A. B. (J.) nuteista pagal BK 129 straipsnio 2 dalies 1, 3, 5 punktus už tai, kad „ji dėl asmeninių paskatų tyčia nužudė du savo mažamečius vaikus“¹⁰⁹. Autorės nuomone, kaltininko veika turi būti kvalifikuojama pagal LR BK 129 str. 2 d. 1 ir 2 p. ne visais atvejais, bet tik tada, kai nustatoma pagal konkrečias bylos aplinkybes, kad 14 metų neturintis nukentėjusysis realiai buvo bejėgiškos būklės, t.y. bejėgiška būklė neturėtų būti inkriminuojama vien tik atsižvelgiant į nukentėjusiojo amžių.

Vokietijos BK¹¹⁰ mažametystė nėra įtvirtinta kaip nužudymą kvalifikuojantis požymis. Kita vertus, pagal Vokietijos BK 176 straipsnį, mažamečiu (vaiku) yra laikomas asmuo iki keturiolikos metų amžiaus, o pagal Vokietijos BK 212 straipsnio 2 dalį mažamečio nužudymą teismas gali pripažinti ypatingai sunkiu paprastu nužudymu. Ukrainos BK mažamečio nužudymas numatytas 115 str. 2 d. 2 p. Veika pagal šį punktą kvalifikuojama taip pat, kaip ir Lietuvoje, t.y. nusikaltėlis žinojo ar galėjo ir turėjo žinoti, kad nukentėjusysis yra mažametis – asmuo, neturintis

¹⁰⁸ PAVILONIS, V.; et al. *Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis: vadovėlis*. 2-asis papildytas leidimas. Vilnius: EUGRIMAS, 2001, P. 167

¹⁰⁹ Šiaulių apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-34-152/2008

¹¹⁰ Vokietijos baudžiamasis kodeksas, [interaktyvus] [žiūrėta 2009 01 22]. Prieiga per internetą <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>

14 metų¹¹¹. Prancūzijos BK 221 – 4 str. taip pat numatyta mažametystė, kaip nužudymą kvalifikuojantis požymis, tačiau vienintelis skirtumas, lyginant su LR BK, kad Prancūzijoje mažamečiu pripažįstamas asmuo, kuris yra jaunesnis nei 15 metų amžiaus¹¹². Be to, kaip jau buvo minėta, Prancūzijos BK atsisakyta privilegijuotos nužudymų rūšies – „Naujagimio nužudymo“, todėl už naujagimio nužudymą kaltininkas traukiamas baudžiamojon atsakomybėn kaip už mažamečio nužudymą pagal Prancūzijos BK 221 – 4 straipsnį.

Išanalizavus Lietuvos ir užsienio baudžiamuosius kodeksus nagrinėjamu aspektu, darytina išvada, kad Lietuvos, Ukrainos ir Prancūzijos baudžiamuosiuose kodeksuose yra tiesiogiai įtvirtintas nužudymą kvalifikuojantis požymis – asmens mažametystė, tačiau Prancūzijos BK skiriasi amžiaus riba, iki kurios asmuo laikomas mažamečiu.

4.1.2 Bejėgiškos būklės žmogaus nužudymas.

Bejėgiškos būklės žmogaus nužudymas yra dar vienas požymis, kuris, kaip ir mažamečio nužudymas, laikomas nusikaltimu, didinančiu nusikalstamos veikos pavojingumą dėl ypatingos nukentėjusiojo būsenos. Autorės nuomone, nukentėjusiojo bejėgiškos būklės įtvirtinimas nužudymą kvalifikuojančių požymių sąraše, vertintinas palankiai, nes būdamas bejėgiškoje būsenoje, žmogus negali aktyviai pasipriešinti kaltininkui ir apsiginti nuo jo gyvybei gresiančio pavojaus. Baudžiamosios teisės teorijoje ir teismų praktikoje bejėgiškos būklės žmogumi yra pripažįstamas asmuo, kuris dėl fizinių ar dėl psichinių savybių *arba* negali suprasti kaltininko veikos pobūdžio ir dėl to negali gintis ar kitaip vengti pavojaus, *arba* negali aktyviai pasipriešinti kaltininkui. Remiantis teismų praktika, daroma išvada, kad bejėgiškumo būklę gali sukelti liga, invalidumas, senatvė, stiprus apsvaigimas nuo alkoholio, narkotikų ir pan. Apie bejėgiškumo būseną teismai sprendžia pagal konkrečias nukentėjusiojo fizinę ar psichinę būklę apibūdinančias aplinkybes¹¹³. Pažymėtina, kad veika kvalifikuojama pagal šį punktą ir tada, kai nužudomas nukentėjęs asmuo, tapęs bejėgiškos būklės dėl kaltininko ar jo bendrininkų panaudoto fizinio smurto ar kitokių veiksmų. Pavyzdžiui, LAT baudžiamosios bylos Nr. 2K–371/2008nuosprendyje nurodoma, kad: „*siekdami nuslėpti kitą nusikaltimą, t. y. D. L. turto pagrobimą, bei siekdami išlaikyti pagrobtą turtą, nuvežė D. L. į Kaune esančią Kėdainių gatvę, (duomenys neskelbtini) esančiu keliuku užvežė D. L. į nuošalią vietą ant (duomenys neskelbtini), ten A. Š. ir N. M., esant -18,6 C lauko oro temperatūrai, jėga ištempė iš automobilio apsvaigusį*

¹¹¹ ЯЦЕНКО С.С.; et.al. Уголовный кодекс Украины. Научно-практический комментарий. Киев «А.С.К.» 2004, P. 260

¹¹² Prancūzijos baudžiamasis kodeksas, [interaktyvus] [žiūrėta 2009 01 22]. Prieiga per internetą <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>

¹¹³ 2004 m. LAT senato nutarimas Dėl teismų praktikos nusikaltimų žmogaus gyvybei bylose, *Teismų praktika* Nr. 46

nuo alkoholio, sumuštą ir nepaeinantį D. L., kuris dėl jų panaudoto smurto bei išgerto alkoholio kiekio buvo bejėgiškos būklės ir negalėjo aktyviai pasipriešinti, ir tyčia išstūmė jį be viršutinių rūbų į sniegą ir išvažiavo, o šis dėl jų nusikalstamų veiksmų, didėjant minusinei oro temperatūrai, apmirštant kūno audiniams, dėl bendro kūno atšalimo 2–3 valandų laikotarpiu įvykio vietoje mirė; taip tyčia dėl savanaudiškų paskatų, siekdami nuslėpti kitą nusikaltimą, jie nužudė bejėgiškos būklės D. L.“¹¹⁴. Taigi teismas pripažino, kad asmuo tapo bejėgiškos būklės dėl nusikaltėlių veiksmų, t.y. panaudotos prievartos ir smurto, kadangi dėl šių priežasčių nukentėjusysis negalėjo suvokti ir kontroliuoti savo veiksmų bei aktyviai pasipriešinti ir ginti savo gyvybę. Tokioje situacijoje svarbus laiko momentas, kada kaltininkui kilo sumanymas nužudyti nukentėjusįjį – veika būtų kvalifikuojama pagal šį punktą tik tada, jei sumanymas nužudyti kilo po to, kai nukentėjusysis tapo bejėgiškos būklės pavartojus prieš jį smurtą ar kitokius veiksmus. Pažymėtina, kad veika kvalifikuojama pagal LR BK 129 straipsnio 2 dalies 2 punktą, tik tais atvejais, kai kaltininkas suvokia, kad nukentėjusysis yra bejėgiškos būklės ir ja pasinaudodamas, atima gyvybę.

Atsižvelgiant į tai, labai svarbu įvertinti visas objektyvias įvykio aplinkybes, kurioms esant, kaltininkas turėjo suprasti, kad kėsinas į bejėgiškos būklės žmogaus gyvybę. Autorės nuomone, kaltininkas, kėsindamasis į senyvo amžiaus, neįgalų, stipriai apsvaigusį nuo alkoholio, miegantį ir pan. žmogų, suvokia faktą, kad jo auka yra bejėgė pasipriešinti, todėl kaltininkui lengviau įgyvendinti nusikalstamą sumanymą.

Pažymėtina, kad bejėgiškos būklės požymių sąrašas nėra baigtinis, todėl kiekvienu atveju šių požymių vertinimas paliekamas teismo diskrecijai, pavyzdžiui, Vilniaus apygardos teismo baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija baudžiamojoje byloje Nr. 1 – 43/ 2009 m. konstatavo, kad miegantis nukentėjusysis buvo bejėgiškoje būklėje, o būtent: „B. K., 2008 m. sausio 20 d., apie 20.00 val., būdamas fiziologinio afekto būsenoje alkoholinio pasigėrimo fone, kurią sukėlė neteisėti nukentėjusiojo veiksmai: smūgio koja į S. K. šoną sudavimas, savo namuose, tyčia kirviu sudavė ne mažiau 5 kartus miegančiam ir tokiu būdu bejėgiškoje būklėje buvusiam savo sūnui M. K. į galvą, ranką, padarydamas kirstines žaizdas dešinėje smilkininėje srityje su atviru, įspaustiniu, daugiaskeveldriniu dešinio momenkaulio ir smilkinkaulio žvyno lūžiu, galvos smegenų sumušimus dešinėje smilkininėje ir momeninėje skiltyse, kirstinę žaizdą kairėje kaktinėje srityje su kaktikaulio išorinės plokštelės atskėlimu, poodinę kraujosruvą dešinės akies voke, t. y. sužalojimus, vertinamus sunkiu sveikatos sutrikdymu bei kirstines žaizdas dešinėje plaštakoje, kas komplikavosi koma, galvos smegenų dangalų ir smegenų pūlingu uždegimu,

¹¹⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamoji byla Nr. 2K–371/2008

*sepsiu, abipusiu pūlingu, skiltiniu plaučiu, šlapimo pūslės uždegimu, širdies ir kvėpavimo funkcijos nepakankamumu, dėl ko nukentėjusysis M. K. 2008 m. kovo 27 d. ligoninėje mirė*¹¹⁵.

Kaip jau buvo minėta analizuojant LR BK 129 str. 2 d. 1 p. numatytą požymį, teismų praktikoje bejėgiška žmogaus būkle pripažįstama ir nukentėjusiojo mažametystė. Nekyla abejonių, kad nukentėjusiojo amžius lemia jo fiziologinę ir psichologinę brandą, o tai įtakoja gebėjimą suvokti kaltininko veiksmus bei galimybę aktyviai jiems pasipriešinti ar jų išvengti, todėl suaugusio kaltininko kėsinimasis į, pavyzdžiui, 7 metų nukentėjusiojo gyvybę, turėtų būti kvalifikuojamas pagal LR BK 129 str. 2 d. 1 ir 2 punktus. Kita vertus, bejėgiškas žmogaus būklės požymis neturėtų būti inkriminuojamas tais atvejais, kai nukentėjusiojo ir kaltininko amžiaus skirtumas, o taip pat ir fizinis išsivystymas yra labai nedidelis. Taigi teismų praktikos analizė leidžia šio darbo autorei daryti išvadą, kad požymis „bejėgiška žmogaus būklė“ yra vertinamojo pobūdžio, todėl teismai, kvalifikuodami nusikalstamą veiką pagal minėtąjį požymį, apie asmens bejėgišką būklę sprendžia, atsižvelgdami į konkrečias bylos aplinkybes.

Vokietijos BK pasinaudojimo bejėgiška nukentėjusiojo būkle neįtvirtina kaip nužudymą kvalifikuojančios aplinkybės, bet kai kuriuose kituose specialiosios dalies straipsniuose, požymiai, apibūdinantys asmens bejėgišką būklę, lemia griežtesnes bausmes nei tos, kurios numatytos už panašius nusikaltimus nesant komentuojamiems požymiams. Pavyzdžiui, pasinaudojimas nukentėjusiojo psichiniais ar emociniais sutrikimais arba neįgalumu, įskaitant ir nukentėjusiojo priklausomybę nuo alkoholio, narkotinių, psichotropinių medžiagų ir pan. (Vokietijos BK 147c straipsnis¹¹⁶). Taigi analizuojant Vokietijos BK sistemiškai, darytina išvada, kad aptariamos aplinkybės turi didelę reikšmę individualizuojant bausmes už nužudymą esant tokiems požymiams. Be to, atsižvelgęs į faktines bylos aplinkybes, teismas gali kaltininko veiką kvalifikuoti pagal 212 straipsnio 2 dalį kaip ypatingai sunkų paprastą nužudymą. Ukrainos BK¹¹⁷ taip pat nenumato bejėgiškos būklės asmens nužudymo, kaip kvalifikuojančio, tačiau vertinant sistemiškai, daroma išvada, kad teismas turėtų atsižvelgti į pastarąją aplinkybę, kadangi BK bendrojoje dalyje numatytos veiką sunkinančios aplinkybės, kurių tarpe yra numatyta mažamečio, senyvo ar bejėgio asmens nužudymas. Prancūzijos BK¹¹⁸ bejėgiškos būklės žmogumi pripažįsta asmenį, kuris yra senyvo amžiaus, dėl ligos, luošumo, fizinių ar psichinių trūkumų.

¹¹⁵ Vilniaus apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1 – 43/ 2009

¹¹⁶ Vokietijos baudžiamasis kodeksas [interaktyvus] [žiūrėta 2009 01 22]. Prieiga per internetą <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>

¹¹⁷ Ukrainos baudžiamasis kodeksas [interaktyvus] [žiūrėta 2009-01-24]. Prieiga per internetą <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>

¹¹⁸ Prancūzijos baudžiamasis kodeksas, [interaktyvus] [žiūrėta 2009 01 22]. Prieiga per internetą <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>

Pažymėtina, kad pagal bejėgiškos būklės požymį Prancūzijoje kvalifikuojamas ir nėsčios moters nužudymas.

Apžvelgus pasirinktų užsienio valstybių baudžiamuosius įstatymus lyginamuoju aspektu, galima daryti išvadą, kad tiek Lietuvoje, tiek pasirinktose užsienio šalyse yra numatytos atitinkamos normos, kurios bejėgiškos būklės asmens nužudymą priskiria prie kvalifikuotų nužudymų.

4.1.3 Savo artimojo giminaičio ar šeimos nario nužudymas.

Lietuvos įstatymų leidėjas nuo 2008 m. gegužės 24 d. baudžiamajame įstatyme įtvirtino naują BK 129 straipsnio 2 dalies 3 punkto formuluotę¹¹⁹, ją išdėstydamas „savo artimojo giminaičio ar šeimos nario nužudymas“. Iki minėto pakeitimo LR BK 129 straipsnio 2 dalies 3 punktas numatė baudžiamąją atsakomybę pagal kvalifikuojantį požymį „savo motinos, tėvo ar vaiko nužudymas“. Nužudymas buvo kvalifikuojamas pagal šį požymį tada, kai kaltininkas nužudo savo motiną, tėvą ar vaiką pagal kilmę ir kaltininkas šią aplinkybę žino. Kaip pavyzdį galima pateikti Vilniaus apygardos teismo baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. vasario 1 d. nuosprendį: „V. P. ir J. G. nuteisti už tai, kad, veikdami bendrininkų grupe kartu su A. K. ir V. B., nužudė V. P. tėvą H. P., o būtent: 2005 m. birželio 27 d. apie 00.00 – 01.00 val., V. P., būdama apsvaigusi nuo alkoholio, pasiūlė su ja kartu buvusiems J. G., A. K. ir V. B. išvežti į mišką jos tėvą H. P. ir jį sumušti, po to, bendrininkų grupe kartu su A. K., V. B. ir J. G., jai ir J. G. prilaikant, o A. K. ir V. B. prievarta išvedant jos tėvą iš jam priklausančio gyvenamojo namo, esančio Vilniaus r., įsodinus jį į J. G. priklausančią bei jo vairuojamą automobilį, važiuojant keliu automobilyje ir miške, bendrais veiksmais sudavė rankomis, o A. K. ir kojomis, nukentėjusiajam H. P. ne mažiau kaip 69 smūgius į įvairias kūno vietas, iš jų ne mažiau kaip 21 smūgį į galvą, nuo to H. P. mirė“¹²⁰. Nustatant tėvystės požymį lemiamą reikšmę turėjo kraujo ryšys¹²¹ (LAT senato išaiškinimas). Taigi iki 2008 metų LR BK minėto straipsnio pakeitimų, LAT senatas savo išaiškinimuose teikė prioritetą išimtinai kraujo ryšiui, todėl pvz., tėviai ar įvaikis šios nusikalstamos veikos nukentėjusiuoju būti negalėjo. Vadinasi, kai asmuo, nežinodamas, kad yra įvaikintas, ir siekdamas nužudyti savo motiną ar tėvą, atėmė gyvybę savo įmotei arba tėviui, jis

¹¹⁹ Baudžiamojo kodekso 42, 67, 129, 135, 138 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei Kodekso papildymo 72 (1), 72 (2) straipsniais įstatymas // *Valstybės žinios*, 2008-06-27, Nr. 73-2796 (*Valstybės žinios*, 2000, Nr. [89-2741](#); *Valstybės žinios*, 2003, Nr. [38-1733](#); *Valstybės žinios*, 2004, Nr. [108-4030](#); *Valstybės žinios*, 2005, Nr. [81-2945](#); *Valstybės žinios*, 2007, Nr. [81-3309](#); *Valstybės žinios*, 2008, Nr. [59-2200](#))

¹²⁰ Vilniaus apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-76-159/2006

¹²¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2004 m. birželio 18 d. nutarimas „Dėl teismų praktikos nusikaltimų žmogaus gyvybei bylose“, *Teismų praktika* Nr. 46

buvo traukiamas baudžiamojon atsakomybėn ne už baigtą kvalifikuotą nužudymą, bet už pasikėsinimą jį padaryti. Įstatymų leidėjui pakeitus šio nužudymą kvalifikuojančio požymio turinį, veika pagal trečiąjį punktą kvalifikuojama, jei kaltininkas nužudo savo artimąjį giminaitį ar šeimos narį. Tokia formuluotė išplečia galimų nukentėjusiųjų ratą, taip ištaisydama buvusią įstatymo spragą. Kaltininko veika kvalifikuojama pagal BK 129 straipsnio 2 dalies 3 punktą, ne tik tuo atveju, jei nužudomas tėvas, motina ar vaikas, bet ir artimieji šeimos nariai (sutuoktinis, brolis, sesuo, įvaikis, tėvis, seneliai) bei kiti artimi giminaičiai. Tačiau, šis kvalifikujamasis požymis turėtų būti inkriminuojamas tik tais atvejais, jeigu nustatoma, kad nužudant asmenį, kaltininkas žinojo ir suprato, jog tas asmuo yra jo šeimos narys, giminaitis.

Pažymėtina, kad LR BK 248 straipsnio 1 ir 2 dalyse pateikiamos artimojo giminaičio ir šeimos nario sąvokos. Pagal šio straipsnio 1 dalį artimaisiais giminaičiais pripažįstami tėvai (tėviai), vaikai (įvaikiai), broliai, seserys, seneliai ir vaikaičiai. Šeimos nariu pagal šio straipsnio 2 dalį pripažįstami kartu su asmeniu gyvenantys tėvai (tėviai), vaikai (įvaikiai), broliai, seserys ir jų sutuoktiniai, taip pat asmens sutuoktinis arba asmuo, su kuriuo asmuo bendrai gyvena neįregistravęs santuokos (partnerystė), sutuoktinio tėvai. Remiantis LR CK artimaisiais giminaičiais pripažįstami tiesiosios linijos giminaičiai iki antrojo laipsnio imtinai (tėvai ir vaikai, seneliai ir vaikaičiai) ir šoninės linijos antrojo laipsnio giminaičiai (broliai ir seserys).

Prancūzijos BK prie kvalifikuotų nužudymų taip pat priskiria biologinių ar įstatyminių („ascendant“ iš angl. kalbos) atstovų, taip pat įmotės ar tėvio nužudymą. Atkreiptinas dėmesys, kad pagal Prancūzijos BK kvalifikuotu nužudymu pripažįstamas senelio nužudymas, tačiau vaikaičio nužudymas kvalifikuojamas kaip paprastas. Vokietijos BK šio punkto nenumato, tačiau teismai, skirdami bausmę už tokį nužudymą, neabejotinai turėtų atkreipti dėmesį į nusikaltimo pobūdį ir atitinkamai skirti griežtesnę bausmę. Ukrainos BK tiesiogiai „artimojo giminaičio“ ar „šeimos nario“ nužudymo neįtvirtina, tačiau BK bendrojoje dalyje 67 str. tarp aplinkybių, sunkinančių nusikalstamą veiką yra numatyta, kad nusikalstama veika padaryta prieš asmenį, kuris yra finansiškai, teisiškai ar kitaip tiesiogiai priklausomas nuo nusikaltėlio, laikoma nusikaltimą sunkinančia aplinkybe.

4.1.4 Nėščios moters nužudymas.

Pagal LR BK 129 straipsnio 2 dalies 4 punktą, veika kvalifikuojama tada, kai nužudoma nėščia moteris. Šio požymio priskyrimas prie kvalifikuojamųjų, autorės nuomone, yra pagrįstas ir visiškai pateisinamas, kadangi kaltininkas kėsina ne tik į moters gyvybę, bet ir į

pradėjusio formuotis vaisiaus gyvybę. Remiantis 2004 m. LAT senato nutarimu Nr. 46, norint inkriminuoti kaltininkui LR BK 129 straipsnio 2 dalies 4 punktą, turi būti įrodytos dvi aplinkybės: nukentėjusioji nužudymo momentu buvo nėščia (šiuo atveju reikšmės neturi nei nėštumo trukmė, nei vaisiaus gyvybingumas); kaltininkas žinojo arba pagal veikos aplinkybes ir savo asmenines savybes turėjo ir galėjo suvokti, kad auka laukiasi (koku būdu kaltininkas apie tai sužinojo, kvalifikavimui reikšmės neturi). Tokią LAT senato poziciją palaiko Lietuvos baudžiamosios teisės mokslo atstovai, o teismai, kvalifikuodami veiką, visada nustatinėja dvi minėtas aplinkybes. Pavyzdžiui, LAT baudžiamosios bylos Nr. 2K-538/2006 nurodoma, kad „D. M. pirmosios instancijos teismo nuosprendžiu buvo nuteistas pagal BK 129 straipsnio 2 dalies 4 punktą už tai, kad 2005 m. rugpjūčio 16 d., apie 0.30 val., name, (duomenys neskelbtini), supykęs dėl asmeninių nesutarimų tyčia nuo laiptų nustumė savo nėščią žmoną R. M. Nuo stipraus galvos sumušimo, lūžus kaukolės pagrindo kaulams ir išsiliejus kraujui po galvos smegenų dangalais, R. M. mirė. Teismas konstatavo, kad pagal įvykio aplinkybes D. M. įvykio metu suprato, jog R. M. yra nėščia, ir tai pagrįsta išsamiau ir nešališku visų bylos aplinkybių išnagrinėjimu, todėl laikytina teisinga. Be to, D. M. turėjo ir galėjo žinoti žmonos būseną ir dėl gyvenimo patirties, nes M. šeimoje augo penki vaikai“¹²². Tačiau, reikia turėti omenyje, kad jei nepavyksta įrodyti bent vienos iš šių aplinkybių, veika negali būti traktuojama kaip nėščios moters nužudymas. Pavyzdžiui, jei kaltininko tyčia nukreipta būtent į nėščios moters nužudymą, tačiau jis klysta dėl nukentėjusiosios nėštumo, veika bus kvalifikuojama kaip pasikėsinimas nužudyti nėščią moterį. Tuo tarpu, jei kaltininkas atima gyvybę besilaukiančiai moteriai, nežinodamas apie jos nėštumą, jis bus traukiamas baudžiamojon atsakomybėn už paprastą nužudymą pagal BK 129 straipsnio 1 dalį, jei nebus kitų, jo veiką kvalifikuojančių požymių.

Nepaisant akivaizdžiai didesnio nėščios moters nužudymo pavojingumo visuomenei, Vokietijos BK šis kvalifikuojantis požymis nėra numatytas. Tačiau atsižvelgiant į moters išsiose esančio vaisiaus ypatingą teisinę apsaugą, apie kurią byloja išskirtinis dėmesys Vokietijos BK veikoms, susijusioms su nėštumo nutraukimu, darytina išvada, kad nėščios moters nužudymas turi didelę reikšmę baudmės paskyrimui kaltininkui, nes teismas pripažintų tokį nužudymą ypatingai sunkiu bei inkriminuotų asmeniui Vokietijos BK 212 straipsnio 2 dalį. Ukrainos BK analogiškai, kaip ir LR BK, numato nėščios moters nužudymą, kaip kvalifikuotą nužudymą 115 str. 2 d. 2 p. Atkreiptinas dėmesys į Prancūzijos BK, kadangi nėščios moters nužudymas nėra numatytas kaip atskiras kvalifikuojamasis požymis ir yra įtvirtintas Prancūzijos BK straipsnio toje dalyje, kuri numato atsakomybę už bejėgiškos būklės asmenų nužudymą, t.y. dėl nukentėjusiojo amžiaus,

¹²² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamoji byla Nr. 2K-538/2006

ligos ar neįgalumo, ar dėl bet kokio fizinio nepakankamumo. Taigi Prancūzijoje nėščia moteris tarsi prilyginama bejėgiškos būklės asmeniui. Magistro darbo autorės nuomone, tokia interpretacija yra pakankamai teisinga, atsižvelgiant į nėščios moters galimybes apsiginti nuo nusikaltėlio, juolab, kad veika kvalifikuojama pagal šį punktą tik tokiu atveju, jei moters nėštumas yra akivaizdus arba žinomas nusikaltėliui.

4.1.5 Dviejų ar daugiau žmonių nužudymas.

Nužudymas kvalifikuojamas pagal LR BK 129 straipsnio 2 dalies 5 punktą, kai kaltininkas nužudo bent du asmenis vienu metu, veikdamas tiesiogine ar netiesiogine tyčia atskirų nukentėjusiųjų atžvilgiu, arba skirtingu laiku, veikdamas tiesiogine tyčia pagal bendrą nusikalstamą sumanymą nužudyti bent du asmenis. Analizuojant teismų praktiką, daroma išvada, kad dviejų ar daugiau asmenų nužudymas nelaikomas keliais skirtingais nusikaltimais tik tokiu atveju, jei keli asmenys nužudomi tuo pačiu metu arba skirtingu metu, tačiau nusikaltimus vienija bendras sumanymas. Vieno žmogaus nužudymas ir rengimasis ar pasikėsinimas nužudyti kitą, kai yra sumanymas nužudyti du asmenis, kvalifikuojamas kaip paprastas nužudymas ir kaip pasikėsinimas ar rengimasis nužudyti du ar daugiau žmonių. Kai kėsinamasi nužudyti du asmenis, tačiau nė vieno nužudyti nepavyksta, veika kvalifikuojama pagal BK 22 straipsnį ir 129 straipsnio 2 dalies 5 punktą, t.y. kaip pasikėsinimas nužudyti du asmenis. Tuo atveju, kai kaltininko sumanymas buvo nužudyti tris ir daugiau asmenų, bet pavyko nužudyti du asmenis, o į kitus tik pasikėsinta, veika taip pat kvalifikuojama kaip baigtas nusikaltimas - išaiškinta LAT senato 2004 m. nutarime Nr. 46. Pavyzdžiui, *Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos nuosprendžiu kvalifikuota V. G., S. N. ir R. B. veika, nes jie, susitarę nužudyti R. P., V. Č. ir J. V., nužudė tik du – R. P. ir V. Č., o J. V. nužudyti nepavyko dėl priežasčių, nepriklausančių nuo jų valios (nukentėjusysis paspruko).*¹²³

Pagal šį punktą nužudymas kvalifikuojamas ir tada, kai kaltininkas sumanymą nužudyti vieną žmogų įgyvendina numatydamas, jog dėl jo veikos gali žūti keli žmonės. Tokiu atveju, žuvus bent dviem žmonėms, veika kvalifikuojama pagal BK 129 straipsnio 2 dalies 5 punktą nepriklausomai nuo to, kad dėl vieno asmenų gyvybės atėmimo asmens tyčia buvo tiesioginė, o dėl kitų – netiesioginė. Vertėtų pabrėžti, kad dviejų ar daugiau žmonių mirtis – tai būtini padariniai, be kurių komentuojamas kvalifikuotas nužudymas negali būti traktuojamas kaip baigtas.

¹²³ Kauno apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 2K-370/2003.

Pirmuoju atveju bendras nusikalstamas sumanymas nėra būtinas. Kaltininkas gali veikti tiesiogine tyčia visų nukentėjusiųjų atžvilgiu arba gali nužudyti vieną žmogų numatydamas, kad dėl jo veikos gali žūti ir daugiau žmonių, tačiau sąmoningai ignoruodamas šią aplinkybę, taip dėl vieno žmogaus gyvybės atėmimo veikdamas tiesiogine, o dėl kitų – netiesiogine tyčia. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad, jei kaltininkas, siekdamas nužudyti du ar daugiau žmonių, suvokia, kad dėl jo veikos neišvengiamai kils pavojus bent vieno pašalinio žmogaus gyvybei, jam turi būti inkriminuojamas ir nužudymas kitų žmonių gyvybei pavojingu būdu. Be to, įmanoma, bent teoriškai situacija, kai vienu metu toje pačioje vietoje tais pačiais veiksmais atimama gyvybė dviem žmonėms, tačiau vienam tyčia, o kitam – dėl neatsargumo. Tokiu atveju inkriminuoti straipsnio dalies punkto negalima, nes yra du savarankiški nusikaltimai – nužudymas ir neatsargus gyvybės atėmimas.¹²⁴

Kaip minėta, analizuojama veika gali būti padaroma ir skirtingu metu.¹²⁵ Esant tam tikram laiko tarpui tarp kelių žmonių nužudymo, norint kaltininkui inkriminuoti komentuojamą kvalifikuojamą požymį, būtina įrodyti vieningą nusikalstamą sumanymą. Tokiais atvejais apie vieningą sumanymą liudija kaltininko tyčios kryptingumas (tyčia šiuo atveju gali būti tik tiesioginė), tuo tarpu motyvas neturėtų būti traktuojamas kaip būtinas nusikalstamo sumanymo vieningumo požymis. Galimos ir tokios situacijos, kuomet vienas po kito skirtingais motyvais nužudomi keli žmonės, pavyzdžiui, vienas nukentėjusysis nužudomas dėl chuliganiškų paskatų, o kitas – dėl nukentėjusiojo asmens tarnybos ar piliečio pareigų vykdymo.¹²⁶ Kaip jau buvo minėta, teismų praktikoje gausu atvejų, kai nusikalstama veika kvalifikuojama pagal kelis 129 straipsnio 2 dalies punktus, pavyzdžiui LAT baudžiamoji byla Nr. 2K- 620/2004, kurioje nusikaltėlio veika kvalifikuota pagal LR BK 129 straipsnio 2 dalies 2, 5, 6, 9 punktus dėl to, kad „*būdamas apsvaigęs nuo alkoholio, 2003 m. birželio 28 d. apie 17 val. J. ir F. N. bute, esančiame Biržuose, dėl savanaudiškų paskatų ypatingai žiauriai nužudė du dėl senyvo amžiaus bejėgiškoje būklėje esančius žmones: suvokdamas, kad savo veiksmais sukelia J. N. ir F. N. dideles dvasines ir fizines kančias, medine lazda bei kirvio ašmenimis ir pentimi sudavė J. N. ne mažiau kaip trisdešimt aštuonis smūgius į įvairias kūno vietas ir taip jį nužudė, o F. N. sudavė ne mažiau kaip aštuonis smūgius medine lazda, plaktuku, kirvio bukomis dalimis į įvairias kūno vietas, taip padarydamas nukentėjusiajai sunkų sveikatos sutrikdymą, pavojingą gyvybei, kuris labai apsunkino jos bendrą*

¹²⁴ NOCIUS, J. *Nusikaltimai žmogui: mokomoji priemonė*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 1998, P. 16

¹²⁵ Pažymėtina, kad kai kurie mokslininkai laikosi nuomonės, jog nužudymas dviejų ar daugiau žmonių gali būti inkriminuojamas tik tuo atveju, jei veikos padaromos vienu metu (žiūr. АРЕНДАРЕНКО А. В.; et al. *Комментарий к уголовному кодексу Российской Федерации (постатейный)*. Москва: Книжный мир, 2004. P. 253.)

¹²⁶ БОРОДИН, С. В. *Ответственность за убийство: квалификация и наказание по российскому праву*. Москва: Юристъ, 1994, P. 110

*būklę, dėl ko 2003 m. rugsėjo 23 d. F. N. mirė bei pagrobė svetimą, priklausančią J. ir F. N. turtą – 55 litus*¹²⁷.

Ukrainos BK dviejų ar daugiau žmonių nužudymas numatytas kaip pirmasis kvalifikuojantis požymis (BK 115 str. 2d. 1p.), t.y. Ukrainos baudžiamieji įstatymai dviejų ar daugiau žmonių nužudymą priskiria nusikalstamą veiką sunkinančioms aplinkybėms ir traktuojamas taip pat, kaip ir Lietuvoje. Vokietijos ir Prancūzijos BK dviejų ar daugiau žmonių nužudymą į kvalifikuotų veikų sąrašą neįtraukia. Autorės nuomone, šis kvalifikuojantis požymis yra nepagrįstai neįtrauktas į nužudymą kvalifikuojančių sąrašą, nes dviejų ir daugiau asmenų nužudymas yra žymiai pavojingesnė veika, sukelianti ženkliai sunkesnes pasekmes.

¹²⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamoji byla Nr. 2K- 620/2004

4.2 Nužudymą kvalifikuojantys požymiai, susiję su nužudymo objektyviąja puse.

4.2.1 Nužudymas kankinant ar kitaip itin žiauriai.

Lietuvos įstatymų leidėjas nužudymą, padarytą kankinant ar kitaip itin žiauriai, pripažįsta sunkesne nusikalstama veika, už kurios padarymą numato baudžiamąją atsakomybę pagal LR BK 129 straipsnio 2 dalies 6 punkte. Norint tinkamai kvalifikuoti nusikalstamą veiką pagal minėtąjį punktą, būtina atskleisti sąvokas „kankinimas“ ir „ypatingas žiaurumas“. Pažymėtina tai, jog nei senajame, nei galiojančiame LR BK nėra apibrėžtos sąvokos „kankinant“ ir „itin žiauriai“, todėl šią spragą tenka užpildyti pasitelkus baudžiamosios teisės doktriną bei teismų praktiką. Tačiau, tiek teorijoje, tiek praktikoje yra gana sudėtinga nustatyti vieningus kriterijus, pagal kuriuos būtų galima atriboti „žiaurumą“ nuo „ypatingo žiaurumo“, kadangi vienos ar kitos veikos priskyrimas paprastam arba ypatingai žiauriam padarymo būdai priklauso ne tik nuo paties subjekto vertinimo, moralinių jo principų, socialinės padėties, bet ir nuo visuomenėje vyraujančios moralinės – psichologinės atmosferos, gėrio ir blogio sampratos toje socialinėje aplinkoje, kuriai priklauso pareigūnas, sprendžiantis veikos teisinio įvertinimo klausimus¹²⁸. Taigi, nusikaltimas traktuojamas kaip nužudymas kankinant ar kitaip itin žiauriai tada, kai kaltininko veika dėl gyvybės atėmimo būdo ar kitų aplinkybių pasireiškia ypatingu žiaurumu.

Teismų praktikoje, kvalifikuojant veiką pagal LR BK 129 straipsnio 2 dalies 6 punktą, vadovaujamosi LAT senato 2004 m. birželio 18 d. nutarimu Nr. 46, kuriame apibrėžtos kankinimo ar kitokio ypatingo žiaurumo sąvokos, o būtent:

kankinimas – tai tam tikrą laiką trunkantys veiksmai, sukeliantys dideles fizines, dvasines kančias nukentėjusiajam tiesioginiu poveikiu į jo kūną arba sudarantys sąlygas kilti tokioms kančioms (dėl skausmo, alkio, troškulio, šalčio, karščio, verčiant atlikti nukentėjusįjį žeminančius veiksmus ir pan.);

nužudymas kitaip itin žiauriai yra tada, kai gyvybė atimama itin skausmingu būdu (pvz., nuodijant skausmingai veikiančiais nuodais, deginant, užkasant, numetant iš didelio aukščio ir pan.) arba padarant nukentėjusiajam daug kūno sužalojimų. Šiuo atveju neturi reikšmės, kiek laiko nukentėjusysis po panaudoto smurto iki mirties jautė kūno sužalojimų sukeltą skausmą;

nužudymas itin žiauriai gali būti pripažintas ir tada, kai prieš atimant gyvybę ar jos atėmimo metu iš nukentėjusiojo buvo tyčiojamosi (jis verčiamas pats save žaloti ir pan.) arba kai

¹²⁸ ALIUKONIENĖ, R. Kankinimas ar kitoks ypatingas žiaurumas kaip požymis, kvalifikuojantis sunkų sveikatos sutrikdymą. *Teisė*, 2005, Nr. 54, P. 21

kaltininkas tyčia trukdo suteikti pagalbą jo sužalotam nukentėjusiajam, arba kai nužudoma suardant žmogaus kūno anatominį vientisumą (pvz., nukertama galva ir pan.), arba kai nukentėjusysis nužudomas jo artimųjų akivaizdoje, taip sukeltiant jiems dideles dvasines kančias. Tokią poziciją patvirtina teismų praktika, kurios apžvalgoje¹²⁹ nurodyta, kad teismai, kvalifikuodami nusikalstamą veiką, nustato, kad asmuo patyrė dvasines kančias ir tokiu atveju, jei asmuo nužudomas artimųjų akivaizdoje, o konkrečiai: „gyvybės atėmimo metu nukentėjusiesiems buvo sukeltos ne tik fizinės, bet ir dvasinės kančios, todėl pagal minėtąjį punktą nuteistas M. K., kuris kilusio konflikto metu, sudavė smūgius lazda ir taburetėmis, daug smūgių į galvą ir kitas kūno vietas ir taip nužudė 83 metų M. K. ir 91 metų J. K., kurie mirė vietoje. Savo sprendimą teismas pagrindė tuo, kad sužalojimai nukentėjusiųjų rankose rodo, kad jie gynėsi nuo smūgių, buvo mušami ilgą laiką, pergyveno dideles kančias, matydami vienas kito mušimą, ir kaltininkas tai suprato (nužudymas laikomas padarytas tiesiogine tyčia)“.

Pabrėžtina, kad nužudymas kvalifikuojamas pagal šį punktą tik tokiu atveju, jei kaltininkas suvokė itin žiaurų gyvybės atėmimo ypatumą. Kvalifikuojant veiką pagal šį punktą, labai svarbu nustatyti nukentėjusiojo mirties momentą, t.y., jeigu kalbama apie jau mirusį asmenį, t.y. apie veiksmus su lavonu, kai kaltininkas suvokia, jog nukentėjusysis yra miręs, nusikaltėlio veiksmai negali būti vertinami kaip nužudymo tąsa, ir tų veiksmų pobūdis nužudymo būdo vertinimui reikšmės neturi. Taip pat, jeigu po nužudymo lavonas sunaikinamas ar susmulkinamas į dalis, turint tikslą paslėpti nužudymą, dėl to veika taip pat negali būti kvalifikuojama kaip nužudymas itin žiauriai. Tačiau tokioje situacijoje reikia atsižvelgti į kaltininko tyčią ir tikruosius tikslus, nes lavonas gali būti sunaikinamas ir siekiant išniekinti mirusįjį, todėl tokiu atveju, kai po nužudymo kaltininkas padaro veiksmus, kuriais išniekinamas mirusiojo kūnas, iš jo pasityčiojama, veika kvalifikuojama pagal nusikaltimų sutaptį – LR BK 129 straipsnio 1 ar 2 dalį ir LR BK 311 straipsnio 1 dalį.

Išanalizavus teismų praktiką, taikant LR BK 129 straipsnio 2 dalies 6 punktą, daroma išvada, kad kiekvienu konkrečiu atveju turi būti vertinamas nusikaltėlio elgesys ir iš visų aplinkybių sprendžiama, ar jo nusikalstamoje veikoje buvo žiaurumo ar kankinimo požymių, pavyzdžiui, baudžiamojoje byloje Nr. 1-58/2009 Vilniaus apygardos teismas nustatė, kad „kaltinamieji A. R. ir A. R. yra kaltinami, kad jie, bendrais veiksmais tyčia suduodami smūgius J. V., jį nužudė itin žiauriai. Realizuojant savo nusikalstamą sumanymą prieš J. V.,

¹²⁹ Lietuvos Aukščiausio Teismo išaiškinimas „Nužudymų baudžiamųjų bylų nagrinėjimo teismų praktikos apibendrinimo apžvalga“ [interaktyvus] [žiūrėta 2009 03 15]. Prieiga per internetą http://www.lat.lt/4_tpbiuleteniai/senos/nutartis.aspx?id=26147

kaltinamasis A. R. sudavė J. V. kirviu į galvą ne mažiau vieno smūgio, o kaltinamasis A. R. sudavė likusius smūgius, tai darydamas kirviu, peiliu, metaline lazda. Iš paties kaltinamojo A. R. parodymų yra žinoma, kad jis mušė J. V. per kelis kartus, mušė kambaryje, po to prieškambarį, mušimo metu J. V. buvo ne sykį praradęs sąmonę, jam atsipeikėjus, A. R. toliau smurtavo prieš jį. Įvertinus tokias aplinkybes, teismas daro išvadą, kad tokie kaltinamojo A. R. veiksmai prieš J. V. buvo kankinančio pobūdžio, sukėlę jam dideles fizines kančias, todėl jam inkriminuotinas tokią jo nusikalstamą veiką kvalifikuojantis požymis - nužudymas itin žiauriai. Kaltinamojo A. R. veiksmai nagrinėjamo atveju negali būti vertinami kaip itin žiaurūs, nes jo konkreti veika nepasižymėjo ypatingu žiaurumu, o jo veikos bendravikdytojo – kaltinamojo A. R. veiksmų požymio- ypatingo žiaurumo jo tyčia neapėmė“¹³⁰.

Kai kurie Lietuvos baudžiamosios teisės teoretikai siūlo laikytis tokios pozicijos, kad jei baudžiamojame byloje nustatyta, kad kaltininkas nusikalstamos veikos padarymo metu suprato savo veikos kankinamąjį ar kitokį itin žiaurų pobūdį nukentėjusiojo atžvilgiu, tačiau iš kitų įvykio aplinkybių matyti, kad nukentėjusysis nepatyrė didelių kančių (pvz., buvo nualpęs ar stipriai apsvaigęs nuo alkoholio) ir kaltininkas tai suprato, pastarasis neturėtų būti traukiamas baudžiamajon atsakomybėn už nužudymą „kankinant ar kitaip itin žiauriai“. Jeigu kaltininkas nurodytu aplinkybių nesuprato, jo veika turi būti kvalifikuojama pagal BK 129 straipsnį 2 dalies 6 punktą¹³¹.

Analizuojant užsienio šalių baudžiamuosius įstatymus pastebėta, kad minėtąją nusikalstamą veiką kvalifikuojantis požymis apibrėžiamas kaip „nužudymas itin žiauriai“, kadangi kai kurių baudžiamosios teisės mokslo atstovų bei teismų nuomone, „kankinimas“ yra ypatingo žiaurumo sudedamoji dalis, todėl jo išskirti nereikia. Ypatingas žiaurumas, kaip nužudymą kvalifikuojantis požymis, pagal Vokietijos BK 211 straipsnio 2 dalį reglamentuojamas analogiškai kaip ir Lietuvoje (taip pat išskiriant nužudymą kankinant). Pagal Vokietijos BK nužudymas gali būti pripažintas padarytu itin žiauriai ir tais atvejais, kai nužudoma vienu šūviu į galvą, tačiau jeigu kaltininkas rengėsi tokio nužudymo padarymui nukentėjusiojo akivaizdoje, jam pačiam tai matant ir suvokiant artėjančią mirtį¹³². Ukrainos BK numato nužudymą tik itin žiauriai. Prancūzijos BK 221 – 3 straipsnyje numatyta, kad teismas turėtų skirti griežtesnę bausmę už nužudymą kankinant ar kitais žiauriais veiksmais („acts of barbarity“).

Taigi apibendrinant, galima daryti išvadą, kad nužudymas, pasireiškiantis tam tikrais veiksmais, kurie sukelia nukentėjusiajam dideles fizines ar dvasines kančias, sukeliant itin didelį

¹³⁰ Vilniaus apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-58/2009

¹³¹ ALIUKONIENĖ, R. Kankinimas ar kitoks ypatingas žiaurumas kaip požymis, kvalifikuojantis sunkų sveikatos sutrikdymą. *Teisė*, 2005, Nr. 54, P. 23

¹³² SCHONKE, A.; SCHRODER, M., *Strafgesetzbuch. Kommentar*. Munchen, 1985, P. 1307

skausmą arba padarant nukentėjusiajam daug kūno sužalojimų, laikomas kvalifikuotu nužudymu tiek Lietuvoje, tiek ir užsienio šalyse.

4.2.2 Nužudymas kitų žmonių gyvybei pavojingu būdu.

Baudžiamoji atsakomybė už nužudymą, padarytą kitų žmonių gyvybei pavojingu būdu, numatyta LR BK 129 straipsnio 2 dalies 7 punkte. Nužudymas kitų žmonių gyvybei pavojingu būdu, tai tokie atvejai, kai kaltininkas, siekdamas nužudyti nukentėjusįjį, panaudoja tokį būdą, kuris pavojingas ne tik siekiamo nužudyti žmogaus, bet ir bent vieno kito žmogaus gyvybei. Kvalifikuojant nusikalstamą veiką pagal šį punktą, reikia nustatyti, kad pavojus kito žmogaus gyvybei buvo realus. Pavojus kitų žmonių gyvybei paprastai kyla, kai nužudoma sprogdinant, padegant, šaudant, jei šalia nukentėjusiojo esama kitų žmonių, apnuodijant maistą ar vandenį, kurį vartoja ir kiti žmonės, ir pan.¹³³. Dažniausiai tokie nužudymai padaromi panaudojant šaunamuosius ir sprogstamuosius nusikaltimo padarymo įrankius. Šiems nusikaltimo padarymo įrankiams ir priemonėms būdinga tai, kad jie turi didelę nukaunamąją, griaujamąją ar naikinamąją galią, galinčią paveikti daugelį objektų, [...] be to, kaltininkas panaudojęs sprogimą, padegimą, transporto priemonės katastrofą ar kitas panašias priemones nusikaltimui padaryti, paprastai toliau pats negali kontroliuoti ar sustabdyti šių procesų vyksmo, todėl toks nusikaltimo padarymo būdas tampa praktiškai nebevaldomas“¹³⁴.

Pažymėtina, kad veika kvalifikuojama pagal šį punktą nepriklausomai nuo to, ar panaudojus tokį būdą ar priemones faktiškai nukentėjo bent vienas kitas žmogus, todėl teismui nagrinėjant tokį nusikaltimą, „kitų žmonių gyvybei pavojingu būdu“ sąvoka tampa vertinamuoju požymiu.

LAT senatas 2004 m. birželio 18 d. nutarime Nr. 46 išaiškino, kad jei siekdamas nužudyti vieną žmogų ir veikdamas pavojingu kitų žmonių gyvybei būdu kaltininkas atima gyvybę dviem ar daugiau žmonių, nužudymas kvalifikuojamas pagal LR BK 129 straipsnio 2 dalies 5 ir 7 punktus, t.y. dviejų ar daugiau žmonių nužudymas ir kitų žmonių gyvybei pavojingu būdu.

Tuo atveju, kai veikdamas pavojingu kitų žmonių gyvybei būdu kaltininkas siekė nužudyti ir nužudė vieną žmogų, o kitiems padarė sveikatos sutrikdymą, veika kvalifikuojama pagal LR BK 129 straipsnio 2 dalies 7 punktą kaip nužudymas pavojingu kitų žmonių gyvybei būdu

¹³³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2004 m. birželio 18 d. nutarimas „Dėl teismų praktikos nusikaltimų žmogaus gyvybei bylose“, *Teismų praktika* Nr. 46

¹³⁴ ALIUKONIENĖ, R.; MILINIS, A.. Kitų žmonių gyvybei pavojingas būdas kaip nužudymo, sunkaus ir nesunkaus sveikatos sutrikdymo kvalifikuojamasis požymis. *Teisė*, 2006, Nr. 59, P. 18-27. P. 22.

ir pagal LR BK 135 straipsnio 2 dalies 7 punktą, 138 straipsnio 2 dalies 7 punktą ar 140 straipsnį, priklausomai nuo sveikatos sutrikdymo laipsnio.

Analizuojant teismų praktiką, pastebėta, kad pagal šį punktą nužudymas kvalifikuojamas tik tada, kai kaltininkas suvokė, jog jo pasirinktas nužudymo būdas kelia pavojų bent vieno kito žmogaus gyvybei, pavyzdžiui, Vilniaus apygardos teismo baudžiamosios bylos Nr. 1-231/2008 nuosprendyje nurodoma, kad *„Be to, E. K. 2007 m. rugsėjo 29 d., apie 01 val. 30 min.-02 val. 00 min., būdamas apsvaigęs nuo alkoholio, viešoje vietoje - aikštelėje, esančioje tarp namų adresu Vilniaus g. 96 A ir Dariaus ir Girėno g. 4, Ukmergėje, šaudamas iš nelegaliai disponuojamo šaunamojo ginklo, pagaminto savadarbiu būdu perdirbant pramoninės gamybos 16-o kalibro lygiavamzdį dvivamzdį medžioklinį šautuvą, kitų žmonių gyvybei pavojingu būdu, tyčia šovė į A. A., padarydamas pastarajam šautinį galvos sužalojimo, pasireiškusį penkiomis šautinėmis įėjimo žaizdomis galvoje, daugiaskeveldriniu kaukolės skliauto ir pamato kaulų lūžimu su skliauto kaulų trūkumu, grubiu galvos smegenų sužalojimu su daliniu jų iškritimu, dviem pilko metalo svetimkūniais pakaušio srities poodyje su trimis šautinėmis išėjimo žaizdomis galvoje, ko pasekoje A. A. mirė, tokiu būdu nužudė A. A.“*¹³⁵.

Kaip jau minėta, teismų praktikoje kvalifikuojant nusikalstamą veiką pagal LR BK 129 straipsnio 2 dalies 7 punktą, būtina įrodyti aplinkybę, kad nusikaltėlis suvokė, jog kelia pavojų kitiems žmonėms. Pavyzdžiui, jau minėtoje Vilniaus apygardos teismo baudžiamosios bylos Nr. 1-231/2008 nuosprendyje rašoma, kad : *„Be to, pažymėtina, jog E.K. šaudė viešoje vietoj e- krepšinio aikštelėje, šalia gyvenamųjų namų, į netoli stovinčius asmenis iš palyginus nedidelio atstumo, buvo iššauti du šūviai, kurie buvo vienodai pavojingi tiek A.A., tiek prie namo stovinčiam N.G. bei kitiems aplinkiniams. Tai rodo, jog E.K. suvokė, jog šaudymas kėlė pavojų žmonių gyvybei. Todėl jo veika kvalifikuotina kaip tyčinis nužudymas kitų žmonių pavojingu būdu pagal BK 129 str. 2 d. 7 p.“*

Kitų žmonių gyvybei pavojingas nužudymo būdas ypač neigiamai apibūdina kaltinamąjį ir rodo jo didelį pavojingumą visuomenei, todėl nenuostabu, kad analogiškas nužudymą kvalifikuojantis požymis numatytas ir Ukrainos BK, pagal kurį nusikalstama veika kvalifikuojama taip pat, kaip ir pagal LR BK. Vokietijos BK 211 straipsnio 2 dalyje įtvirtinto komentuojamo požymio formuluotė skamba kiek kitap: „nužudymas visuotinai pavojingomis priemonėmis“. Taigi minėtame BK veikos traktavimas kaip kvalifikuotas nužudymas siejamas ne su nusikalstamos veikos padarymo būdu, o su panaudotomis priemonėmis tai veikai atlikti. Prancūzijos BK taikant sistemiškai, ir remiantis tuo, kad apiplėšimas naudojant ginklą ar kitą

¹³⁵ Vilniaus apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-231/2008

daiktą, turintį ginklo požymių, laikomas kvalifikuotu nusikaltimu, tai ir nužudymas, naudojant ginklą gali būti laikomas kvalifikuotu nusikaltimu, bet tai tam tikra erdvė, palikta teismo vertinimui, atsižvelgiant į visas nusikalstamos veikos padarymo aplinkybes.

Iš pateiktų pavyzdžių ir jų analizės, daroma išvada, kad dėl keliamo pavojaus, ši nusikalstama veika pripažįstama kvalifikuotu nužudymu tiek Lietuvoje, tiek ir užsienio šalyse. Dažniausiai, dėl veikos pavojingumo teismas sprendžia kiekvienu konkrečiu atveju.

4.3 Nužudymą kvalifikuojantys požymiai, susiję su nužudymo subjektyviaja puse.

4.3.1 Nužudymas dėl chuliganiškų paskatų.

Chuliganiškos paskatos – pirmasis iš LR BK įtvirtintų nužudymo subjektyviają pusę apibūdinančių kvalifikuojamųjų požymių, numatytas LR BK 129 straipsnio 2 dalies 8 punkte. Šis požymis neginčijamai charakterizuoja kaltininko asmenybę, parodo jo veikos stimulus ir leidžia daryti prielaidą, kad kaltininkas yra pasirengęs bet koku būdu įgyvendinti savo siekius, parodyti savo niekinamą požiūrį į visuomenę įprastas ir priimtinas žmonių elgesio taisykles. Didelę įtaką chuliganiškų paskatų susiformavimui turi agresyvus kaltininko charakteris, iškreiptas savo veiksmų laisvės suvokimas, pasireiškiantis tuo, kad nepaisydamas visuomenėje susiformavusių elgesio taisyklių, kaltininkas daro ką nori ir toks jo elgesys sukelia kaltininkui pasitenkinimą¹³⁶. 2004 m. LAT senatas nutarime Nr. 46 išaiškinta, kad pagal šį punktą veikia kvalifikuojama tada, kai nužudymas padaromas dėl aiškaus žmogaus ar visuomenės negerbimo, elementarių moralės ir dorovės normų paneigimo, kai kaltininko elgesys yra atviras iššūkis visuomeninei tvarkai, siekiant priešpastatyti save aplinkiniams, pademonstruoti niekinantį požiūrį į juos, arba visai be dingsties, arba panaudojant kaip pretekstą savo veiksams mažareikšmę dingstį. Tačiau tokie motyvai kaip pavydas, kerštas ar kitokios paskatos, kilusios dėl kaltininko ir nukentėjusiojo asmeninių santykių, nėra kvalifikuojančios aplinkybės. Pažymėtina, kad norint inkriminuoti kaltininkui nužudymą dėl chuliganiškų paskatų, reikia nustatyti nužudymo motyvą – chuliganiškas paskatas, tai yra būtinasis šio nusikaltimo sudėties požymis. Apie motyvą paprastai galima spręsti tik visapusiškai išanalizavus ne tik kaltininko veiksmų pobūdį nusikaltimo darymo metu, bet ir jo elgesį prieš nužudant nukentėjusįjį ir po nužudymo. Išanalizavus teismų praktiką, pastebėta, kad dažnai nužudymas dėl chuliganiškų paskatų yra prieš tai kaltininko atliktų chuliganiško pobūdžio veiksmų tęsia, tačiau pasitaiko, kad prieš nužudymą kaltininkas viešosios tvarkos nepažeidinėjo. Taip pat galimos situacijos, kuomet nukentėjusysis nužudomas dėl mažareikšmės priežasties ar preteksto, kaltininkui neadekvačiai sureagavus į įžeidimą ar pastabą dėl amoralaus elgesio. Pavyzdžiui, LAT baudžiamosios bylos Nr. 2K-24/2008 nutartyje nurodoma, kad „*M. B. nuteistas už tai, kad 2005 m. lapkričio 25 d. apie 01.55 val., Šiauliuose, (duomenys neskelbtini), įžūliais veiksmais, demonstravo nepagarbą aplinkiniams, sutrikdė visuomenės rimtį ir tvarką, tai yra dėl chuliganiškų paskatų, iš teisėtai įgyto graižtvinio revolverio, savadarbiais šaudmenimis,*

¹³⁶ БОРОДИН С. В. Преступления против жизни. Санкт-Петербург: Юридический центр, Пресс, 2003, Р. 183

pagamintais iš fabrikinės gamybos 6 mm kalibro žiedinio skėlimo "Flobert" šovinių, šaudamas į M. K. ne mažiau trijų kartų, tyčia jį nužudė¹³⁷."

LAT senatas pažymėjo, kad tuo atveju, jei kaltininkas nužudė nukentėjusį po to, kai šis pasipriešino kaltininko daromiems BK 284 straipsnyje numatytiems veiksams, veika kvalifikuojama pagal BK 129 straipsnio 2 dalies 8 punktą, tuo tarpu, jei kaltininkas nužudo žmogų dėl to, kad šis, atlikdamas tarnybos ar pilietinę pareigą, bando nutraukti kaltininko daromą viešosios tvarkos pažeidimą, veika kvalifikuojama pagal BK 129 straipsnio 2 dalies 10 punktą (nužudymas dėl nukentėjusio asmens tarnybos ar piliečio pareigų vykdymo) ir 284 straipsnį (viešosios tvarkos pažeidimas). Pabrėžtina, kad vienintelis požymis, lemiantis veikos kvalifikavimą pagal BK 129 straipsnio 2 dalies 8 punktą, yra nužudymo motyvas – chuliganiškos paskatos, kurių esmę bandoma nusakyti subjektyviu požymiu – „subjektui yra malonumas pats nusikaltimo procesas“¹³⁸. Atkreiptinas dėmesys, kad tais atvejais, kai nustatoma, kad kaltininko padarytą nužudymą pirmiausiai nulėmė kerštas, pavydas ar kitokios paskatos, kilusios dėl kaltininko ir nukentėjusiojo asmeninių ar panašaus pobūdžio santykių, kaltininko veika pagal LR BK 129 straipsnio 2 dalies 8 punktą nekvalifikuojama.

Vokietijos BK 211 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta formuluotė „nužudymas dėl godumo ar kitokių niekingų motyvų“. Viena iš tokių „žemų paskatų“, šalia įtūžio, pykčio, pavyduliavimo, keršto, rasistinio nepakantumo ir pan., yra chuliganiškos paskatos. Be to, Vokietijos BK numato baudžiamąją atsakomybę už nužudymą dėl troškimo, malonumo žudyti. Nužudymas yra pripažįstamas padarytu dėl troškimo žudyti tuomet, kai nukentėjusysis yra medžiojamas, kai kaltininkas atima gyvybę dėl „sportinio intereso“ arba jam teikia malonumą pats nužudymo faktas ar procesas. Ukrainos BK 115 straipsnio 2 dalies 7 punktą taip pat numato analogišką kvalifikuojamąjį požymį - nužudymas „dėl chuliganiškų paskatų“. Aptariamas nužudymas kvalifikuojantis požymis Prancūzijos BK nenumatytas.

4.3.2 Nužudymas dėl savanaudiškų paskatų.

Baudžiamoji atsakomybė už nužudymą dėl savanaudiškų paskatų yra įtvirtinta LR BK 129 straipsnio 2 dalies 9 punkte. Jau pati šio kvalifikuojamojo požymio formuluotė suponuoja mintį, kad šis nužudymas yra susijęs su kaltininko siekimu gauti materialinės naudos. Šiuo atveju materialios naudos gali būti siekiama tiek sau, tiek ir kitam asmeniui. Galimi trys tokio nužudymo atvejai: a) nužudymas už atlyginimą - šiuo atveju ir organizatorius, ir kurstytojas atsako už tokio

¹³⁷ LAT baudžiamoji byla Nr. 2K-24/2008

¹³⁸ NOCIUS, J. *Nusikaltimai žmogui: mokomoji priemonė*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 1998, P. 22.

nužudymo organizavimą ar kurstymą; b) kai nužudoma siekiant užvaldyti turtą ar įgyti turtines teises; c) nužudymas siekiant išvengti materialinių išlaidų. Šiuo atveju reikšmės neturi, ar materialinė nauda buvo gauta, ar nebuvo gauta. Būtinuoju subjektyviosios pusės požymiu, komentuojamo nusikaltimo atveju, yra savanaudiškos paskatos, kurios turi būti susiformavusios iki nužudymo pradžios arba gali kilti kėsinimosi į kito žmogaus gyvybę metu. Jei sumanymas kaltininkui kilo ir buvo realizuotas po to, kai nukentėjusysis buvo nužudytas, veika turi būti kvalifikuojama pagal BK 129 straipsnio 1 dalį (jei nebuvo kitų komentuojamo straipsnio 2 dalyje numatytų kvalifikuojančių požymių) ir pagal atitinkamus BK straipsnius, reglamentuojančius baudžiamąją atsakomybę už nusikaltimus nuosavybei (pvz., vagystę, plėšimą ir pan.). Pavyzdžiui, Vilniaus apygardos teismas baudžiamojoje byloje Nr. 1-58/2009 kaltininkams inkriminuotą nužudymą dėl savanaudiškų paskatų perkvalifikavo konstatuodamas, kad: „*kaltinamiesiems A. R. ir A. R. yra inkriminuota, kad jie nužudė J. V. dėl savanaudiškų paskatų, taip pat pasikėsino nužudyti A. B. ir T. M. dėl savanaudiškų paskatų, ir kad plėšimo būdu užvaldė J. V. turtą, tačiau kolegija, vertindama byloje surinktus įrodymus dėl šio kaltinamųjų veiką kvalifikuojančio požymio, mano, kad byloje nėra surinkta tokį kvalifikuojantį požymį patvirtinančių įrodymų, taip pat nėra įrodymų, kad kaltinamieji užvaldė J. V. turtą plėšimo būdu. Nustatyta, kad kaltinamieji A. R. ir A. R. susitarė nužudyti J. V. už tai, kad jis negrąžino laiku 500 Litų skolos A. R., taip pat už tai, kad kaltinamųjų žiniomis J. V. buvo nukentėjusiąją A. B. pavertęs prostitute, jai sąvadavo. Kaltinamieji A. R. ir A. R. nusikalstamos veikos darymo metu reikalavo šios skolos grąžinimo, J. V. už šią skolą pasiūlė 20 Litų ir savo mobilaus ryšio telefoną, ką kaltinamieji ir pasiėmė. Tai, kad J. V. buvo skolingas kaltinamajam A. R. ir kad byloje aptariamam laikui buvo su juo aiškinamasi dėl skolos grąžinimo, patvirtina ne tik kaltinamieji, bet ir nukentėjusysis T. M., iš dalies nukentėjusioji A. B. Įvertinus šias aplinkybes, teismas mano, kad tokia kaltinamųjų veiką vertintina kaip savavaldžiavimas, jie, realizuodami tikrą teisę dėl skolos, kurią buvus pripažino J. V., grąžinimo, tai darė nesilaikydami įstatymų nustatytos tvarkos, panaudojant fizinę prievartą, tuo padarydami didelę žalą J. V. teisėms. Dėl tokių motyvų iš kaltinamųjų kaltinimo šalintinas jų padaryto J. V. nužudymo motyvas bei kvalifikuojantis požymis- savanaudiškos paskatos, o veika iš plėšimo perkvalifikuotina į savavaldžiavimą.*

Toliau šiame nuosprendyje teisėjų kolegija nurodė, kad: Iš baudžiamojoje byloje surinktų įrodymų, yra nustatyta, kad kaltinamieji A. R. ir A. R. pasikėsino nužudyti nukentėjusiąją A. B. už tai, kad ji buvo neišstikima kaltinamajam A. R. ir jų duomenimis ji aptariamam laikotarpiu įvykio vietoje - bute užsiiminėjo prostitucija, ši šios kaltinamųjų nusikalstamos veikos priežastis negali būti pripažįstama, kaip savanaudiškos paskatos, nes

nėra susijusi su turtine nauda. Dėl šių motyvų iš kaltinamųjų kaltinimo šalintinas jų veikos prieš nukentėjusiąją A. B. kvalifikuojantis požymis- savanaudiškos paskatos, nurodant kaip pasikėsimo ją nužudyti motyvą – asmenines paskatas.

Pažymėtina, jog negali būti pripažįstami padarytais dėl savanaudiškų paskatų nužudymai dėl motyvų, kurių susiformavimą nulėmė turtiniai interesai (pavyzdžiui, kerštas skolininkui dėl negrąžintos skolos, pyktis dėl prarasto turto, pavydas dėl praturtėjimo ar nukentėjusiojo atsisakymas įvykdyti kitokias turtines prievoles, atsiradusias teisėtu pagrindu ir pan.), bet dėl šios veikos kaltininkas nesiekia gauti turtinės naudos sau ar kitiems asmenims. Galimi atvejai, kai nužudymo motyvų formavimąsi nulemia turtiniai interesai, bet šiomis veikomis nesiekama gauti materialinės naudos. Tokiais atvejais savanaudiškų paskatų požymio inkriminuoti kaltininkui negalima. Tačiau jeigu per plėšimą ar per turto prievartavimą nukentėjusysis yra nužudomas, tai kaltininko veika kvalifikuojama kaip nužudymo dėl savanaudiškų paskatų ir atitinkamo nusikaltimo nuosavybei sutaptis. Pavyzdžiui, Lietuvos Apeliacinis teismas nagrinėdamas baudžiamąją bylą Nr.1A-198/2007 pagal kaltininko skundą, kuris buvo nuteistas už plėšimą ir nužudymą dėl savanaudiškų paskatų, nurodė, kad A. P. tuo pačiu metu, tai yra 2005 m. rugsėjo 15 d., apie 22 val. namo, esančio Vilniuje, lifte, būdamas apsvaigęs nuo narkotinių medžiagų, siekdamas palaužti A. L. pasipriešinimą plėšimo metu, J. A. pagrobiant jai priklausančius mobilaus ryšio telefoną „Samsung C-100“ 570 Lt vertės ir 200 Lt vertės žiedą, tyčia rankomis užspaudė sumuštai A. L. burną ir šnerves, padarydamas burnos gleivinės nubrozdinimus ir paviršines pogleivio kraujosruvas bei žaizdeles dantų projekcijose, dėl ko buvo sutrikdytas kvėpavimas, nuo ko ji mirė ir tokiu būdu dėl savanaudiškų paskatų A. L. nužudė. [...] Apeliacinės instancijos teismas pažymi, kad nukentėjusioji buvo nužudyta plėšimo metu. Plėšimas, tai svetimo turto užvaldymas panaudojant fizinį smurtą, grasinant tuoj pat jį panaudoti arba kitaip atimant galimybę nukentėjusiajam asmeniui priešintis. Byloje surinkta medžiaga įrodyta, kad nuteistieji A. P. svetimo turto užvaldymo tikslu panaudojo smurtą prieš A. L. - sudavė jai alkūnę į galvos sritį, po to dar kelis kartus spyrė jai koją. Iš teismo medicinos specialisto išvados matyti, kad A. L. viso yra padaryti 12 trauminių poveikių. Tikslu išvengti sulaikymo ir pasišalinti iš įvykio vietos su užvaldytais daiktais A. P. nukentėjusiajai keletą kartų laikė ranka užspaudęs kvėpavimo takus, dėl ko buvo sutrikdytas kvėpavimas ir nukentėjusioji mirė. Tuo atveju, kai plėšimo metu nukentėjusysis yra nužudomas, veika kvalifikuojama pagal BK 129 str. 2 d. 9 p. ir pagal BK 180 str. atitinkamą dalį (Lietuvios Aukščiausiojo Teismo Senato 2004-06-18 nutarimo Nr. 46 20 p.). Tokia veikos kvalifikacija nepriklauso nuo to, ar nukentėjusysis plėšimo metu buvo nužudytas tiesiogine ar netiesiogine tyčia. Tokiu atveju

*kaltininko veikoje esant netiesioginės tyčios požymių, jo veika taip pat kvalifikuojama pagal BK 129 str. 2 d. 9 p. Apygardos teismo nuosprendis šioje dalyje yra pagrįstas ir teisėtas, todėl jį keisti nėra pagrindo*¹³⁹.

Lyginamuoju aspektu apžvelgiant Lietuvos ir autorės pasirinktų užsienio valstybių baudžiamuosius įstatymus, matyti, kad ne visur „savanaudiškos paskatos“ pripažįstamos nužudymą kvalifikuojančiu požymiu, pavyzdžiui, Prancūzijos įstatymų leidėjas minėto požymio baudžiamajame įstatyme nenumato. Vokietijos BK 211 straipsnio 2 dalyje įtvirtintas kvalifikuojantis požymis „nužudymas iš godumo“ turėtų būti traktuojamas kaip atitikmuo nužudymui dėl savanaudiškų paskatų, kadangi jų turinys yra analogiškas. Ukrainos BK 115 straipsnio 2 dalies 6 punktas numato analogišką nužudymą kvalifikuojantį požymį - „dėl savanaudiškų paskatų“. Pažymėtina, kad Ukrainos baudžiamosios teisės mokslo atstovai¹⁴⁰, komentuodami šio požymio sampratą ir jo taikymą teismų praktikoje, šį požymį apibūdina labai panašiai kaip ir LAT senatas 2004 m. birželio 18 d. nutarime Nr. 46.

4.3.3 Nužudymas dėl nukentėjusio asmens tarnybos ar piliečio pareigų vykdymo.

Nužudymą kvalifikuoja ir ta aplinkybė, kai jis padaromas dėl nukentėjusiojo asmens tarnybos ar piliečio pareigų vykdymo. Taigi tokio nužudymo pavojingumą rodo būtent kaltininko nusikalstamo pobūdžio tikslas bei motyvas, nes pagal LR BK 129 straipsnio 2 dalies 10 punktą veika kvalifikuojama tuo atveju, kai nužudymas padaromas siekiant sukliudyti teisėtai nukentėjusiojo veiklai vykdam tarnybos ar piliečio pareigas dabar ar ateityje, keršijant už tokią veiką, kuri buvo vykdoma praeityje. Valstybės tarnautojo sąvoka yra apibrėžta LR Valstybės tarnybos įstatymo¹⁴¹ 2 straipsnio 2 dalyje, nurodant, kad valstybės tarnautojas tai fizinis asmuo, einantis pareigas valstybės tarnyboje ir atliekantis šio straipsnio 1 dalyje nurodytą viešojo administravimo veiklą. Atkreiptinas dėmesys, kad LAT senatas 2004 m. birželio 18 d. nutarime

¹³⁹ Lietuvos Apeliacinio Teismo baudžiamoji byla Nr.1A-198/2007

¹⁴⁰ ЯЦЕНКО, С.С.; et.al. Уголовный кодекс Украины. Научно-практический комментарий. Киев «А.С.К.» 2004, P. 268 - 269

¹⁴¹ Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymas // Valstybės Žinios, 1999, Nr. [66-2130](#) (Valstybės Žinios, 2000, Nr. 75-2270; Valstybės Žinios, 2000, Nr. 85-2573; Valstybės Žinios, 2000, Nr. 92-2845; Valstybės Žinios, 2000, Nr. 102-3213; Valstybės Žinios, 2000, Nr. 105-331; Valstybės Žinios, 2000, Nr. 111-3585; Valstybės Žinios, 2000, Nr. 111-3586; Valstybės Žinios, 2001, Nr. 63-2278; Valstybės Žinios, 2001, Nr. 85-2972; Valstybės Žinios, 2001, Nr. 92-3210; Valstybės Žinios, 2002, Nr. 38-1362; Valstybės Žinios, 2001, Nr. 111-4024; Valstybės Žinios, 2002, Nr. 73-3103; Valstybės Žinios, 2003, Nr. 17-705; Valstybės Žinios, 2003, Nr. 73-3358; Valstybės Žinios, 2004, Nr. 36-1180; Valstybės Žinios, 2006, Nr. 4-97; Valstybės Žinios, 2006, Nr. 72-2689; Valstybės Žinios, 2006, Nr. 87-3400; Valstybės Žinios, 2007, Nr. 69-272; Valstybės Žinios, 2007, Nr. 135-5453; Valstybės Žinios, 2008, Nr. 149-6040; Valstybės Žinios, 2008, Nr. 63-2376; Valstybės Žinios, 2008, Nr. 81-3189; Valstybės Žinios, 2008, Nr. 120-4549; Valstybės Žinios, 2008, Nr. 143-5688; Valstybės Žinios, 2008, Nr. 149-6041; Valstybės Žinios, 2008, Nr. 149-6010; Valstybės Žinios, 2008, Nr. 149-6039; Valstybės Žinios, 2009, Nr. 29-1140.)

Nr. 46 žymiai plačiau išaiškino „tarnybinės pareigos vykdymo“ sąvoką. Tarnybos pareigų vykdymas – tai ne tik valstybės tarnautojo veikla, bet ir kiekvieno asmens, vykdančio tarnybos pareigas, veikla. Nukentėjusysis gali dirbti įvairiose įmonėse, įstaigose ir organizacijose. Tiek valstybinėse, tiek privačiose. Šiuo atveju svarbiausia yra tai, kad nukentėjusysis nužudomas už tam tikrus savo teisėtus veiksmus. Jei nužudoma už neteisėtus nukentėjusiojo veiksmus, tai šito požymio inkriminuoti kaltininkui negalima.

Piliečio pareigų vykdymas – tai asmens veiksmai, tiek vykdant specialias jam pavestas pareigas visuomenės labui, tiek ir atliekant kitus visuomenei naudingus veiksmus. Piliečio sąvoka vartojama plačiaja prasme, t.y. piliečio kaip žmogaus pareigų vykdymas.

Pažymėtina, kad nužudymas pripažįstamas padarytu dėl nukentėjusiojo asmens tarnybos ar piliečio pareigų vykdymo tik tuo atveju, jei nukentėjusiojo asmens veika buvo teisėta. Tais atvejais, kai nukentėjusysis nužudomas dėl jo paties neteisėtų veiksmų, pavyzdžiui, tarnybos pareigų neatlikimo, šmeižimo ir pan., kaltininkas turi būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn pagal LR BK 129 straipsnio 1 dalį, jei jo veikoje nėra kitų nužudymą kvalifikuojančių požymių. Todėl, autorės nuomone, būtina pabrėžti, kad kaltininkui galima inkriminuoti LR BK 129 straipsnio 2 dalies 10 punktą tik tada, kai neginčijamai įrodyta, jog nusikalstama veika padaryta dėl nukentėjusiojo tarnybos ar pilietinės pareigos vykdymo praeityje, siekiant sukliudyti, nutraukti esamą nukentėjusiojo teisėtą veiklą, taip pat siekiant užkirsti kelią tokiai veiklai ateityje. Be to, kaltininko veika kvalifikuojama pagal BK 129 straipsnio 2 dalies 10 punktą neatsižvelgiant, ar nužudymo metu nukentėjusysis dar ėjo tas tarnybines pareigas, dėl kurių jam buvo atimta gyvybė, ar ne. Atsižvelgiant į tai, kad būtinuoju nusikalstamos veikos požymiu yra motyvas – nukentėjusiojo vykdoma tarnybinė ar pilietinė pareiga, todėl teisėsaugos institucijų darbuotojai privalo įrodyti, kad kaltininkas padarė nužudymą, paskatintas būtent aptariamo motyvo. Pavyzdžiui, LAT baudžiamojoje byloje Nr. 2K-133/2005 nustatyta, kad keli asmenys, „veikdami bendrininkų grupe, Anykščių rajono, Anykščių seniūnijos, Klikūnų kaimo teritorijoje esančiame miške suduodant beisbolo lazda ir kastuvu A. N. į galvą ir tuo padarydami stiprų galvos sumušimą bei užkasdami jį į žemę, nužudė A. N. dėl jo kaip piliečio pareigų vykdymo, tai yra dėl to, kad jis pranešė apie J. R. padarytą nusikaltimą ir davė parodymus ikiteisminio tyrimo metu bei teisme, kuriais remiantis J. R. 1992 m. vasario 25 d. teismo nuosprendžiu buvo pripažintas kaltu ir nuteistas¹⁴²“.

Atkreiptinas dėmesys, kad tiek baudžiamosios teisės teoretikų, tiek ir praktikų tarpe vyksta diskusija, kaip turėtų būti kvalifikuojama veika, jeigu nusikaltėlis, turėdamas tą patį

¹⁴² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamoji byla Nr. 2K-133/2005

motyvą, t.y. nužudyti žmogų dėl jo tarnybos ar pilietinės pareigos vykdymo praeityje, siekiant sukliudyti, nutraukti esamą jo teisėtą veiklą, taip pat siekiant užkirsti kelią tokiai veiklai ateityje, nužudo ne patį tarnybinės ar pilietinės pareigos vykdytoją, o jo artimą žmogų? Lietuvoje tokia veika būtų kvalifikuojama ne pagal LR BK 129 straipsnio 2 dalies 10 punktą, o pagal 129 straipsnio 1 dalį, t.y. kaip paprastas nužudymas. Autorės nuomone, tai didelė įstatymo spraga, kadangi, atsižvelgiant į nusikaltimu padarytą žalą (turint omenyje artimojo giminaičio netektį dėl asmens teisėtų tarnybinių ar pilietinių pareigų vykdymo), nusikaltėlis gali pasiekti tų pačių tikslų arba kitaip tariant, nusikaltėlis, turėdamas tikslą sustabdyti asmenį nuo tam tikrų pareigų atlikimo, gali tą patį pasiekti nužudydamas ne patį asmenį, o jam artimą žmogų. Manytina, kad tokia veika taip pat turėtų būti kvalifikuojama pagal LR BK 129 straipsnio 2 dalies 10 punktą.

Vokietijos BK analizuojamo požymio tiesiogiai neįtvirtina kaip nužudymą kvalifikuojančio požymio. Vokietijoje asmens nužudymas dėl jo tarnybinės ar pilietinės pareigos vykdymo, gali būti teismo traktuojamas kaip padarytas „dėl kitų niekingų motyvų“ (Vokietijos BK 211 straipsnio 2 dalis) arba kaip ypatingai sunkus paprastas nužudymas (Vokietijos BK 212 straipsnio 2 dalis). Prancūzijos BK konkrečiai išvardija visus, kas susiję su tarnyba ar pareigų vykdymu, tai yra - teisėjo, prokuroro, prisiekusiojo, advokato, teisininko ar valstybės tarnautojo, žandarmerijos (policijos pareigūnas iš pranc. kalbos) atstovo, valstybės tarnautojo, priklausančio nacionalinei policijai ar muitinei, kalėjimo departamento tarnautojo ar bet kurio asmens, turinčio valstybės tarnautojo statusą nužudymas laikomas kvalifikuotu nužudymu, tiesa, jei aukos statusas yra akivaizdus ar žinomas nusikaltėliui. Ukrainos BK nužudymą dėl nukentėjusiojo asmens tarnybos ar viešųjų pareigų vykdymo ar jo artimojo giminaičio nužudymą numato 115 straipsnio 2 dalies 8 punkte. Taigi Ukrainos baudžiamajame įstatyme įtvirtintas žymiai platesnis analizuojamo nužudymą kvalifikuojančio požymio turinys, nužudymas pripažįstamas sunkesniu ne tik dėl to, kad nukentėjusysis nužudomas dėl jo paties tarnybos ar viešųjų pareigų vykdymo, tačiau ir tais atvejais, kai dėl tokio nukentėjusiojo veikos nužudomas jo artimas giminaitis. Šio kvalifikuojančio požymio prasme, artimais giminaičiais laikomi nukentėjusiojo tėvai, žmona (vyras), vaikai, seneliai, anūakai¹⁴³.

¹⁴³ ЯЦЕНКО, С.С.; et.al. *Уголовный кодекс Украины. Научно-практический комментарий*. Киев «А.С.К.» 2004, Р. 270

4.3.4 Nužudymas siekiant nusišlēpti kitą nusikaltimą.

Analizuojant šį kvalifikuojamąjį požymį istoriniu aspektu, pažymėtina, kad pagal anksčiau galiojusio 1961 m. BK 105 straipsnio 2 dalies 6 bei 7 punktus kvalifikuotais nužudymais buvo laikomi nužudymas darant kitą sunkų nusikaltimą bei nužudymas turint tikslą paslēpti kitą sunkų nusikaltimą. Dabar galiojantis LR BK pirmosios aplinkybės išvis netraktuoja kaip kvalifikuojančio nužudymą požymio, tuo tarpu antrosios aplinkybės turinys yra išplėstas. LAT 2004 m. birželio 18 d. nutarime Nr. 46 išaiškinta, kad nužudymas kvalifikuojamas pagal LR BK 129 straipsnio 2 dalies 11 punktą (siekiant nusišlēpti kitą nusikaltimą) tik nustačius tokį kaltininko tikslą, kuris yra būtinas šios nužudymo sudėties požymis. Remiantis minėtu nutarimu, daroma išvada, kad nusikaltimo paslēpimo tikslas yra tada, kai iki nužudymo teisėsaugos institucijai arba nėra, arba, kaltininko manymu, dar nėra žinoma apie kitą (baigtą, pasikėsintą padaryti bet kokią, o rengiamą – tik sunkų ar labai sunkų) nusikaltimą, kurį kaltininkas siekė nusišlēpti. Kitas nusikaltimas kvalifikuojamas atskirai. Kitas nusikaltimas, kurį kaltininkas siekė nusišlēpti, gali būti padarytas jo paties ar kito asmens, taip pat tuo pačiu kaip nužudymas ar skirtingu laiku. Pavyzdžiui, Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos nuosprendžiu *G. R. buvo nuteistas pagal BK 129 straipsnio 2 dalies 11 punktą bei 149 straipsnio 1 dalį už tai, kad užpuolė nukentėjusiąją I. L., panaudojęs smurtą, nuvežė į mišką bei ten nukentėjusiąją išžagino, o po to, siekdamas nusišlēpti padarytą išžaginimą, I. L. nužudė*.¹⁴⁴

Pažymėtina, kad nužudymas siekiant nusišlēpti kitą nusikaltimą bei slepiamas nusikaltimas gali būti padaromi tiek tuo pačiu, tiek skirtingu metu.

Kai kaltininkas nužudo, siekdamas nusišlēpti kito asmens padarytą nusikaltimą, veika kvalifikuojama tik pagal LR BK 129 straipsnio 2 dalies 11 punktą, o pagal LR BK 237 straipsnį papildomai nekvalifikuojama. Kaltininkas atsako pagal LR BK 129 straipsnio 2 dalies 11 punktą, nepriklausomai nuo to, ar kaltininkui pavyko pasiekti norimą tikslą – nusišlēpti kitą nusikaltimą ar ne.

Vokietijos BK 211 straipsnio 2 dalyje kaip nužudymą kvalifikuojantys požymiai išskiriami kaltininko siekis patenkinti savo seksualinius poreikius, tikslas paslēpti kitą nusikaltimą ar palengvinti jo įvykdymą. Ukrainos BK 115 straipsnio 2 dalies 9 punktą numato nužudymą kvalifikuojantį požymį, kuris išdėstytas sekančiai: „nužudymas siekiant nusišlēpti ar palengvinti kitą nusikaltimą“. Prancūzijos BK 221 – 4 straipsnyje taip pat numatytas šis nužudymą kvalifikuojantis požymis, tačiau jis formuluojamas ne kaip siekis nusišlēpti nusikaltimą, bet kaip

¹⁴⁴ Vilniaus apygardos teismo baudžiamųjų bylų skyriaus baudžiamoji byla Nr. 1-130/2003

liudytojo, nukentėjusiojo ar civilinio ieškovo nužudymas, kaip asmenų, kurie gali atskleisti nusikalstamą veiką, pateikti kaltinimą ar pareikšti civilinį ieškinį.

4.3.5 Nužudymas siekiant įgyti nukentėjusio asmens organą, audinį ar ląsteles.

Baudžiamoji atsakomybė už nužudymą siekiant įgyti nukentėjusiojo asmens organą, audinį ar ląsteles, numatyta LR BK 129 straipsnio 2 dalies 12 punkte. Pažymėtina, kad šį kvalifikuojantį nužudymą požymį Lietuvos įstatymų leidėjas įtvirtino tik naujajame LR BK, apibrėždamas šį požymį kaip „nužudymą, siekiant įgyti nukentėjusiojo asmens organą ar audinį transplantavimui“. Autorės nuomone, tikslinga apžvelgti istoriniu aspektu (nors ir labai trumpas laikotarpis) šio nužudymą kvalifikuojančio požymio turinio raidą. Siekiant pateikti išsamią komentuojamo požymio analizę, visų pirma būtina išsiaiškinti su juo susijusias sąvokas. Pagal Lietuvos Respublikos žmogaus audinių, ląstelių ir organų donorystės ir transplantacijos įstatymo¹⁴⁵ 2 straipsnį:

transplantacija – tai audinių, ląstelių ir/ar organų paėmimas ir persodinimas į kito žmogaus kūną gydymo tikslais;

audiniai – tai gyvo ar mirusio žmogaus kūno dalys, reikalingos recipientui (žmogaus, kuriam gydymo tikslais persodinami audiniai, ląstelės ir/ar organai) organizmo funkcijoms atkurti;

organai – tai atskiros žmogaus kūno dalys, sudarytos iš įvairių audinių, kurie išlaiko savo struktūrą, vaskuliariškumą ir galimybę atlikti fiziologines funkcijas.

ląstelės – tai kraujodaros kamieninės ląstelės (kaulų čiulpai), išgaunamos iš suaugusio žmogaus arba placentos ar placentinio kraujo po vaiko gimimo.

Atsižvelgiant į šio įstatymo nuostatas, galima teigti, kad žmogui gali būti transplantuojami ne tik organai ar audiniai, bet ir ląstelės, tačiau į BK 129 straipsnio 2 dalies 12 punkto turinį „ląstelės“ buvo įtrauktos tik 2008 m. birželio 12 d.¹⁴⁶

Nužudymas pagal LR BK 129 straipsnio 2 dalies 12 punkto pirminę redakciją galėjo būti kvalifikuojamas tik tada, jei kaltininkas, žudydamas nukentėjusįjį, turi tikslą įgyti aukos organą ar audinį transplantavimui. Autorės nuomone, galima tik pritarti S. Tichonovai, kuri teigė, kad asmens vidinis siekis gauti donorystei tinkamus žmogaus organus ar audinius suformuoja

¹⁴⁵ Lietuvos Respublikos žmogaus audinių, ląstelių ir organų donorystės ir transplantacijos įstatymas // *Valstybės žinios*, 2004, Nr.55-1886. (*Valstybės žinios*, 2000, Nr.1-2; *Valstybės žinios*, 2000, Nr.89-2749; *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 55-1886; *Valstybės žinios*, 2006, Nr. 119-4545);

¹⁴⁶ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymas // *Valstybės žinios*, Nr. [X-1597](#), 2008-06-12, (*Valstybės žinios*, 2008, Nr. 73-2796 (2008-06-27))

kaltininko tikslą šio siekio įgyvendinimui tyčia atimti kito žmogaus gyvybę¹⁴⁷. Taigi nužudymą, numatytą LR BK 129 straipsnio 2 dalies 12 punkte, kvalifikuoja specialus nusikaltimo padarymo tikslas. Pažymėtina, kad pagal LAT senato 2004 m. birželio 18 d. nutarimą Nr. 46, kaltininko tyčia panaudoti organą, audinį transplantavimui turi susiformuoti iki gyvybės atėmimo kitam asmeniui. Jeigu minėtas siekis susiformuoja jau po nukentėjusiojo mirties, kaltininko veika traktuojama ne kaip nužudymas siekiant įgyti nukentėjusiojo audinį ar organą, o kaip paprastas nužudymas, jei nėra kitų veiką kvalifikuojančių požymių.

Veika kvalifikuojama pagal komentuojamą punktą nepriklausomai nuo to, ar pavyko kaltininkui audinį ar organą įgyti. Reikšmės taip pat neturi nusikaltimo padarymo būdas, vieta, laikas bei kitos aplinkybės, apibūdinančios veikos objektyviąją pusę.

Autorės nuomone, hipotetiškai galima teigti, kad kol galiojo sena komentuojamo nužudymą kvalifikuojančio požymio redakcija, ši nusikalstama veika galėjo būti padaroma atliekant neteisėtas operacijas, nes išėmus nukentėjusiojo organą ar audinį kitu būdu (pvz., išpjovus inkstą), vargu ar bus galima tokį organą ar audinį panaudoti transplantacijai. Kita vertus, nors komentuojamo kvalifikuoto nužudymo subjektu gali būti bet koks žmogus, t.y. sulaukęs 14 metų, pakaltinamas ar ribotai pakaltinamas, tačiau manytina, kad tokio nužudymo padarymas neįmanomas nuturint vykdytojiui ar nusikaltimo bendrininkui specialių medicinos žinių ir įgūdžių, kadangi neprofesionaliai išimtų organų ar audinių nebus įmanoma panaudoti transplantacijai.

Kaip jau buvo minėta, 2008 m. birželio 12 d., priėmus LR BK pakeitimus¹⁴⁸, buvo pakeista ir LR BK 129 straipsnio 2 dalies 12 punkte numatyto požymio formuluotė. Pagal dabar galiojančią LR BK 129 straipsnio 2 dalies 12 punkto redakciją, nužudymas pripažįstamas kvalifikuotu, jei jis padarytas „siekiant įgyti nukentėjusiojo asmens organą, audinį ar ląsteles“. Autorės nuomone, nauja analizuojamojo kvalifikuojamojo požymio formuluotė vertintina ypač palankiai, kadangi įtraukiant į šio požymio turinį „ląsteles“, panaikinta iki to buvusi įstatymo spraga. Be to, įstatymų leidėjas naujoje aptariamo kvalifikuojančio požymio redakcijoje nenumatė specialaus tikslo – „igijimo transplantacijai“. Taigi kaltininko veika bus kvalifikuojama pagal LR BK 129 straipsnio 2 dalies 12 punktą, kai nužudymas bus padarytas siekiant įgyti nukentėjusiojo asmens organą, audinį ar ląsteles, tačiau neatsižvelgiant į tai, kokių konkrečių tikslų tai daroma – transplantacijai, kanibalizmui, seksualiniam fetišizmui ar kt.

¹⁴⁷ Tichonova

¹⁴⁸ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 42, 67, 129, 135, 138 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei Kodekso papildymo 72 (1), 72 (2) straipsniais įstatymas // *Valstybės žinios*, 2008-06-27, Nr. 73-2796 (*Valstybės žinios*, 2000, Nr. 89-2741; *Valstybės žinios*, 2003, Nr. 38-1733; *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 108-4030; *Valstybės žinios*, 2005, Nr. 81-2945; *Valstybės žinios*, 2007, Nr. 81-3309; *Valstybės žinios*, 2008, Nr. 59-2200)

Pažymėtina, kad Vokietijos, Prancūzijos ir Ukrainos baudžiamieji įstatymai neįtvirtina komentuojamos aplinkybės kaip nužudymą kvalifikuojančio požymio. Šiuo atveju teismams paliekama prerogatyva spręsti, ar nužudymas siekiant įgyti nukentėjusiojo asmens organą ar audinį transplantavimui (ar kitais tikslais) patenka į atitinkamas įstatymines formuluotes tokias kaip „dėl kitų niekingų motyvų“ (pvz., Vokietijos BK 211 straipsnio 2 dalis) ir pan.

Baigiant šio nužudymą kvalifikuojančio požymio analizę, norisi pažymėti, kad nors Lietuvos teismų praktikoje dar nebuvo nei vienos bylos dėl nužudymo siekiant įgyti nukentėjusiojo asmens organą, audinį ar ląsteles, tačiau kai kuriose užsienio šalyse tokio pobūdžio nusikalstamos veikos kelia visuomenei didelį nerimą. 2009 m. vasario 14 d. „Lietuvos ryto“ dienraščio priede „Margas pasaulis“ paskelbtas straipsnis „Lenkijoje siautėja organų prekeiviai“. Šiame straipsnyje cituojami žmonių duoti interviu, apie tai, kaip jie buvo pagrobti, užmigdyti ir tik pabudę jie suvokdavo, kad neturi tam tikro organo. „Laimė tiems, kurie iš viso pabunda, nes pasitaiko atvejų, kad ir širdį išpjauna“ – tokia pagrindinė straipsnio mintis. Be kita ko, straipsnyje nurodoma, kad organai „išoperuojami“ prekybos tikslais, tai yra jie realizuojami donorystės pavidalu už tam tikrą – ne mažą sumą tiek Lenkijoje, tiek kitose šalyse. Šiame kontekste minima ir Ukrainos valstybė, kurioje vietos žmogaus teisių gynimo organizacijos yra užregistravusios apie 300 paslaptinių asmenų dingimo.

IŠVADOS.

1. Išanalizavus baudžiamuosius įstatymus, numatančius atsakomybę už nužudymą bei susipažinus su teisės teoretikų darbais, galima daryti išvadą, kad tiek Lietuvos, tiek užsienio šalių (Ukrainos, Prancūzijos, Vokietijos ir kt.) baudžiamojoje teisėje išskiriami tokie nužudymo sąvoką apibūdinantys požymiai: neteisėtas gyvybės atėmimas, tyčinis gyvybės atėmimas, kito žmogaus gyvybės atėmimas.

2. Baudžiamosios teisės teorijoje nužudymas skirstomas į tris rūšis: paprastas, privilegijuotas ir kvalifikuotas nužudymai. Baudžiamosios teisės literatūroje paprastu nužudymu vadinamas nužudymas be kvalifikuojamųjų ir privilegijuojamųjų požymių. Privilegijuotas nužudymas - tai nužudymo rūšis, kurios sudėtis yra formuluojama įtraukiant į pagrindinę sudėtį papildomus požymius, mažinančius veikos pavojingumą. Kvalifikuotas nužudymas - tai nužudymo rūšis, į kurios sudėtį yra įtraukiami papildomi, palyginti su pagrindine sudėtimi, požymiai didinantys nusikalstamos veikos pavojingumą. Nors kiekvienas nužudymą kvalifikuojantis požymis yra savarankiškas ir turi atitinkamą reikšmę kvalifikuojant veiką, praktikoje įmanoma situacija, kuomet nužudymas turi net kelis tokius požymius. Tuomet veika turi būti kvalifikuojama pagal kiekvieną punktą, įtvirtinantį atitinkamą požymį, nes tik taip įmanoma objektyviai įvertinti nusikaltimo pavojingumo laipsnį bei paskirti teisingą bausmę.

3. Pagal LR BK mažamečio bei bejėgiškos būklės asmens nužudymai yra du atskiri nužudymą kvalifikuojantys požymiai. Mažamečio nužudymas inkriminuojamas tuomet, kai atimama gyvybė 14 metų nesulaukusiam nukentėjusiajam, tuo tarpu bejėgiškos būklės asmens nužudymas – kai nužudomas žmogus, dėl savo fizinių ar psichinių savybių negalintis suprasti kaltininko veikos pobūdžio, gintis, pasipriešinti ar kitaip vengti pavojaus. Neretai asmens mažametystė reiškia ir jo bejėgystę, todėl kaltininko veika kvalifikuojama pagal LR BK 129 straipsnio 2 dalies 1 ir 2 punktus, tačiau tai būna ne visais atvejais, o tik tada, kai nukentėjusysis mažametis sprendžiant iš nusikaltimo padarymo aplinkybių, buvo realiai bejėgiškoje būklėje. Ukrainos, Prancūzijos BK taip pat numatyta mažametystė, kaip nužudymą kvalifikuojantis požymis, tačiau Vokietijos BK šio nužudymą kvalifikuojančio požymio nenumato.

4. Lietuvos įstatymų leidėjas nuo 2008 m. gegužės 24 d. baudžiamajame įstatyme įtvirtino naują LR BK 129 straipsnio 2 dalies 3 punkto formulotę, pagal kurią kaltininko veika kvalifikuojama pagal šį punktą ne tik tuo atveju, jei nužudomas tėvas, motina ar vaikas, bet ir artimieji šeimos nariai (sutuoktinis, brolis, sesuo, įvaikis, tėvis, seneliai) bei kiti artimi giminaičiai. Prancūzijos BK prie kvalifikuotų nužudymų taip pat priskiria biologinių ar įstatyminių atstovų, taip pat įmotės ar tėvio nužudymą. Tačiau Vokietijos ir Ukrainos BK šio

punkto nenumato, tačiau teismai, skirdami bausmę už tokį nužudymą, neabejotinai turėtų atkreipti dėmesį į nusikaltimo pobūdį ir atitinkamai skirti griežtesnę bausmę.

5. Nėščios moters nužudymas pagal LR BK gali būti inkriminuojamas kaltininkui tik tuo atveju, jei jis atima gyvybę besilaukiančiai moteriai ir apie jos nėštumą jam yra žinoma.

Ukrainos BK analogiškai, kaip ir LR BK, numato nėščios moters nužudymą, kaip kvalifikuotą nužudymą. O Prancūzijos BK, nėščios moters nužudymas nėra numatytas kaip atskiras kvalifikuojamasis požymis ir yra įtvirtintas Prancūzijos BK straipsnio toje dalyje, kuri numato atsakomybę už bejėgiškos būklės asmenų nužudymą. Vokietijos BK šis kvalifikuojantis požymis nėra numatytas.

6. Dviejų ar daugiau žmonių nužudymas inkriminuojamas tada, kai kaltininko veiksmus, atimant gyvybę ne vienam, o dviem ar daugiau asmenims, sąlygoja vieningas nusikalstamas sumanymas. Ukrainos baudžiamieji įstatymai dviejų ar daugiau žmonių nužudymą priskiria nusikalstamą veiką sunkinančioms aplinkybėms ir traktuojamas taip pat, kaip ir Lietuvoje. Vokietijos ir Prancūzijos BK dviejų ar daugiau žmonių nužudymą į kvalifikuotų veikų sąrašą neįtraukia.

7. Nusikaltimas traktuojamas kaip nužudymas kankinant ar kitaip itin žiauriai tada, kai kaltininko veika dėl gyvybės atėmimo būdo ar kitų aplinkybių pasireiškia kankinimu ar ypatingu žiaurumu. Pažymėtina, kad šis nužudymą kvalifikuojantis požymis yra vertinamojo pobūdžio ir tai yra teismų diskrecijos klausimas. Šis požymis taip pat yra įtvirtintas ir Vokietijos, Prancūzijos bei Ukrainos BK.

8. Nužudymas kitų žmonių gyvybei pavojingu būdu kaltininkui inkriminuojamas tada, kai jis, siekdamas nužudyti asmenį, panaudoja tokį būdą, kuris yra pavojingas ne tik siekiamo nužudyti žmogaus, bet ir bent vieno kito žmogaus gyvybei. Ukrainos BK ši nusikalstama veika kvalifikuojama taip pat, kaip ir pagal LR BK. Vokietijos BK numatyta baudžiamoji atsakomybė už „nužudymą visuotinai pavojingomis priemonėmis. Prancūzijos BK tiesiogiai šis požymis neįtvirtintas.

9. Norint kvalifikuoti kaltininko nusikalstamą veiką pagal LR BK 129 straipsnio 2 dalies 8 punktą, būtina įrodyti motyvą – chuliganiškas paskatas, t.y. kaltininkas yra pasirengęs bet koku būdu įgyvendinti savo siekius, parodyti savo niekinamą požiūrį į visuomenę įprastas ir priimtinas žmonių elgesio taisykles. Ukrainos BK taip pat numato analogišką kvalifikuojamąjį požymį - nužudymas „dėl chuliganiškų paskatų“. Šią nusikalstamą veiką galima priskirti Vokietijos BK įtvirtintam „nužudymui dėl godumo ar kitokių niekingų motyvų“, tačiau tiesiogiai Vokietijos BK šio požymio neįtvirtina. Aptariamą nužudymą kvalifikuojantis požymis Prancūzijos BK nenumatytas.

10. Nužudymas dėl savanaudiškų paskatų kaltininkui gali būti inkriminuojamas, tik įrodžius, kad nusikaltimo motyvas - siekimas gauti materialinės naudos arba išvengti materialinių išlaidų. Ukrainos BK numato analogišką nužudymą kvalifikuojantį požymį - „dėl savanaudiškų paskatų“. Vokietijos BK įtvirtintas kvalifikuojantis požymis „nužudymas iš godumo“ turėtų būti traktuojamas kaip atitikmuo nužudymui dėl savanaudiškų paskatų, kadangi jų turinys yra analogiškas. Prancūzijos įstatymų leidėjas minėto požymio baudžiamajame įstatyme nenumato.

11. Kvalifikuojant padarytą veiką pagal LR BK 129 straipsnio 2 dalies 10 punktą, būtina nustatyti, kad nužudymo motyvu buvo nukentėjusiojo asmens vykdoma teisėta tarnybos ar piliečio pareiga. Ukrainos baudžiamajame įstatyme įtvirtintas žymiai platesnis analizuojamo požymio turinys, nužudymas pripažįstamas sunkesniu ne tik dėl to, kad nukentėjusysis nužudomas dėl jo paties tarnybos ar viešųjų pareigų vykdymo, tačiau ir tais atvejais, kai dėl tokio nukentėjusiojo veikos nužudomas jo artimas giminaitis. Prancūzijos BK konkrečiai išvardija visus, kas susiję su tarnyba ar pareigų vykdymu, tai yra Prancūzijos BK pateikiamas baigtinis galimų nekentėjusiųjų sąrašas. Vokietijos BK šis požymis neįtvirtintas.

12. Nužudymą siekiant nusišalinti kitą nusikaltimą kaltininkui galima inkriminuoti tik įrodžius, kad pagrindinis nužudymo tikslas buvo – kito nusikaltimo nusišalinimas. Pasirinktų užsienio šalių, o konkrečiai Prancūzijos ir Vokietijos baudžiamieji įstatymai taip pat numato šį nužudymą kvalifikuojantį požymį, tačiau skirtingai nei LR BK numato konkrečias veikas, kurios traktuojamos, kaip siekis paslėpti kitą nusikalstamą veiką. Ukrainos BK numato nužudymą kvalifikuojantį požymį, kuris išdėstytas sekančiai: „nužudymas siekiant nusišalinti ar palengvinti kitą nusikaltimą“.

13. 2008 m. birželio 12 d., priėmus LR BK pakeitimus, buvo pakeista ir LR BK 129 straipsnio 2 dalies 12 punkte numatyto požymio formuluotė ir nužudymas pripažįstamas kvalifikuotu, jei jis padarytas „siekiant įgyti nukentėjusiojo asmens organą, audinį ar ląsteles“. Taigi tai naujas LR BK nužudymą kvalifikuojantis požymis. Pažymėtina, kad Vokietijos, Prancūzijos ir Ukrainos baudžiamieji įstatymai neįtvirtina komentuojamos aplinkybės kaip nužudymą kvalifikuojančio požymio.

SANTRAUKA

Magistrinio darbo tikslas buvo išanalizuoti nužudymą kvalifikuojančius požymius, atskleisti jų sampratą ir esminius bruožus, išanalizuoti pakeitimus, padarytus naujajame Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse, atsakyti į klausimą, kaip naujieji pakeitimai įtakos nužudymo kvalifikavimą pagal Baudžiamojo kodekso 129 straipsnio 2 dalį, taip pat lyginamuoju aspektu išanalizuoti nužudymą kvalifikuojančius požymius, įvirtintus Vokietijos, Prancūzijos ir Ukrainos baudžiamuosiuose įstatymuose.

Siekiant nuoseklaus ir nuodugnaus tyrimo, darbe visų pirma aptariama nužudymo samprata nacionalinės bei tarptautinės teisės kontekste, nagrinėjami šiai nusikalstamai veikai būdingi bruožai, trumpai apžvelgiamos nužudymų rūšys, teisės šaltinių, reglamentavusių nužudymus Lietuvoje, raida bei pagrindinės nužudymo sudėties objektyvieji bei subjektyvieji požymiai.

Didžioji darbo dalis skirta aptarti nužudymą kvalifikuojančių požymių sąvoką, rūšis bei pateikiama išsami kiekvieno požymio analizė, tuo pačiu lyginant su pasirinktų valstybių baudžiamaisiais įstatymais, išskiriant reglamentavimo panašumus ir skirtumus. Analizuojant nužudymą kvalifikuojančius požymius pagal nacionalinę ir užsienio valstybių teisę, aptariamos ir kvalifikuoto nužudymo atribojimo nuo paprasto ar privilegijuoto, o taip pat nuo kitų veikų, kuriomis kėsinama į žmogaus gyvybę, problemos, pateikiami konkretūs teismų praktikos pavyzdžiai.

QUALIFYING CIRCUMSTANCES OF MURDER ACCORDING TO THE CRIMINAL LAWS OF LITHUANIA AND FOREIGN COUNTRIES

SUMMARY

The aim of the Master's Thesis is to provide the comprehensive analysis of qualifying factors of murder which increase the danger of this act provided in Article 129 paragraph 2 of the Criminal Code of the Republic of Lithuania as well as in the laws of foreign states. The criminal codes of the France, Ukraine and Germany have been chosen for comparison.

In order to carry out the consistent and exhaustive investigation, first of all, the conception of a murder is discussed in the paper in the context of national and international law. The features typical for this criminal act are considered, the kinds of murders, development of the sources of laws regulating murders in Lithuania as well as the objective and subjective factors of the basic corpus delict of a murder are briefly reviewed too.

The major part of the paper deals with the discussion of the conception and kinds of the qualifying factors of a murder and comprehensive analysis of each qualifying factor and, comparing the consideration of similarities and differences of regulation of the criminal laws in the chosen states. While analyzing the qualifying factors of a murder according to the national law and the law of the foreign states, the problems of delimitation of a qualified murder from simple or privileged murders as well as other life-threatening acts are discussed and the specific cases of jurisprudence are provided.

LITERATŪRA

I. Teisės norminiai aktai

1. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija // *Valstybės žinios*, 1995, Nr. 40-987;
2. Visuotinė žmogaus teisių deklaracija // *Valstybės žinios*, 1991, Nr. 9-244;
3. 1966 m. Jungtinių Tautų Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių paktas // *Valstybės žinios*, 1992, Nr. 33-1014;
4. 1983 m. balandžio 28 d. priimtas EŽTK Šeštasis protokolai // *Valstybės žinios*, 1999, Nr. 61 – 1978;
5. 1989 m. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija // *Valstybės žinios*, 1995, Nr. 60-1501;
6. Tarptautinis ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių paktas [interaktyvus] [žiūrėta 2009-02-09]. Prieiga per internetą
http://www.hrmi.lt/downloads/structure//Tarptautinis_ekonominiu_socialiniu_%20ir_kulturiniu_tesiu_paktas.pdf ;
7. Lietuvos Respublikos Konstitucija // *Valstybės žinios*, 1992, Nr. 33-1014 (*Valstybės žinios*, 1996, Nr. 64-1501; *Valstybės žinios*, 1996, Nr.122-2863; *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 65-2629;*Valstybės žinios*, 2003, Nr. 14-540; *Valstybės žinios*, 2003, Nr. 32-1315; *Valstybės žinios*, 2003, Nr. 32-1316; *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 111-4123; *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 111-4124; *Valstybės žinios*, 2006, Nr. 48-1701);
8. Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 105 straipsnio sankcijoje numatytos mirties bausmės atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai // *Valstybės žinios*, 1998, Nr. 109-3004;
9. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas // *Valstybės žinios*, 2000, Nr. [89-2741](#) (*Valstybės žinios*, 2002, Nr. 112-4973; *Valstybės žinios*, 2003, Nr. 39; *Valstybės žinios*, 2003, Nr. 76; *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 25-760; *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 54-1835; *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 72-2492; *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 108-4030; *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 166-6061; , *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 171-6318; *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 188-6995; *Valstybės žinios*, 2005, Nr. 81-2945; *Valstybės žinios*, 2006, Nr. 17-605; *Valstybės žinios*, 2006, Nr. 77-2961; *Valstybės žinios*, 2006, Nr. 141-5401; *Valstybės žinios*, 2007, Nr. 81-3309; *Valstybės žinios*, 2008, Nr. 15-516; *Valstybės žinios*, 2008, Nr. 59-2200; 2008, Nr. 73-2796);
10. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 22, 24, 42, 43, 49, 50, 541, 71, 75, 105, 2271, 2273 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas // *Valstybės žinios*, 1998, Nr. 115-3238;
11. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 105, 111 ir 112 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas // *Valstybės žinios*, 1997, Nr. 41-993;

12. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymas // *Valstybės žinios*, 1995, Nr.55-1358;
13. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 42, 67, 129, 135, 138 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei Kodekso papildymo 72 (1), 72 (2) straipsniais įstatymas // *Valstybės žinios*, 2008-06-27, Nr. 73-2796 (*Valstybės žinios*, 2000, Nr. [89-2741](#); *Valstybės žinios*, 2003, Nr. [38-1733](#); *Valstybės žinios*, 2004, Nr. [108-4030](#); *Valstybės žinios*, 2005, Nr. [81-2945](#); *Valstybės žinios*, 2007, Nr. [81-3309](#); *Valstybės žinios*, 2008, Nr. [59-2200](#))
14. Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos baudžiamasis kodeksas. Vilnius: Lietuvos TSR AT prezidiumas, 1961;
15. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74 – 2262 (*Valstybės žinios*, 2004, Nr. 72-2495; *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 171-6319; *Valstybės žinios*, 2006, Nr. 77-2974; *Valstybės žinios*, 2006, Nr. 116-4403; *Valstybės žinios*, 2008, Nr. 68-2568; *Valstybės žinios*, 2008, Nr. 149-5997);
16. Lietuvos Respublikos vaiko gimimo momento nustatymo įstatymas // *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 43-1602;
17. Lietuvos Respublikos žmogaus mirties nustatymo ir kritinių būklių įstatymas// *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 43-1601;
18. Lietuvos Respublikos žmogaus audinių, ląstelių ir organų donorystės ir transplantacijos įstatymas // *Valstybės žinios*, 2004, Nr.55-1886 (*Valstybės žinios*, 2000, Nr.1-2; *Valstybės žinios*, 2000, Nr.89-2749; *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 55-1886; *Valstybės žinios*, 2006, Nr. 119-4545;
19. Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas // *Valstybės žinios*, 1996, Nr. 33-807
20. Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymas // *Valstybės Žinios*, 1999, Nr. [66-2130](#) (*Valstybės Žinios*, 2000, Nr. 75-2270; *Valstybės Žinios*, 2000, Nr. 85-2573; *Valstybės Žinios*, 2000, Nr. 92-2845; *Valstybės Žinios*, 2000, Nr. 102-3213; *Valstybės Žinios*, 2000, Nr. 105-331; *Valstybės Žinios*, 2000, Nr. 111-3585; *Valstybės Žinios*, 2000, Nr. 111-3586; *Valstybės Žinios*, 2001, Nr. 63-2278; *Valstybės Žinios*, 2001, Nr. 85-2972; *Valstybės Žinios*, 2001, Nr. 92-3210; *Valstybės Žinios*, 2002, Nr. 38-1362; *Valstybės Žinios*, 2001, Nr. 111-4024; *Valstybės Žinios*, 2002, Nr. 73-3103; *Valstybės Žinios*, 2003, Nr. 17-705; *Valstybės Žinios*, 2003, Nr. 73-3358; *Valstybės Žinios*, 2004, Nr. 36-1180; *Valstybės Žinios*, 2006, Nr. 4-97; *Valstybės Žinios*, 2006, Nr. 72-2689; *Valstybės Žinios*, 2006, Nr. 87-3400; *Valstybės Žinios*, 2007, Nr. 69-272; *Valstybės Žinios*, 2007, Nr. 135-5453; *Valstybės Žinios*, 2008, Nr. 149-6040; *Valstybės Žinios*, 2008, Nr. 63-2376; *Valstybės Žinios*, 2008, Nr. 81-3189; *Valstybės Žinios*, 2008, Nr. 120-4549; *Valstybės Žinios*, 2008, Nr. 143-5688; *Valstybės Žinios*, 2008, Nr.

149-6041; *Valstybės Žinios*, 2008, Nr. 149-6010; *Valstybės Žinios*, 2008, Nr. 149-6039; *Valstybės Žinios*, 2009, Nr. 29-1140.)

II. Specialioji literatūra

20. ABRAMAVIČIUS, A.; *et al.* *Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis: vadovėlis*. Trečias pataisytas ir papildytas leidimas. Vilnius: EUGRIMAS, 2003;
21. ALIUKONIENĖ, R. Kankinimas ar kitoks ypatingas žiaurumas kaip požymis, kvalifikuojantis sunkų sveikatos sutrikdymą. *Teisė*, 2005, Nr. 54;
22. ALIUKONIENĖ, R.; MILINIS, A. Kitų žmonių gyvybei pavojingas būdas kaip nužudymo, sunkaus ir nesunkaus sveikatos sutrikdymo kvalifikuojamasis požymis. *Teisė*, 2006, Nr. 59;
23. ANDRIULIS, V.; MAKSIMAITIS, M.; PAKALNIŠKIS V.; *et al.* *Lietuvos teisės istorija*. Vilnius: Justitia, 2002;
24. BIELIŪNAS, E.; *et al.* *Lietuvos TSR baudžiamojo kodekso komentaras*. Vilnius: „Mintis“, 1989;
25. DOCKA, P. Nuo aborto iki žmogžudystės. *Justitia*, Nr. 3, 1999;
26. DRAKŠAS, R. *Mirties baismė: situacija ir perspektyvos*. Monografija. Vilnius: EUGRIMAS, 2002;
27. DRAKŠIENĖ, A. Pakaltinamumas kaip nepilnamečių baudžiamosios atsakomybės prielaida. *Teisė*, 2006, Nr.58;
28. JANULAITIS, A. Kazimiero teisynas 1468 metais. In *Iš Lietuvos teisės ir valstybės istorijos*. Straipsnių ir mokslinių darbų ištraukos. Vilnius: Lietuvos Teisės Universitetas, 2001;
29. JANULAITIS, A.; JURGINIS, J. *Kazimiero teisynas (1468 m.)*. Vilnius: Mintis, 1967;
30. JOVAIŠAS, K. Nusikaltimai asmens gyvybei, sveikatai, laisvei ir orumui. *Teisės problemos*, 1997, Nr.2;
31. KAVOLIS, M.; BIELIACKINAS, S. *Baudžiamasis Statutas su papildomais baudžiamaisiais įstatymais ir komentarais, sudarytas iš Rusijos Senato ir Lietuvos Vyriausiojo Tribunolo sprendimų bei kitų aiškinimų*. Kaunas: D. Gurmano knygynas, 1934;
32. KLIMKA, A. *Baudžiamoji atsakomybė už nusikaltimus gyvybei ir sveikatai*. Vilnius: Leidykla „Mintis“, 1964;
33. LIESIS, M. Baudžiamosios atsakomybės už aktyviąją eutanaziją ir padėjimą nusižudyti reglamentavimas Lietuvos, Vokietijos ir Olandijos baudžiamuosiuose kodeksuose. *Teisė*, 2005, Nr. 54;
34. MACHOVENKO, J. *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės teisės šaltiniai: mokomoji priemonė*. Vilnius: Justitia, 2000;

35. MAKSIMAITIS, M.; VANSEVIČIUS, S. *Lietuvos valstybės ir teisės istorija*. Vilnius: Justitia, 1997;
36. MAREK., A. *Kodeks karny. Komentarz*. Wydanie II. Warszawa: ABC Dom Wydawniczy, 2005;
37. MILINIS, Albertas. Nužudymo samprata Europos Sąjungos valstybių narių baudžiamojoje teisėje. *Teisė*, 2006, Nr. 59;
38. MAYAUD, Y. *Code penal. 103 – e edition*. Dallaz, Paris, 2006;
39. NOCIUS, Juozas. *Nusikaltimai žmogui: mokomoji priemonė*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 1998;
40. PAVILONIS, V. Lietuvos Respublikos konstitucijos II skirsnio „Žmogus ir valstybė“ komentaras. 19 str. Žmogaus teisę į gyvybę saugo įstatymas. *Teisės problemos*, 1999, Nr. 1-2;
41. PAVILONIS, V.; et al. *Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis: vadovėlis*. 2-asis papildytas leidimas. Vilnius: EUGRIMAS, 2001;
42. PAVILONIS, Vladas; MERKEVIČIUS, Remigijus. *Būtinioji gintis: mokomoji priemonė*. Vilnius: Justitia, 1999;
43. PĖSTININKAS, Aristidas. *Nusikaltimai asmeniui*. Vilnius: Mintis, 1984;
44. PIESLIAKAS, Vytautas. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga. Baudžiamasis įstatymas ir baudžiamosios atsakomybės pagrindai*. Vilnius: Justitia, 2006;
45. PIESLIAKAS, Vytautas. *Mokymas apie nusikaltimą ir nusikaltimo sudėtį: mokymo leidinys*. Vilnius: Atviros Lietuvos fondas, 1996;
46. PRAPIESTIS, J.; et al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis (1-98 straipsniai)*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004;
47. PRAPIESTIS, J.; et al. *Namų advokatas*. Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2002;
48. RASSAT, M. L. *Droit penal special. Infraction des et centre les particuliers*. 4 – e edition. Paris, 2003;
49. RUDOLPHI, H. J.; HORN, E.; SAMSON, E. *Systematischer Kommentar zum Strafgesetzbuch: Band 2. Besonderer Teil*. Berlin: Neuwid, 1994;
50. SCHONKE, A.; SCHRODER, M., *Strafgesetzbuch. Kommentar*. Munchen, 1985;
51. SCHÖNKE, Adolf; SCHRÖDER, Horst. *Strafgesetzbuch. Kommentar*. 26 Auflage. München: Verlag C. H. Beck, 2001;
52. *Strafgesetzbuch mit neuem Betaubungsmittel*. Munchen, 1983;
53. VANSEVIČIUS, S. *Lietuvos valstybės ir teisės istorija nuo XVI amžiaus antrosios pusės iki XVIII amžiaus pabaigos*. Vilnius: Vilniaus V. Kapsuko universiteto Leidybinis skyrius, 1974;

54. VANSEVIČIUS, S. *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valstybiniai – teisiniai institutai: pagal 1529, 1566, 1588 m. Lietuvos Statutus*. Vilnius: Mintis, 1981;
55. WESSELS, J. *Baudžiamoji teisė: bendroji dalis: baudžiamoji veika ir jos struktūra*. Vilnius: EUGRIMAS, 2003;
56. АРЕНДАРЕНКО А. В.; et al. *Комментарий к уголовному кодексу Российской Федерации (постатейный)*. Москва: Книжный мир, 2004;
57. БОРОДИН, С. В.; et al. *Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации*. Москва: Юристъ, 1997;
58. БОРОДИН, С. В. *Ответственность за убийство: квалификация и наказание по российскому праву*. Москва: Юристъ, 1994;
59. БОРОДИН С. В. *Преступления против жизни*. Санкт-Петербург: Юридический центр, Пресс, 2003;
60. СЕРЕБРЕННИКОВА, А. В. Преступные деяния против жизни по УК ФРГ. Вестник Московского Университета. Серия 11. *Право* № 3, 1997;
61. ЛУКИЧЕВ, О.В, *Детоубийство: уголовно-правовая и криминологическая характеристика* СПб., 2000;
62. Уголовное право Российской Федерации особенная часть. Москва 2005. БВС РФ. 1993 № 5.;
63. ЯЦЕНКО С.С.; et.al. *Уголовный кодекс Украины. Научно- практический коментарий*. Киев «А.С.К.» 2004,
64. РАДЧЕНКО, В.И. МИХЛИН, А.С *Коментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации*, Спарк, Москва 2001
65. Tichonova

III. Teismų praktika

66. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 1997 m. birželio 13 d. nutarimas „Dėl teismų praktikos taikant įstatymus dėl būtiniosios ginties ir jos ribų peržengimo“, [interaktyvus] [žiūrėta 2009-02-17] Prieiga per internetą http://www.lat.lt/4_tpbiuleteniai/senos/nutartis.aspx?id=28563 ;
67. Lietuvos Aukščiausio Teismo išaiškinimas “Nužudymų baudžiamųjų bylų nagrinėjimo teismų praktikos apibendrinimo apžvalga“ [interaktyvus] [žiūrėta 2009 03 15]. Prieiga per internetą http://www.lat.lt/4_tpbiuleteniai/senos/nutartis.aspx?id=26147
68. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2004 m. birželio 18 d. nutarimas „Dėl teismų praktikos nusikaltimų žmogaus gyvybei bylose“, *Teismų praktika* Nr. 46;
69. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamoji byla Nr. 2K- 620/2004;

70. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamoji byla Nr. 2K-133/2005;
71. Lietuvos Aukščiausio Teismo baudžiamoji byla Nr. 2K- 431/ 2005;
72. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamoji byla Nr. 2K-538/2006;
73. Lietuvos Aukščiausio Teismo baudžiamoji byla Nr. 2K- 174/ 2007;
74. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamoji byla Nr. 2K–371/2008;
75. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamoji byla Nr. 2K-24/2008;
76. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamoji byla Nr. 2K–301/2008;
77. Lietuvos Apeliacinio Teismo baudžiamoji byla Nr. 1A-198/2007;
78. Kauno apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 2K-370/2003;
79. Šiaulių apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-34-152/2008;
80. Vilniaus apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-130/2003;
81. Vilniaus apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-107/2003;
82. Vilniaus apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-76-159/2006;
83. Vilniaus apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-231/2008;
84. Vilniaus apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1 – 58 / 2009;
85. Vilniaus apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1 – 43/ 2009;

IV. Elektroniniai šaltiniai

86. Italijos Respublikos baudžiamasis kodeksas [interaktyvus] [žiūrėta 2009-02-02]. Prieiga per internetą <http://www.studiocelentano.it/codici/cp/> ;
87. Latvijos Respublikos baudžiamasis kodeksas [interaktyvus] [žiūrėta 2009-02-02]. Prieiga per internetą <http://www.ttc.lv/New/lv/tulko-jurni/E0032.doc> ;
88. Dabartinės Lietuvių kalbos žodynas [interaktyvus] [žiūrėta 2009 01 22]. Prieiga per internetą <http://www.autoinfo.lt/webdic/>
89. Portugalijos Respublikos baudžiamasis kodeksas [interaktyvus] [žiūrėta 2009-02-02]. Prieiga per internetą <http://www.giea.net/legislacao.net/> ;
90. Prancūzijos baudžiamasis kodeksas, [interaktyvus] [žiūrėta 2009 01 22]. Prieiga per internetą <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes> ;
91. Prancūzijos baudžiamasis kodeksas [interaktyvus] [žiūrėta 2009-01-22]. Prieiga per internetą <http://www.legifrance.gouv.fr/> ;
92. Ukrainos baudžiamasis kodeksas [interaktyvus] [žiūrėta 2009-01-24]. Prieiga per internetą <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes> ;
93. Vokietijos baudžiamasis kodeksas, [interaktyvus] [žiūrėta 2009 01 22]. Prieiga per internetą <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes> .